

Piritta Mäkinen

Käsityö kokemuksena

Matka käsityön somaestetiikkaan

Opinnäytetyö

Aalto-yliopiston taideteollinen korkeakoulu

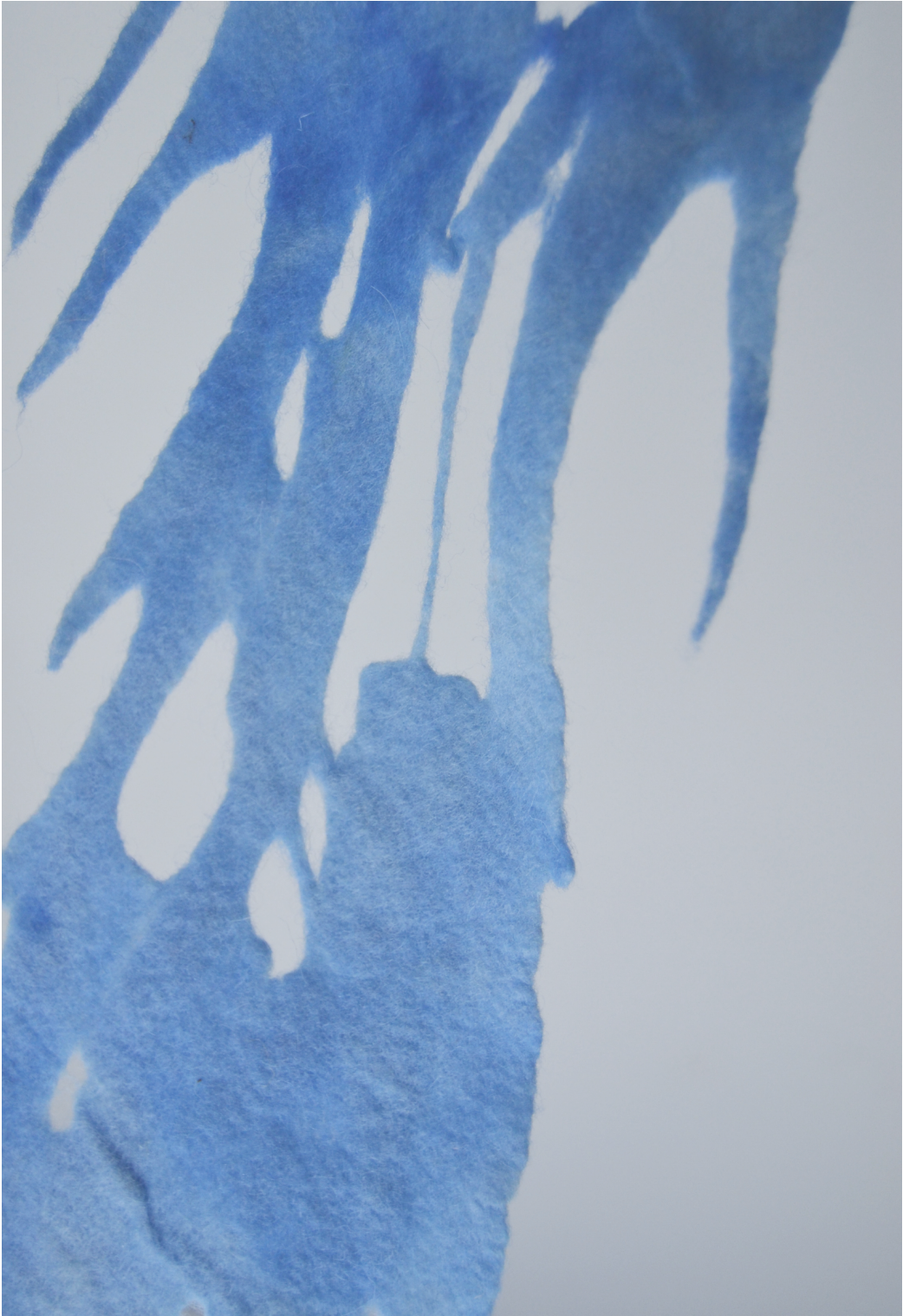
Porin taiteen ja median laitos

Visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma

2013

Kiitos Max Ryynänen, Seija Heinänen, Sinikka Pirttinokka ja Kehräämö Mustalammas,
Porin Taitokeskus, Miia ja Sami, Matti ja Diana sekä haastateltavat
ja kaikki omia käsityön tekemisen kokemuksia kertoneet.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	6
1.1 Tavoitteet ja tutkimusmenetelmä	8
1.2 Käsityön käsite	9
2. Käsityön historiasta nykykäsityöhön	14
2.1 Käsityön historiaa - Arts and Crafts	14
2.2 Käsityön historiaa Suomessa	19
2.3 Kaunotaiteen ja käsityön rajapinnassa	21
2.4 Käsityö nykyläiskulttuurissa - nykykäsityö	22
2.4.1 Käsityömaailma	31
3. Pragmatistinen estetiikka	35
3.1 Pragmatismien historiaa	38
3.1.1 Charles S. Peirce	39
3.1.2 William James	42
3.1.3 John Dewey	45
3.2 Esteettinen kokemus	47
4. Somaestetiikka	50
4.1 Elävä ja olemassaoleva keho somaesteettisessä kokonaisuudessa	56
4.1.1 Kehotietoisuus ja aistimaailma	58
4.2 Somaestetiikka osana elämää	60
5. Somaestetiikka käsityössä	64
5.1 Prosessi	64
5.2 Produkti	73
5.3 Somaestetiikan mahdollisuudet käsityössä	85
5.3.1 Oppiminen	85
5.3.2 Kehon ja mielen hoito	87
5.3.3 Kokemus	94
6. Minä tarvitsen siivet - käsityön somaesteettinen kokemus	99
7. Loppusanat	112
Lähteet	116

1. Johdanto

Käsityö tuntuu ja kutkuttaa kokonaisvaltaisesti, niin kehossa kuin mielessä. Käsityöhön liittyy mystistä, arvoituksellista vetovoimaa. Mikä on tuo kiehtova käsityön ominaisuus? Käsityöläisenä kysymys käsityön moniulotteisesta roolista nykykulttuurissa kiehtoo. Mikä on käsityön rooli nykykulttuurissa? Mitä tarkoittaa käsityön tekemisen ilo? Esteetikko John Dewey kysyy oivallisesti: "kuinka arkipäiväinen asioiden valmistaminen muuttuu aidosti taiteelliseksi tekemiseksi? Kuinka arjen näkymistä ja tilanteista nauttiminen kehittyy erityislaatuiseksi, jonka saattamana kokemuksemme on nimenomaan esteettistä? Vastauksia emme pysty löytämään, jos emme edes halua etsiskellä siemeniä ja juuria kokemukselle, jota emme tällä hetkellä pidä esteettisenä"¹. Kuinka käsityö muuttuu taiteelliseksi tekemiseksi? Miten käsityön tekemisen kokemus muuttuu esteettiseksi?

Opintojen aikana pragmatistinen estetiikka teki vaikutuksen. John Deweyn subjektiiviseen kokemukseen perustuva taiteen kohtaaminen avasi oven kiehtovaan ja innostavaan maailman. Käsityöläisenä kiinnostuin tutkimaan Deweyn ajattelua käsityön kontekstissa. Käsityö on lähellä elämää. Se on osa arkea. Modernin aikana alkanut käsityön kehitys on muuttanut nykykäsityön käsitteen monisyiselle, mielenkiintoiselle tasolle. Käsityöstä on muotoutunut monimerkityksellinen kulttuurinen konstruktio. Käsityön olemusta on innoitettu tutkimaan viime vuosikymmeninä. Se on paljon muutakin kuin tuote tai työ. Se on enemmän kuin käsin tuotteen valmistamista. Millainen on käsityön subjektiivinen kokemus? Mitä kaikkea käsityö on nykykulttuurissa?

¹ Dewey 1934, 21-22.

Käsityö nykyisyydessä on vapaa ja arvoituksellinen. Nykykäsityö on määritelmän ulottumattomissa. Vai onko? Se on käsitteenä monimerkityksellinen ja yksiselitteisen määritelmän ulottumattomissa. Löytyisikö käsityölle tulevaisuudessa erilaisia määritelmiä, erilaisia käsitteen selitteitä vaihteleviin näkökulmiin? Käsityö kuvastaa yhteiskunnallisia muutoksia, tietoa ja taitoa sekä yksilön itsetuntemusta ja kokemusta. Käsityö koetaan ja tunnetaan. Käsityön kokemus on subjektiivinen - käsityö koetaan omien henkilökohtaisten kokemusten, oman eletyn elämän kautta. Nykykäsityössä kokemus on myös kollektiivinen. Käsityöaktivismi on tuonut käsillä tekemiseen kollektiivisen ominaisuuden, yhdessä tekemisen ja kokemusten jakamisen ilon. Käsityön kiehtovan ja mystisen olemuksen johdosta innostuin pohtimaan, löytyykö käsityölle filosofia? Selittääkö filosofia käsityön iloa ja sen arvoituksellista olemusta? Löytyykö filosofiasta siemenet ja juuret kokemukselle? Esteetikko Richard Shusterman on tutkinut kehon kompleksista roolia kokemuksessa, ja kehittänyt kehotietoisuuteen keskittyvän filosofian, somaestetiikan. Käsityö syntyy kehon ja mielen vuorovaikutteisessa dialogissa. Keho on käsityön väline. Koska kehon rooli käsityössä on ilmeinen, innoitin tutkimaan sen filosofiaa kokemuksessa ja mahdollisuuksia prosessissa.

Taiteen maisterin lopputyön aiheena on käsityön somaesteettinen kokemus. Työssä tutkitaan käsityön esteettistä kokemusta somaesteettisessä kontekstissa. Tutkitaan käsityön merkityksen muutoksia historian saatossa, sekä pohditaan sen merkitystä nykyisyydessä. Tarkastellaan käsityön nykykulttuuria, ja etsitään käsityön filosofisia perusteita pragmatistisessa ja somaesteettisessä kontekstissa. Tehdään matkaa käsityön esteettiseen kokemukseen somaesteettisessä kontekstissa.

1.1 Tavoitteet ja tutkimusmenetelmä

Työn tavoitteena on selittää käsillä tekemisen kokemusta somaesteettisessä kontekstissa sekä pohtia kehotietoisien ajattelun mahdollisuuksia kädentaidon kentällä. Työssä etsitään tekijöitä käsityön tekemisen iloon, avataan nykykäsityön merkityssisältöä ja pohditaan kehon kompleksista roolia käsityössä. Tavoitteita lähestytään tutkimalla käsityön historiaa, sen kohtaamia muutoksia ja kehittymistä sellaiseksi jona me sen ymmärrämme. Matka historiaan auttaa ymmärtämään syitä ja seurauksia - mikä on johtanut muutokseen, miksi käsitteen ympärillä on problematiikkaa? Tarkastellaan nykykäsityön olemusta, sen roolia nykykulttuurissa sekä luodaan katsaus käsityömaailmaan. Pohditaan, onko käsityöllä paikka filosofisen estetiikan kentällä, ja toisaalta miksi kysymys on mielenkiintoinen ja tarpeellinen. Työn pyrkimys ei ole nostaa käsityön arvoa tai luonnostella käsityölle järjestelmää. Käsityö on arvo itsessään.

Käsityön monisyisen, kulttuuri- ja kontekstisidonnaisen merkitysmailman vuoksi on tarpeellista tarkentaa käsityön näkökulmaa tässä työssä - mistä positiosta tavoitteet on asetettu, mistä näkökulmasta niitä lähestytään ja miten näkökulma on vaikuttanut tiedonkeruumenetelmään. Positio² suhteessa käsityöhön määrittää käsityön merkitysmailmaa, avaa taustan työn näkökulmaan, antaa sille valintoja, sisältöä ja päätelmiä selittävän kehyksen. Harrastajan määrittämä merkitysmailma käsityölle on erilainen kuin ammattilaisen. Oma positioni suhteessa käsityöhön on käsityön puoliammattilainen - käsityön merkitys sisältää tarinan, ilmaisun ja elämyksen. Käsityön ollessa kulttuurinen konstruktio, myös alueellinen positio on merkityksellinen. Alue on historiaa, perinnettä ja kulttuuria, joka vaikuttaa ihmisen ja ilmiön kasvuun.

² Positiolla tarkoitan suhdetta käsityön tekemiseen - onko se harrastaja, puoliammattilainen vai ammattilainen.

Alueellinen näkökulma työssä on Suomi ja suomalaisuus. Tulkinta tehdään länsi-suomalaisesta, puoliammattilaisen näkökulmasta.

Työ koostuu kirjallisesta osiosta. Työssä etsitään käsityön tekemisen kehoallista kokemusta sekä teorian että käytännön kautta. Kokemuksessa keskitytään esteettiseen kokemukseen, joka on vaikuttanut aineiston ja tiedonkeruumenetelmän valintaan. Esteettinen kokemus kumpuaa positiivisena koetusta. Tiedonkeruumenetelminä käytetään kyselyitä, haastatteluja ja omaa reflektiota. Oman reflektion, käsityöläisen hiljaisen tiedon, osuus on työssä merkittävä. Matkaa tehdään, havainnointia suoritetaan siivin. Siivillä on työssä dokumentoiva, omaa aistimaailmaa ja tekemisen kokemusta refleктоiva rooli. Käsityön tekemisen kokemuksia olen kerännyt suomalaisten käsityön harrastajien ja puoliammattilaisten keskuudesta. Haastatteluiden ja kyselyiden tarkoituksena on havainnollistaa käsityön esteettistä kokemusta ja avata käsityöhön kätkeytyvää merkityssisältöä. Kädentaidon töitä dokumentoin kolmelta suomalaiselta käsityön harrastajalta tai puoliammattilaiselta³. Tavoitteena oli löytää tekemisen tarinoita käsitöistä. Kyselylomakkeeseen vastasi 14 henkilöä Siipityöpajassa Porin Taitokeskuksessa 11.5.2012 ja Hurmaava Villa -tapahtumassa Porissa Kulttuuritalo Toivossa 13.10.2012.

1.2 Käsityön käsite

Nykykäsityön käsite on tarkan, tyhjentyvän määritelmän ulottumattomissa. Käsityön merkitysmaailma muuntautuu tilanteen ja kontekstin mukaan. Se on kuin kameleontti -

³ Haastattelut tehtiin nimettöminä. Nauhoitteet säilytetään työn tekijän arkistossa.

se sopeutuu ympäristöön, mukautuu miljöön struktuuriin, sulautuu maastoon. Ominaisuus ilmenee myös tässä työssä - käsityön merkityssisältö muuttuu kontekstin mukaan. Lukuun ottamatta työn historiallista osuutta, sana 'käsityö' viittaa nykykäsityöhön. Ennen teollistumisen aikaa, käsityö oli kaikessa kehollisuudessaan raskasta, fyysistä työtä. Käsityö oli elinehto, jossa kehollisuuteen ei todennäköisesti liittynyt mielen ja ruumiin hyvinvointia ja iloa. Ainakin sen tutkiminen on turhaa, koska käsityö, jona me sen ymmärrämme, on varsin uusi. Kiinnostus filosofian löytymiseen käsityöstä on nykykäsityön käsillä tekemisen ilon ilmiön myötä syntynyt kysymys, jota olen innoittunut etsimään. Työn sisältö käy keskustelua käsityön käsitteen problematiikan ympärillä.

Sanaan käsityö liittyy mielikuvia ja tunteita, sen voi tuntea sormenpäissä - ja koko kehossa. Mitä tarkoittaa sana käsityö? Mitä merkityksiä siihen liittyy? Käsityö muodostuu sanoista käsi ja työ. Sanalla 'käsi' on moninaisia merkityksiä. Kädet kertovat meistä, ne kuvastavat persoonaamme: käsistä ennustetaan, käsiin jää jälki fyysisestä työstä, kädet kertovat iästämme ja eletystä elämästä. Kädet toimivat äänenä nonverbaalisessa viestinnässä: käsien liikeradat, vapina tai hikoilu viestivät mielen tiloista. Käsillä on funktionaalinen merkitys: käsillä rakennamme, korjaamme, valmistamme, muotoilemme, autamme ja ohjaamme. Kädet avaavat oven tuntoaistin maailmaan: käsillä kosketamme ja tunnemme pintoja, muotoja ja rakenteita. Kädet yhdistävät meidät elämään, käsillä elämme. Sana 'työ' assosioi mielen toimeentuloon ja arkeen. Työ on jokapäiväinen leipä, ansio, ura, yhteisö ja verkosto. Yhdessä sanat käsi ja työ muodostavat monisyisen käsitteen, joka on enemmän kuin käsin työtä tekemistä. Mikä on käsityön merkitys nykyisyydessä? Mitä kaikkea käsityö on nykykulttuurissa?

Käsityön moniulotteinen olemus tuo sen herkulliseen pohdinnan kontekstiin. Mitä kaikkea käsityö on? Onko se määriteltävissä? Suomen käsityön museon internetsivuilla avataan ‘käsityötä’: "Käsityö on noin 20 000 ammattilaisen elinkeino ja noin 2.5 miljoonan suomalaisen harrastus. Käsityö on ‘kasvatusväline’ ja selviytymiskeino, mutta myös sukupolvelta toiselle siirtyvä taito. Käsityö on suomalaista perinnettä, mutta myös voimakkaasti nykyhetkeä. Käsityötekniikat ovat itse ilmaisun väline"⁴. Käsityö on osa elämää. Yhdysvaltalainen taidekäsityöläinen Bruce Metcalf havaitsee, että käsityön merkityssisältö ja tarkoitus muuttuu yhteisön mukaan. Käsityön sisältö räätälöidään vastaamaan yksilön omia tarpeita ja tarkoituseriä. Monenlainen käsillä tekeminen saatetaan liittää käsityöhön auton entisöinnistä tietokoneen rakentamiseen.⁵ Metcalfin havainto tukee käsityön vapaata, monisyistä ja arvoituksellista roolia ja merkitystä nykykulttuurissa - käsityöksi mielletään monenlainen somaattista taitoa vaativa käsin tekeminen. Mikä tekee käsin tekemisestä käsityötä? Onko se määriteltävissä? Entä onko käsityön määritelmä tarpeellinen? Suomen käsityön museo määrittelee käsityön: "Käsityö on sekä prosessi että valmis tuote. Käsityö on taitoja vaativaa tuottavaa tekemistä, joka perustuu ihmisen kehollisuuteen ja liikkuvuuteen. Käsityöllä ei enää tarkoiteta työtapaa, menetelmää tai keinoja joilla esine valmistetaan, vaan nimenomaan sitä miten sitä ei ole valmistettu. Käsin tehdylle esineelle annetaan arvoa, koska kone ei ole sitä tehnyt, koska vain ihmisen kädet ovat siihen koskeneet. Käsityön aineekseksi kelpaa monenlainen materiaali – itse asiassa kaikenlainen konkreettinen materiaali. Työn ja elinympäristön automatisoituessa ja teknistyessä käsityön ja käsityöharrastuksen määritelmä on laajentunut käsittämään monenlaista käsin tehtävää työtä autojen rakentelusta ja barbie-nukkejen kustomoinnista tatuoimiseen. Käsityö on

⁴ Suomen käsityön museon internetsivu: <http://www.craftmuseum.fi/tutkimus.htm>

⁵ Metcalf 1999, http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

yläkäsité, joka sisältää niin kotoisan puuhastelun kuin kokopäiväisen käsityöyrittäjyyden"⁶. Suomen käsityön museon määritelmä antaa käsityölle tilaa kehittyä ja liikkua. Määritelmästä löytyy monenlaista käsillä tekemistä käsityöhön yhdistäviä ominaisuuksia: prosessi ja tuote, taito, kehoisuus, ei koneellisesti valmistettu, ihmisen käden kosketus.

Käsityö on yläkäsité, jonka kanssa läheisessä vuorovaikutuksessa ovat design, kotiteollisuus, käsäteollisuus, kierrätyskäsityö, muotoilu, taideteollisuus, taidekäsityö, kansantaide, tuunaus ja teollinen muotoilu. Käsitteiden käsityö, kotiteollisuus ja käsäteollisuus merkityssisältö on muuttunut ajan myötä, ja on nykykulttuurissa käytännössä sama. Kotiteollisuus ja käsäteollisuus henkivät historiaa: "kotiteollisuus on tarkoittanut maaseudulla omiksi tarpeiksi tai ansiotyönä tehtyä käsityötä. Sitä on tehty kotona oman perheen jäsenten tai palkollisten toimesta. 1800-luvun puolivälissä omatarvekotiteollisuuden merkitys väheni teollistumisen ja kaupungistumisen myötä, jolloin se koettiin kehityksen jarruna. 1980-luvulla kotiteollisuutta luotsattiin yrittäjämäisempää suuntaan - käsäteollisuudeksi [...] Tällä hetkellä kotiteollisuuden ja käsäteollisuuden voidaan katsoa tarkoittavan samaa asiaa"⁷. Käsäteollisuus on tarkoittanut käsityönä elinkeinoksi harjoitettua pientuotantoa: "käsäteollisuudeksi määritellään pääasiassa käsityövälinein harjoitettava tuotantomuoto vastakohtana koneistetulle suurteollisuudelle. Nykyisin käsityö sanana kattanee myös käsäteollisuuden"⁸. Käsityö elää voimakkaasti nykyhetkeä, se kuvastaa kulttuurisia muutoksia. Nykyisyys näkyy käsityössä uusina sanoina ja ilmiöinä: design,

⁶ Suomen käsityön museon internetsivu: <http://www.avoinmuseo.fi/craftmuseum/muotoilusanat/sana.php?sana=kasityo>

⁷ Suomen käsityön museon internetsivu: http://www.avoinmuseo.fi/craftmuseum/muotoilusanat/sana.php?sana=kotiteollisuus_kasiteollisuus

⁸ Suomen käsityön museon internetsivu: http://www.avoinmuseo.fi/craftmuseum/muotoilusanat/sana.php?sana=kotiteollisuus_kasiteollisuus

kierrätyskäsityö, muotoilu ja tuunaus kertovat käsityön merkityssisällöstä nykykulttuurissa. Käsityön sanaston kirjo kuvastaa nykykäsityön moniulotteista roolia.

Käsityö kertoo menneestä, se on merkittävä lähde historian tutkimuksessa. Käsityöllä on tärkeä dokumentaarinen arvo. Huomattava osa kansanperinnettä on tallentunut osaksi jokapäiväistä elämää käsityönä arjen avuksi valmistettuihin esineisiin. Vanhat käsityönä valmistetut esineet kertovat meille alueellisesta perinteestä, taidosta, kulttuurista, ihmisen elämästä eri aikakausina sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta.

Käsityö sisältää koukuttavan tekemisen ilon. Käsitöitä harrastetaan laajasti niin yksin kuin yhdessä. Käsityön kokemus on subjektiivinen, mutta nykyisyydessä sen ilo on myös kollektiivinen. Joensuun yliopiston etnologisen naistutkimuksen dosentti Kaija Heikkinen pohtii käsityön subjektiivisia merkityksiä ja kysyy, mikä on käsityön tekemisen subjektiivinen merkitys tekijälle, minkälaista ja mistä tulee käsitöihin kytkeytyvä ilo, positiivinen tunne, mistä kaikesta käsityö muodostuu?⁹. Heikkinen kiteyttää: "yhteenvetona voisi sanoa, että käsityön miellyttävyys kietoutuu yhteen käsityön osaamisen, uuden oppimisen, tekemisen synnyttämien tuntojen ja luonnollisesti myös tuotteen valmistumisen ja tuotteen herättämien mieltymysten kanssa"¹⁰. Mitä on nykykäsityö? Mistä kumpuaa käsillä tekemisen ilo? Löytyykö vastaus käsityön tekemisen iloon filosofiasta? Menneisyys selittää nykyisyyttä. Vastausta etsitään tutkimalla käsillä tekemisen matkaa historiasta nykyisyyteen.

⁹ Heikkinen 1997, 5. Kaija Heikkinen pohtii käsityön subjektiivisia merkityksiä tutkimuksessaan *Käsityöt naisen arjessa. Kulttuuriantropologinen tutkimus pohjoiskarjalaisten naisten käsityön tekemisestä*. Kohderyhmänä on aktiiviset käsityön tekijät, joista enemmistö on eläkeläisiä, kansalaisopiston opiskelijoita.

¹⁰ Heikkinen 1997, 69.

2. Käsityön historiasta nykykäsityöhön

Käsityö tuntuu sisäisesti ja ulkoisesti. Se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti, niin kehossa kuin mielessä. Käsitöitä harrastetaan laajasti yksin ja yhdessä. Houkuttavat materiaalit ja erilaiset perinteiset ja uudet tekniikat kokoavat käsityön harrastajia yhteen tekemään ja oppimaan uutta ompeluseuroihin kotien olohuoneisiin, kansalaisopistojen opintopiireihin ja internetin kasvaviin verkkoyhteisöihin. Käsityö on monisyinen kulttuurinen konstruktio. Miten tähän on tultu?

2.1 Käsityön historiaa - Arts and Crafts

Käsillä tekeminen ja käsitöiden valmistaminen on ollut läheinen osa ihmisen elämää kautta aikojen. Käsityötaito on ollut elämän edellytys. Se on ollut sukupolvelta toiselle siirtynyt taito. Käsityön tekemiseen ja käsityönä valmistettuun teokseen tai esineeseen liittyvä symboliikka ja merkityssisältö on kokenut muutoksen aikojen saatossa. Onkin mielenkiintoista pohtia, mikä on käsityön olemus tänä päivänä? Miksi käsitöitä tehdään, vaikka se nykykulttuurissa ei ole välttämätöntä? Millaisia tarinoita tämän päivän käsityö kertoo? Entä millaista historiaa se tallentaa tuleville sukupolville? Käsityön merkityksiä nykykulttuurissa ja käsityön filosofiaa lähestytään tutkimalla ensin käsityön juuria, käsillä tekemisen historiaa. Miten käsillä tekeminen on historian kuluessa muuttunut? Mitkä syyt ovat johtaneet muutokseen? Nykyisyydessä tarkastellaan, mitä tarkoitetaan käsitteellä nykykäsityö? Millainen merkityssisältö käsityöhön liittyy? Löytyykö käsityölle paikka filosofian kontekstissa?

Ihminen on tehnyt aina käsitöitä. Historian kuluessa elämän edellytykset on luotu kädentaidoilla ja luovuudella, kun tarpeelliset työkalut, astiat, rakennukset ja tekstiilit valmistettiin käsin. Tieto ja taito siirrettiin sukupolvelta toiselle, ja käsityön tekeminen muotoutui vastaamaan kunkin aikakauden haasteita ja tarpeita. Ennen modernin aikaa käsityö tarkoitti taitoa, työtä, elinkeinoa ja kansanperinnettä. Käsityön tekeminen koki suuren muutoksen teollisen massatuotannon pyörteessä, joka sai alkunsa Englannissa 1700-1800-lukujen taitteessa alkaneesta, koko kansakuntaa ravisuttaneesta teollisesta vallankumouksesta. Alkoi mullistusten vyöry monella elämän sektorilla. Teollisuus kasvoi nopeasti, väestö lisääntyi ja kaupungistuminen eteni nopeasti. Yhteiskunnan rakenne oli murroksessa kohdatessaan sosiaalisia, taloudellisia ja teknologisia muutoksia. Teollinen konekanta alkoi mahdollistaa myös ennen käsityönä valmistettujen esineiden nopean ja kustannustehokkaan massatuotannon. Suurenevat tehtaat ja kasvava kysyntä syrjäyttivät käsityöläiset verstaistaan ja pajoistaan ja telkesivät tehtaisiin koneiden ääreen. Teknologia synnytti koneita ihmisen avuksi ja loi samalla uusia, erilaisia kahleita. Olosuhteet suurenevissa tehtaissa olivat usein huonot, työpäivät pitkiä, palkka keinoa ja työturvallisuus olematonta.¹¹

Teollistumisen aika heijastui ihmiskunnan elämässä moniulotteisina kulttuurisina muutoksina, myös tavassa kokea kauneutta. Kustannustehokas teollisuus ja nopea, modernin ajan teknologia synnyttivät kansassa myös ihailua. Syntyi uusi trendi, jossa esteettisiksi koettiin hyödylliset ja vaivattomasti koneellisesti valmistetut tuotteet. Englannissa ajan taidevaikuttajat John Ruskin (1819-1900) ja William Morris (1834-1896) näkivät uudessa suuntauksessa epäkohtia. Käsityöläisammattikuntien syrjäytymisen lisäksi uusi suuntaus heikensi esineiden laatua ja estetiikkaa. Ruskin ja

¹¹ Sommer 1995, 6.

Morris reagoivat teollistumisen myötä syntyneisiin sosiaalisiin ja esteettisiin epäkohtiin, ja alkoivat luoda uutta käsityön ja taideteollisuuden estetiikkaa. Syntyi Arts and Crafts -liike, englantilainen taidesuuntaus, jonka vaikutus oli voimakkaimmillaan vuosien 1880–1910 välillä. Suuntausta voidaan kutsua filosofiaksi, sillä Morrisin ja Ruskinin synnyttämän liikkeen taustalla oli elämäntapa, jossa yhteisöllisyys ja ihmissuhteet yhdistyivät taiteeseen. He halusivat parantaa elämisen laatua muotoilun, ammattitaidon, tuotteen valmistustavan ja elinympäristön kautta.¹² "Arts and Crafts liikkeen ensisijainen motiivi on, kuten nimi vihjaa, taiteen ja työn yhdistyminen"¹³.

Teoreetikko ja filosofi John Ruskin reagoi voimakkaasti teollistumisen aiheuttamiin epäkohtiin - yhteiskuntaan syntyneeseen hengettömyyteen ja työnjakoon. Kirjoituksissaan Ruskin käsitteli taiteen tehtävää, sen sisällön uudistamista sekä taiteen sosiaalista ja kasvatuksellista merkitystä. Hän halusi lähentää kansaa taiteeseen luonnon ja kauneuden avulla, poistaa teollistumisen mukanaan tuomia haittavaikutuksia.¹⁴ Ruskinin mielestä laadun lisäksi kaupallinen, koneellisesti tuotettu työ uhkasi yksilöllisyyttä ja luovuutta.¹⁵ William Morris, John Ruskinin oppilas, vaikutti Ruskinin kirjoituksista ja sovelsi hänen sosiaalisia ja moraalisia arvoja käytäntöön.¹⁶ Morrisia pidetään Arts and Crafts -liikkeen todellisena perustajana. Morris reagoi vahvasti tehdasvalmisteisesti tuotettuun tavaramereen. Hän koki, että tehtaassa massatuotantona valmistettu tuote on persoonaton ja tavallinen, sen laatu ja muotoilu oli turmeltunut. Morris tunsi, että teollinen tuote valmistui ilman nautintoa, se on syntynyt kivusta, eikä

¹² Sommer 1995, 6.

¹³ Triggs 1902, 1.

¹⁴ Heinänen 2006, 72.

¹⁵ Sommer 1995, 7.

¹⁶ Heinänen 2006, 72.

näin ollen voinut tuottaa nautintoa käyttäjälleen: "taiteen lähellä ymmärrän elämän nautinnon"¹⁷. Morris halusi palauttaa työn käsillä tekemisen ilon, jonka hän uskoi heijastuvan tuotteen estetiikassa ja laadussa. Morrisin kunnianhimoisena tavoitteena oli synnyttää muotoilija-käsityöläisiä, saada laadukkaat käsityötuotteet kaupallisiksi, kaikkien saataville sekä parantaa elinolosuhteita työelämässä ja kotona.¹⁸ Morrisille merkittävää oli esineen valmistamiseen kätkeytyvä ilo ja nautinto sekä valmiin tuotteen laatu. Teollistuminen oli Morrisin mielestä uhka molemmille. Se vaaransi sekä tekemisen ilon että syntyvän esineen laadun. Hänelle tärkeää oli elämäntyyli, joka syntyi aidosta työstä miellyttävässä ympäristössä.¹⁹

Morrisin ja Ruskinin aloittama Arts and Crafts -liike suosi käsityönä valmistettuja esineitä koneellisesti valmistettujen sijaan. Muotojen yksinkertaisuus ja uskollisuus materiaaleille olivat tärkeitä. Useat esineet jätettiin tarkoituksella viimeistelemättä, jotta vaikutelma olisi maanläheisempi. Tyylille tyypillinen aihepiiri oli luonto kasveineen, lintuineen ja eläimineen ja sitä kuvattiin huonekaluissa, lasiesineissä, keramiikassa, metallitöissä ja tekstiileissä.²⁰ Arts and Crafts -liike vaikutti myös moniin tuleviin taiteen ja taideteollisuuden suuntauksiin, kuten Jugendiin, De Stijliin ja Bauhausiin. Arts and Crafts -liike edustaa ratkaisevaa aikaa dekoratiivisen ja käytännöllisen taiteen historiassa ja kehityksessä. Se pyrki kohottamaan käsityön statusta, nostamaan käsityön päteväksi taiteen muodoksi.²¹ William Morrisin innoittamana Arts and Crafts -liike levisi nopeasti ympäri Englantia ja synnytti useita käsityöläisten kiltoja ja kouluja 1800-

¹⁷ Triggs 1902, 164.

¹⁸ Sommer 1995, 8.

¹⁹ Sommer 1995, 9.

²⁰ Sommer 1995, 12.

²¹ Sommer 1995, 6.

luvun lopulla.²² Liikkeen visuaalinen ilme levisi myös Yhdysvaltoihin, minne perustettiin ideologian inspiroimia käsityöläisyhdistyksiä 1800-luvun lopulla. Yhdysvalloissa liikkeen toiminta perustui filosofian sijasta tuotteen designiin - käytännölliseen, selkeään muotoiluun ja luonnosta saatavien materiaalien ja värimaailman hyödyntämiseen sekä ammattitaitoiseen tuotteen valmistustapaan. Amerikkalaisena liikkeen edustajana tunnetaan arkkitehti Frank Lloyd Wright (1876-1959).²³

Vuosituhanneen vaihde oli otollinen maaperä kansallisen identiteetin kasvulle. Kiinnostus isänmaan historiaan ja kansanperinteeseen levisi Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Monissa maissa, myös Suomessa, aloitettiin Arts and Crafts -liikkeen ideologian myötätulessa, vastaiskuna teolliselle massatuotannolle, elvyttää vanhoja, perinteisiä käsityöläistaitoja. Samaan aikaan uudistushenkiset taiteilijat ja käsityöläiset perustivat liikkeelle ominaisia työpajatyyppejä, ammattikuntamaisia käsityöläisyhdistyksiä Yhdysvalloissa ja useimmissa Euroopan maissa, kuten Saksassa, Itävallassa, Unkarissa, Sveitsissä, Puolassa ja Suomessa. Työpajojen tavoitteena oli nostaa arkinen käyttöesine taiteen konseptiin, laajentaa taide ulottumaan kaikkialle elämään. Työpajoissa valmistettiin käsityönä erilaisia käyttö- ja koriste-esineitä: tekstiilejä, koruja, huonekaluja, taloustavaroita, grafiikkaa, vaatteita, tapetteja ja sisustusesineitä.²⁴ Yhteiskunnan kehityksen ja väestön kasvun myötä teollisen tuotannon merkitys nousi. Kulutus kasvoi, eivätkä käsityöläiset pystyneet enää vastaamaan alati kasvavaan kysyntään ja teollisesti valmistettujen tuotteiden edulliseen hintatasoon. Mielipiteet ja asenteet teollisuutta kohtaan muuttuivat suotuisimmiksi, ja

²² Sommer 1995, 11.

²³ Sommer 1995, 13-15.

²⁴ Heinänen 2006, 73.

taiteilijat ja käsityöläiset alkoivat siirtyä suurteollisuuteen 1900-luvun alkupuolella taloudellisten vastoinkäymisten edessä. Arts and Crafts -liikkeen vaikutus hiipui 1910-luvun alussa. Saksasta ja Itävallasta kehittyi käsityön ja taideteollisuuden edelläkävijöitä.²⁵ Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Saksassa syntyi Bauhaus, jossa tavoiteltiin humanimpaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa käsityön avulla. Kädentaitojen opetus ympäri Eurooppaa alkoi työväenopistoissa, jotka edistivät käsityötä harrastus- ja puoliammattilaistasolla.²⁶

2.2 Käsityön historiaa Suomessa

Miten Arts and Crafts -liike vaikutti Suomessa? Millaisia muutoksia käsityö Suomessa koki? Käsityö on kulttuurinen konstruktio, jonka olemukseen vaikuttavat kansallinen historia ja perinne. Katsaus käsityön kehittymiseen Suomessa auttaa ymmärtämään käsityön merkitystä ja roolia suomalaisessa nykykulttuurissa.

Teollistuminen mullisti elämää myös Suomessa, vaikkakin muutos maatalousyhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi tapahtui paljon myöhemmin. Kulttuurinen muutos tapahtui todenteolla 1960-luvulla. Teollistumisen synnyttämä suuntaus herätti keskustelua myös Suomessa. Ennen teollistumisen aikaa kaikki esineistö valmistettiin käsityönä. Työkalujen, vaatteiden, astioiden, huonekalujen, tekstiilien sekä kalan- ja riistanpyydyksien valmistustavat siirtyivät sukupolvesta toiseen, isältä pojalle ja äidiltä tyttärelle. Suomessa tehdastuotanto alkoi kehittyä

²⁵ Heinänen 2006, 85.

²⁶ Heinänen 2006, 29.

voimakkaasti 1800-luvun puolivälissä. Suuntauksen vaikutuksesta käsityöläisyyttä alettiin pitää kannattamattomana. Kustannustehokas teollinen massatuotanto syrjäytti ammattikuntia ja toisten käsityöläisten liiketoiminta muuttui korjaustyöksi, esimerkiksi osasta suutareita tuli kengänkorjaajia. Euroopasta kantautuneiden viestien myötä Suomessa heräsi huoli perinteisen käsityötaidon katoamisesta teollisuuden myötä, mikä aloitti käsityökulttuurin kehittymisen. Vastareaktiona teollistumiselle haluttiin herättää arvostus perinteiseen käsityötaitoon, kotimaiseen tuotantoon, kansanomaisiin malleihin ja luonnonmateriaaleihin. Alkanut keskustelu kansanperinteen ja käsityön merkityksestä synnytti mm. Suomen Yleisen Käsiteollisuusyhdistyksen, Suomen Käsityönopettajain liiton ja useita kotiteollisuusyhdistyksiä.²⁷ Sota-aikana 1940-1950-luvuilla, käsityön merkitys koki uusia muutoksia. Tavarapulan edessä oltiin pakotettuja ottamaan uudelleen käyttöön vanhat työtavat ja tekniikat. Pula materiaaleista vaati kekseliäisyyttä ja luovuutta. Muutos maatalousyhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi tapahtui toisen maailmansodan jälkeen 1960-luvulla, jonka seurauksena maaltamuutto vilkastutti kaupungistumista, ja syntyi vapaa-aika.²⁸ Käsityö on kulttuurinen konstruktio ja sen merkityssisältö eroaa kansakunnittain ja maittain. Menneisyys selittää nykyisyyttä - myös Suomessa. Käsityö on vahvasti perinnettä. Historian tapahtumat kuvastavat nykyisyyttä, käsityön asemaa ja merkitystä nykykulttuurissa.

²⁷ Heinänen 1990, 24-28.

²⁸ Stürmer-Hiltunen 1990, 41-50.

2.3 Kaunotaiteen ja käsityön rajapinnassa

Käsityön historia herättää kysymyksen kaunotaiteiden ja dekoratiivisena taiteena tunnetun käsityön kompleksisesta liitosta. Kysymys käsityön - käsityön miten me sen ymmärrämme - ja taiteen läheisestä, mutta epämääräisestä liitosta juontaa historiaan, taidejärjestelmän ja taiteen käsitteen syntyyn. ”Käsityön ongelmallinen asema uudella ajalla - kysymys onko käsityö taidetta vai ei - juontaa juurensa taiteen käsitteen syntyyn, jonka mukana vanhastaan yhdessä pidetyt asiat erotettiin toisistaan [...] puhtaista taiteista erotettiin 1800-luvulla omaksi ryhmäkseen teollinen muotoilu, taidekäsityö, koristetaide ja sisustustaide”²⁹. Teollistumisen käynnistämä muutos oli monisyinen. ”Jos taiteen käsite joskus sisälsikin taitojen, oppimisen, käsityön ja teknologian suunnattoman moninaisuuden, tänään se on varattu kaunotaiteen käytännölle modernin ajan muotoilemassa merkityksessä”³⁰. ”Kaunotaiteen selkeä erottaminen tuotteita valmistavasta käsityöstä perustuu käytännöllisen ja esteettisen täydelliseen vastakkaisuuteen, oletukseen joka on kyseenalaistettava”³¹. ”Taiteen kutistaminen kaunotaiteeksi sekä kuvastaa että vahvistaa modernin yhteiskunnan vahingollista jakautumista käytännölliseen työhön (joka on aina välttämättä epämiellyttävää) ja esteettiseen kokemukseen (jota pidetään nautinnollisena mutta tarkoituksettomana), jakoa joka liian usein ilmenee tuskallisen epäesteettisinä teollisuustuotteina ja hyödyttömän merkityksen kaunotaiteena”³². Käsityön luonne, sen assosioituminen fyysiseen työhön, kansanomaisuuteen sekä kotitalouden hoidossa ja tarvittaviin käyttöesineisiin, on etäännyttänyt käsityön monista modernismin arvoista. Kun taiteen

²⁹ Heinänen 2006, 13-14.

³⁰ Shusterman 1997, 40.

³¹ Shusterman 1997, 41.

³² Shusterman 1997, 40.

auktoriteetit ilmaisivat kiinnostuksen puutteensa käsityötä kohtaan, käsityön historiallinen dokumentointi ja teoria alkoivat kehittyä omaksi kokonaisuudekseen lähinnä käsityöläisten keskuudessa.³³ Mitä kaikkea käsityö on nykykulttuurissa? Sisältääkö nykykäsityö sekä käytännöllisen työn että esteettisen kokemuksen? Teollistuminen vapautti käsityöt, mutta millaiseksi se on kehittynyt?

2.4 Käsityö nykykulttuurissa - nykykäsityö

Käsillä tekemiseen ja käsityönä valmistettuihin tuotteisiin liittyvä merkityssisältö on muuttunut aikojen saatossa. Teollistuminen vaikutti elämän monella sektorilla. Monen käsityöläisen elinkeino katosi kokonaan tehtaiden alle, tai muutti työnkuvaa. Kuluttajan näkökulmasta kotitalouksien arjen askareet kevenivät, kun kauppojen hyllyt tarjosivat edullisesti ja helposti tuotteita, jotka ennen valmistettiin käsityönä. Tehokkaasti esineitä kopioiva massatuotanto vapautti ihmiset raskaasta fyysisestä työstä, ja syntyi uusi modernin ajan käsite, vapaa-aika. Teollistumisen myötä käsityön merkitys alkoi muotoutua uudelleen. Joensuun yliopiston etnologisen naistutkimuksen dosentti Kaija Heikkinen pohtii, että nykyisin käsityöksi määritellyn ilmiön syntyä voidaan etsiä teollistumisen alkuaajoista - juuri tuona aikana käsityö irtaantui muusta tuotantotavasta ja alkoi kehittyä omaksi yksikökseen. Heikkinen toteaa, että "teollistumisen seurauksena myös esineiden käsin tekeminen sai uusia organisoitumismuotoja. Tämä eriytymisprosessi liittyy oleellisesti teollisen yhteiskunnan kehityksen mukanaan

³³ Halper & Douglas 2009, ix.

tuomiin muihin muutoksiin. Näin ollen teollinen aika on synnyttänyt käsityön sellaisena, jona me sen nyt ymmärrämme"³⁴.

Muutos on pysyvää, informaatioteknologian kehitys ja yhteiskunnan rakenteen muutos pyörittävät myös oman aikamme ihmisiä ja elämää. Käsityö nykykulttuurissa on elinkeino, harrastus, kasvatusväline, selviytymiskeino tai dokumentti perinteestä. Käsityö on kulttuurinen konstruktio, joka kuvastaa oivallisesti sekä yksilön elämää että yhteiskunnallisia tilanteita. Käsityö on voimakkaasti nykyhetkeä. Millaisia uusia organisoitumismuotoja käsityö on saanut? Se luo kausittain vaihtuvia trendejä sekä synnyttää erilaisia verkostoja ja ammattikuntia. Käsityö on oleellinen osa erilaista opetus-, kerho- ja harrastustoimintaa. Käsityökaupat, ideoita pursuavat lehdet, messut ja tapahtumat myyvät käsityön harrastajille jatkuvasti uusiutuvia ideoita, malleja, materiaaleja ja tekniikoita tuottamaan iloa käsillä tekemiseen. Käsityön kokemus on subjektiivinen. Käsityön on kollektiivinen ilo, kokemuksia jaetaan ompeluseuroissa, kansalaisopistojen opintopiireissä ja kursseilla sekä internetin blogeissa ja verkkoyhteisöissä. Käsityön rooli erilaisten seniori- ja vammaisryhmien viriketoiminnassa on muotoutunut merkittäväksi - käsityön tekeminen hoitaa muistia, ylläpitää käsien motoriikkaa, ammentaa elämyksiä ja luo sosiaalisia tilanteita. Käsityö muuttuu ajan mukaan, se vastaa nykyisyyden haasteisiin ja tarpeisiin. Käsityöhön on ilmaantunut ihastuttava rajoja rikkova ominaisuus - käsityö osaa yllättää, ilmestyä odottamattomissa konteksteissa ja haastaa. Mitä on nykykäsityö? Voidaanko puhua käsityömaailmasta?

³⁴ Heikkinen 1997, 8.

Nykykäsityö on herättänyt kiinnostuksen tutkia siihen liittyvää sisältöä, merkityksiä ja sen synnyttämää kokemusta. Keskustelua on käyty taiteen ja käsityön suhteesta, käsityöstä merkityksen luojana ja käsityön ilmenemismuodoista nykykulttuurissa. Käsityö on myös kulttuurinen konstruktio - siinä vaikuttaa vahvasti alueelliset kulttuuriset erot ja historia. Yhdysvaltalainen taidekäsityöläinen Bruce Metcalf on innoittunut tutkimaan käsityön tekemistä ja pohtinut käsityön filosofiaa. Metcalf toteaa sanan käsityö olevan ovela ja monimutkainen, vailla tarkkaa määritelmää. Artikkelissaan 'Contemporary Craft': A Brief Overview (1999) hän analysoi nykykäsityön (contemporary craft) olemusta, modernin käsityön maailmaa ja merkitysisältöä. Käsityö, miten me sen tunnemme, on syntynyt teollistumisen jälkeen. Metcalf toteaa, että nykykäsityön juuret juontavat William Morrisiin ja Arts and Crafts -liikkeeseen. William Morris oli ensimmäinen, joka sijoitti käsityön laajempaan konseptiin - työn, sosiaalisen yhdenvertaisuuden, ympäristönsuojelun ja konsumerismin konsepteihin. William Morrisille käsityö sisälsi sekä tuotteen että keskustelun aiheen funktiot. Juuri keskustelu tuo käsityön modernin alueeseen.³⁵ Mitä Bruce Metcalfin nykykäsityö (contemporary craft) tarkoittaa? Mitä hän sisällyttää nykykäsityöhön? Metcalfin mukaan nykykäsityössä on havaittavissa kaksi tunnuspiirrettä: ensimmäisenä, emme enää tarvitse käsintehtyjä tuotteita selvitäksemme arjesta. Teollisuus on vapauttanut kätemme, käsityön tekemisen syyt löytyvät muualta. Millaisia syitä käsillä tekemisen taustalta löytyy suomalaisesta käsityön kulttuurista? Käsityön tekeminen on arvo ja etuoikeus. Se toimii hyvän elämän mittarina. Käsityö nykykulttuurissamme symboloi kotoilua ja rauhaa. Käsityön ilosta, käsillä tekemisen positiivisista kokemuksista kerrotaan *Satakunnan kansan* artikkelissa 'Koukuttavaa mielen joogaa': "Halpa terapiamuoto. Aivojumppaa. Meditaatiota [...] ne (käsityöt) toimivat hyvänä

³⁵ Metcalf 1999, http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

vastavoimana arkiselle päivätyölle. Samalla kun tehdään jotain hyödyllistä käsillä, hoidetaan myös henkistä hyvinvointia [...] Neulominen on todellista terapiaa. Useat tieteelliset tutkimuksetkin todistavat, että käsityöt hyödyttävät aivoja, lisäävät keskittymiskykyä ja lievittävät stressiä"³⁶. Lisää käsillä tekemisen syistä ja käsillä tekemisen positiivisista vaikutuksista kerrotaan *Talouselämä* -lehden artikkelissa 'Kudo työhuolesi pois'. Artikkelin mukaan käsillä tekeminen on avain rentoutumiseen ja ponnahduslauta luovuuteen: "Käsityöt ovat aivojen herkkua. Ne ruokkivat kolmiulotteista ajattelua ja virittelevät luovuutta, ongelmanratkaisukykyä ja parantavat aivopuoliskojen yhteistyötä. Ne tarjoavat mielekästä tekemistä sekä älyllisiä ja taidollisia haasteita. Käsillä tekeminen rentouttaa ja auttaa purkamaan stressiä"³⁷. Artikkelissa esitetään mielenkiintoinen näkemys käsillä tekemisen vaikutuksesta kykyymme keskittyä: "'affektiivinen kuuntelumoodimme on päällä silloin, kun keskitymme tekemään käsillämme jotakin muuta", Helsingin yliopistossa ja Työterveyslaitoksella työskentelevä aivotutkija ja professori Minna Huotilainen sanoo. Eli kun kädet tekevät yhtä, aivot vastaanottavat herkemmin kuulemaansa. Siksi kokouksissakin kannattaisi tehdä käsityötä samalla kun keskittyy miettimään monimutkaisia asioita"³⁷. Artikkelissa kerrotaan käsillä tekemisen vaikutuksista oppimiseen: "aivoilla on kaksi ääritilaa: pakene ja taistele sekä virtaustila. Monen ihmisen työpäivä on nykyään niin täynnä ärsykeitä, että aivot ovat koko ajan pakene ja taistele -tilassa. Käsitöiden tekeminen on silta virtaustilaan, jossa myös oppiminen on optimaalisinta. Lapset kasvavat ja oppivat muovaamalla lunta, hiekkaa ja savea, niin myös aikuinen. Lanka sormien välissä tuntuu hyvältä ja virittää aivoja"³⁷. Metcalfin

³⁶ Jokisalo 17.6.2012, *Satakunnan Kansa*. *Koukuttavaa mielen joogaa*.

³⁷ Myllyoja 2012, <http://www.talouselama.fi/tyoelama/kudo+tyohuolesi+pois/a2135025>

nykykäsityön määritteen mukaan emme enää tarvitse käsintehtyjä tuotteita selvittääksemme arjesta, syyt käsityön tekemiseen löytyvät muualta. Se koetaan ovena rentoutumiseen ja luovuuteen, terapiamuotona, sekä oppimisen edistäjänä. Onko niin, että tarvitsemme käsitöitä selvittääksemme arjesta? Käsityöhön liittyy voimaannuttavaa, hyvää elämää ja rauhaa säteilevää vetovoimaa. Käsityön ympärille on nykykulttuurissamme muodostunut auraattinen säde. Käsitöitä romantisoidaan hyvän elämän mahdollistajana. Siihen liitetään maaseutuelämän, kansanperinteen ja taidon ihannoitua. Käsityö assosioituu mielissämme rauhaan, kotoiluun, ekologisuuteen ja onnelliseen elämään. Käsityö nähdään jopa maailmanparantajana: "Käsityöhön uskovat antavat käsityöläiselle usein maailmanparantajan roolin. Käsityö nähdään ratkaisuna länsimaisen yhteiskunnan kriisiin"³⁸. On muistettava, että ennen teollistumista käsityö oli kovaa fyysistä työtä. Se oli elinkeino, elämän edellytys. Emme tarvitse käsintehtyjä tuotteita nykyisyydessä selvittääksemme arjesta, pikemminkin tarvitsemme käsityötä selvittääksemme arjesta. Käsitöitä tehdään monenlaisista erilaisista syistä. Kiinnostavaa on, mikä selittää tekemisen ilon, mikä tekee käsityöstä terapiamuodon, mikä käsityössä hoitaa - sekä kehoa että mieltä?

Mitä muuta Bruce Metcalf sisällyttää nykykäsityöhön? Metcalfille nykykäsityö on lisäksi kollektiivinen vastalause teollistumiselle. Ajatus toimii teknologiakeskeisessä, koneiden ja informaatioteknologian hallitsemassa arjessa: "käsityö nähdään edelleen teknologian vastavoimana"³⁸. Käsityö on mielen ja kehon hemmottelua. "Käsityöt ovat nykyään todella suosittuja. Se johtuu varmasti ainakin osittain siitä, että elämämme pyörii niin paljon tietokoneen ympärillä. Monen työ on aineetonta älytyötä, jonka

³⁸ Svinhufvud 1997, 9.

³⁸ Honkasalo 2011, 8.

vastapainoksi on mukava tehdä jotain käsillä"³⁹. Ajatus käsillä tekemisen voimaannuttavasta ominaisuudesta, sen roolista teknologian vastapainona syntyi jo Arts and Crafts -liikkeen alkuaikoina. Teollisuus, tehdasvalmisteinen tuotanto irrotti tekijän materiaalista ja tekniikasta, ja kosketus tuotteeseen katkesi. Käsityöläisen tehtäväksi muodostui suunnitella esine teolliseen massatuotantoon sopivaksi - tuotteen muoto ja materiaalin valinta muodostui teknisen konekannan sanelemien sääntöjen ja antamien mahdollisuuksien mukaan. Tähän epäkohtaan ja sen luomiin epäsuotuisiin vaikutuksiin kantaa otti vahvasti Arts and Crafts -liikkeen perustaja William Morris. Morris koki, että koneet irrottavat ihmisen materiaalista ja tuotteen valmistamisen prosessista, jonka johdosta teollisuus tuottaa persoonattomia tuotekopioita, jotka eivät tuota nautintoa valmistajalleen tai tuotteen kuluttajalle. Teknologia pyörittää elämää nykykulttuurissa kiihvasti ja kaiken aikaa kiihtyvässä tahdissa. Arkemme rakentuu tekniikan ympärille. Käsityö tarjoaa vaihtelun, vastapainon, mahdollisuuden kokemukseen. Nykykäsityö on kollektiivinen vastalause teollistumiselle. Suomalaisessa ja suomalaisuuden positiossa käsityö avaa oven luontoon. Luonto on suomalaisille merkittävä ja läheinen elementti. Se on osa kansallista identiteettiä. Luonto ammentaa käsityön materiaaleja kuten villa, puuvilla, pellava, silkki, kivi, savi ja puu. Luonto tulee lähelle materiaalin kautta. Kaija Heikkinen toteaa: "Käsityö on aistimellis-käytännöllistä toimintaa, ihmisen ja luonnon välistä aineenvaihduntaa"⁴⁰. "Vaikka langat, kankaat, ja työvälineet suuremmaksi osaksi ostetaan kaupasta [...] jokainen tuohi- ja puutöiden tekijä katselee koivuja aina myös "sillä silmällä"⁴¹.

⁴⁰ Heikkinen 1997, 7.

⁴¹ Heikkinen 1997, 1.

Bruce Metcalfin mukaan nykykäsityö on kollektiivinen vastalause teollistumiselle sekä jotain, mitä emme tarvitse selvittääksemme arjesta. Mitä muuta Metcalfin nykykäsityö sisältää? Metcalfin mukaan käsityö nykyisyydessä on vastalause, kuten Art and Craft -liikkeen aikana. Nykykäsityö on persoonatonta massatuotantoa vastaan. Se vastustaa rumuutta ja on kauneuden, esteettisyyden lähde. Käsityö vastustaa kapitalismia sekä isoa yritysmaailmaa, missä työntekijä on helposti vaihdettavissa oleva anonyymi ja ajattelematon, pieni ja huomaamaton osa isoa mahtavaa palapeliä. Käsityö huomioi kehon rikkaan potentiaalin työssä. Nykykäsityö on sosiaalinen liike. "Huomaan jatkuvasti, miten käsityö toimii kuten kulkuneuvo rakentaen sisältöjä ja merkityksiä, ja miten se antaa merkittävyyttä, arvokkuutta ja kauneutta yksilön elämään"⁴².

Millaisia käsitöitä ajassamme tehdään? Millaisia tarinoita tämän päivän suomalainen käsityö kertoo? Onko Metcalfin nykykäsityön tunnuspiirteet nähtävissä aikamme käsityössä? Tutustutaan nykykäsityön kokemuksiin esimerkein: ⁴³

- Yläasteella käsityötunnilla tehty paita. Ei se ihan ohjeen mukaan mennyt, eikä opettaja tai äiti sitä tekelettäni arvostanut, mutta minulla se on ollut päällä vuosia. Olin ylpeä työstäni ja arvostin sitä.

- Mieleeni on jäänyt erityisesti kolmannella luokalla kansakoulussa käsitöissä tekemäni virkattu nukke. Sitä ei voi sanoa kauniiksi. Jalat ja kädet ovat kaikki eriparia ja kirjaillut kasvot ovat tuimailmeiset. Mutta virkkasin sille vaatteetkin jopa hatun. Se on tosissaan tehty ja siitä on käsityöharrastukseni lähtenyt ja olen saanut myös mieluisan ammatin.

⁴² Metcalf 1999, http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

⁴³ Käsillä tekemisen kokemuksia kerättiin anonymisti kyselylomakkeella Porissa Taitokeskuksessa Siipityöpajassa 11.5.2012 ja Hurmaava villa -tapahtumassa Kulttuuritalo Toivossa 13.10.2012.

On ollut antoisaa ohjata ja opettaa kädentaitoja 40 vuotta. Tällä nukella on suuri tunnearvo ja se on edelleen parhaalla paikalla vitriinikaapissani.

- Ensimmäinen räsymattoni. Ihmettelin, että osasin tehdä ja suunnitella värit, mutta reunat oli vinkurat. Suurin syy, miksi tuo ei niin onnistunut työ jäi mieleeni oli silloinen elämäntilanne: Lapseni oli sairastunut vakavasti enkä pystynyt tekemään muuta kuin kutomaan. Menin kudonta-asemalle ja hakkasin mattoa, keskityin vain siihen, mietin värejä. Se oli lepoa vaikeasta tilanteesta. Hankin omat kangaspuut ja olen oppinut mattojen reunojen teonkin. Nyt ovat suorat. Käsitöitä teen nähdäkseni kätteni töiden jäljet ja virkistyäkseni. Se on edelleen hyvä tapa työntää huolet syrjään.

- Suurinta onnistumisen iloa olen kokenut virkatessani "isoäidin neliöitä"! Niistä on mukava koota torkku/päiväpeittoa lapsenlapselle. Myös tutustuminen huovuttamisen saloihin "neulaamalla" siivet oli tosi mukavaa ja yllättävän helppoa. Villa - ihana materiaali!

- Ystäväni vauvalle neulomani nuttu - siinä oli tunne mukana, se yhdisti minut myös tulokkaaseen :)

- Pellavainen tyynynpäällinen, jossa oli käytetty minulle mieluisimpia tekniikoita ja materiaaleja: pellavaa, kankaanpainoa ja kankaanmaalausta, huovutusta. Sydän pomppi ilosta moneen kertaan, kun sen näin! Ja ideat lähtivät pyörimään oman seinätaulun tekoon.

- Lapsena tein paljon lankatöitä. Virkkasin kolmasluokkalaisena peikkoperheen ja vein sen näytille kouluun. Opettaja laittoi sen esille ja se unohtui häneltä sinne kattoon roikkumaan. Minä en ujona lapsena uskaltanut pyytää sitä opettajalta takaisin vaihtaessani koulua ja en tiedä sen kohtalosta mitään. Muistan kuitenkin, kuinka olisin halunnut sen itselleni takaisin. Käsintekemiseen liittyi silloin ja ehkä jossain määrin vieläkin se, että kun saa valmiiksi jotakin, sillä on esteettinen arvo ja myös itse arvostan aikaansaannoksiani.

Esimerkit avaavat syitä käsityön tekemiseen, selittävät käsityön merkityksiä. Metcalfin nykykäsityön tunnuspiirteet käyvät ilmi - käsityö on kollektiivinen vastalause teollistumiselle, sekä jotain, mitä emme tarvitse selvittääksemme arjesta. Se on vastalause persoonatonta massatuotantoa vastaan, on kauneuden lähde, vastustaa kapitalismia. Käsityö huomioi kehon rikkaan potentiaalin työssä. Nykykäsityö on sosiaalinen liike. Esimerkkien perusteella nykykäsityön tunnuksiin voisi lisätä mielen hoitavan ominaisuuden ja tekemisen ilon, tunteen onnistumisesta, mahdollisuuden rentoutumiseen, toimimisen muistipolkuna. Metcalfin mietelmä on osuva: "huomaan jatkuvasti, miten käsityö toimii kuten kulkuneuvo rakentaen sisältöjä ja merkityksiä, ja miten se antaa merkittävyyttä, arvokkuutta ja kauneutta yksilön elämään"⁴⁴.

Nykykäsityötä leimaa Metcalfin esittämien ominaisuuksien lisäksi yllätyksellisyys, haastavuus ja rajojen rikkominen. Käsityö leviää odottamattomiin konteksteihin ja levittää iloa. Neulegraffitit, monenkirjavat tempaukset kollektiivisista, osallistavista produktioista Marttaliiton vuoden 2012 aikana kiertäneeseen neulerekkaan ilahduttavat ja koukuttavat ihmisiä ilmaisun ja käsillä tekemisen maailmaan. Käsillä tekemisestä

⁴⁴ Metcalf 1999, http://www.bruce-metcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

onkin syntynyt yhteinen ja jaettava kokemus. Nykykäsityöllä on kollektiivinen ominaisuus. Käsityötä pyritään popularisoimaan. Vaikka vanhat, perinteiset tekniikat nauttivat suurta arvostusta, käsityöaktivismi rohkaisee yhdistämään tekniikoita ja materiaaleja vapautuneemmin bloggauksen, tuunauksen ja kotoilun merkeissä. Nykykäsityö rikkoo rajoja, yllättää ja haastaa.

2.4.1 Käsityömaailma

Bruce Metcalf esittää ajatuksen käsityömaailmasta (craftworld), maailmasta, jota erilaiset käsityön kentällä toimivat instituutiot hallinnoivat. Hänen mukaansa vaikka käsityö on määrittämätön ja merkityssisältö muutettavissa kontekstin mukaan, on olemassa käsityömaailma, jota erilaiset instituutiot hallinnoivat.⁴⁵ Mitä Metcalf tarkoittaa käsityömaailmalla? Metcalf viittaa Arthur Danton taidemaailmaan. Arthur Danton taiteen määritelmä perustuu ajatukselle, ettei mikään ole taideteos ilman taidemaailmassa luotua tulkintaa: ”ilman taidemaailmaa ei ole taidetta”⁴⁶. Dantolle taideteoksen asemaan vaikuttaa taiteen historia ja taiteen teoria. ”Dantolle jokaisen objektin, joka onnistuu olemaan taidetta, täytyy tukea tulkintaa tietyksi taideteokseksi [...] objektit ovat taideteoksia, jos ne taidemaailmassa sellaisiksi tulkitaan (siis tulkitaan konstituoivasti)”⁴⁷. Danto pitää taidetta olennaisesti historiansa määrittelemänä kompleksisena ja ajallisesti kehittyvänä sosiaalis-kulttuurisena traditiona.⁴⁹ Danton tulkinta nostaa taiteen korokkeelle, joka ei ole kaikkien saavutettavissa, eikä edes

⁴⁵ Metcalf 1999, http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

⁴⁶ Shusterman 1997, 29.

⁴⁷ Shusterman 1997, 30.

kaikille tarkoitettu oikeus. Danto pyrkii nostamaan taiteen arvostusta tekemällä taiteesta tiedettä, josta voi nauttia vain akateemisen teorian ja taidehistoriallisen tulkinnan kautta. Danton määritelmässä ei huomioida taiteen luomaa kokemusta, joka on kaikkien saavutettavissa - ilman taiteen teoriaa. Danto yhdistää ihmiset ja historian itse objektin, taideteoksen syntyyn, muttei ota heitä mukaan teoksen synnyttämään tulkintaan ja kokemukseen. Arthur Danton taidemaailmassa taiteen asemaan, objektin konstituoitumiseksi taideteokseksi, vaikuttivat taiteen historia ja teoria.

Onko käsityö historiansa määrittelemä kompleksinen ja ajallisesti kehittyvä sosiaaliskulttuurinen traditio? Käsityöstä on löydettävissä Danton taiteelle määrittämät ominaisuudet. Mutta onko löydettävissä muita yhtäläisyyksiä? Metcalfin mukaan käsityömaailmassa toimivat instituutiot määrittävät käsityön tarkoituksen ja sisällön. Tarkoittaako Metcalf instituutioilla käsityön historian ja teorian piireissä toimivia yksiköitä? Metcalf yhtyy Danton ajatukseen ettei taide voi olla mitä vain. Sama koskee käsityötä, se ei voi olla mitä vain. Käsityön tulee olla valmistettu käsin, tietyin tekniikoin ja materiaalein. Käsityön historia ja teoria vaikuttavat Metcalfin teorian mukaan objektin hyväksymiseen käsityöksi. Käsityömaailmaa ja käsityön kehitystä tarkasteltaessa taiteen kontekstissa, havaitaan jännittäviä tapahtumasarjojen yhteneväisyyksiä. Käsityö hakee paikkaansa ja olomuotoaan, kuten taide taidemaailman syntyaikoina. Onko Metcalf oikeassa, onko käsityömaailma olemassa, vai onko se syntymässä? Miten se vaikuttaisi? Tarvitaanko sitä? Eikö käsityö toimi juuri teknisen ja byrokraattisen rakenteen ulkopuolella, selviytymiskeinona ja arjen vastapainona? Käsityömaailma voisi toimia yhteiskunnallisena arvonnostattajana, mutta samalla saattaisi vaarantaa käsillä tekemisen ilon, subjektiivisen kokemuksen, kollektiivisen vapauden. Käsityö on vapaa ja arvoituksellinen, jonka arvo on kankeiden määritelmien

ulottumattomissa. Pragmatisti John Dewey kyseenalaistaa luokkajaot ja osastoinnin: "elämä osastoidaan: laitostuneet lokerot luokitellaan korkeisiin ja mataliin, ja niiden merkitykset edelleen maallisiin ja henkisiin sekä aineellisiin ja ideaalisiin. Eri elämänaalat suhteutetaan toisiinsa ulkokohtaisesti ja väkinäisesti järjestelmällisin tarkistuksin ja tasoituksin [...] Ammatti- ja elämänaalojen lokerointi erottaa "käytännöksi" kutsuttavan toiminnan ymmärtämisestä, mielikuvituksen toimeenpanevasta tekemisestä, merkitsevän tarkoitusperän työstä sekä tunnetilan ajattelusta ja tekemisestä"⁴⁸. Dewey pohtii, että elämän lokerointi on vienyt meiltä kyvyn käyttää aistejamme ja estää kokemuksen synnyn. Jäyheä lokerointi, käsityön arvottaminen historian ja teorian kautta, vaarantaisi nykykäsityöstä kokemuksen ja käsillä tekemisen ilon. Entä olisiko käsityömaailmassa hyödynnettävää, toisiko se uusia mahdollisuuksia tai positiivisia vaikutuksia? Käsitöitä harrastetaan laajasti. Aktiivinen harrastuneisuus näkyy kehittyneinä kädentaitoina. Usein eroa harrastajan ja ammattilaisen valmistamien tuotteiden välillä ei voida havaita kuin tuotteen hinnassa. Seija Heinänen pohtii syitä ja seurauksia: "käsityö-käsitteen moninaisuutta ei varsinkaan nykyaikana aina ymmärretä, koska ei myöskään pystytä arvioimaan mikä on käsityötä. Käsityön olemuksen ymmärtäminen, kuten myös kyky arvioida tekniikoiden hallitsemista, on yleisesti ottaen katoamassa. Suomalaisen nykykäsityön ongelmana pidetään sitä, että se on liian taidepainotteista. Korostetaan omaa luovuutta ja kulttuurista ulottuvuutta, ei yrittäjä- tai markkinaorientoitunutta toimintaa"⁴⁹. Voisiko käsityömaailma toimia positiivisena vaikuttimena ja innoittajana kädentaidon ammatillisessa koulutuksessa ja sen kehittämisessä, ammatillisen arvon nostattajana ja

⁴⁸ Dewey 1934, 31-32.

⁴⁹ Heinänen 2006, 341.

elinkeinon mahdollistajana? Metcalf pohti, ettei käsityö voi olla mitä vain - toisiko käsityömaailma vastauksen tähän problematiikkaan? Entä onko se ongelma?

Mitä käsityö on käsityömaailmassa? Se on historiansa määrittelemä kompleksinen ja ajallisesti kehittyvä sosiaalis-kulttuurinen traditio. Käsityömaailman määritelmä perustuu historiallisiin ja teoreettisiin tosiasioihin. Käsityöstä upuu kokemus, se jää tunteettomaksi ja etäiseksi, sisällöltään väljäksi ja vaillinaiseksi, kuten Danton taidemaailman taiteen määritelmä. Ollakseen käsityötä, objektin olisi oltava valmistettu käsin laadukkaista materiaaleista ja pätevin tekniikoin - tekniikoin joilla on historiallista merkittävyyttä ja tekemisen perinteitä, tai jotka ovat jonkun instituution hyväksymiä. Käsityö ei voi olla mitä tahansa ja käsityöllä on omat kriteerit - käsityömaailmaan sopivien ominaisuuksien lisäksi käsityö on paljon muuta. Historian ja teorian lisäksi se on taidetta, kokemuksia ja käytäntöjä. Käsityö ansaitsee tulla tarkastelluksi syvällisemmin.

Matka käsityön historiasta nykykäsityöhön osoittaa, miten yhteiskunnallinen tilanne ja siinä tapahtuvat muutokset heijastuvat elämässä - ja käsityössä. Historiasta löytyvät syyt nykyisyyteen. Käsityö on lähellä ihmistä, ja tallentaa oivallisesti niin yhteiskunnallisia kulttuurisia muutoksia kuin yksilön kasvua ja elämää. Teollisuuden voimakas kasvu aloitti käsityön tekemisessä muutosprosessin, prosessin, mikä elää vieläkin. Käsityöstä on kasvanut jotain, mikä saa hymyn kasvoille ja mitä on pakko tehdä. Löytyykö vastaus filosofiasta?

3. Pragmatistinen estetiikka

Käsityön olemus nykykulttuurissa ei ole yksiselitteinen. Erilaisia tekemisen tapoja ja merkityssisältöjä yhdistää tekijöiden keskuudessa yksi yhteinen tekijä, käsillä tekemisen ilo. Mutta mitä se tarkoittaa ja mistä se kumpuaa? Käsityössä vaikuttaa subjektiivinen kokemus, siihen latautunut merkityssisältö on yhteydessä kokijan omaan elettyyn elämään, omaan minään, omaan kehoon. Käsityöhön sisältyy vahva taktiilinen lataus. Kehollisen kokemuksen, fyysisen työn ja somaattisen taidon lisäksi, käsityö nykykulttuurissa sisältää monia keskustelun aiheita sekä mielen ja ajatuksen voimaan vaikuttavia tekijöitä: luovuus, yhteisöllisyys, ilmaisu, oppiminen, ongelmanratkaisu. Käsityön tekeminen on prosessi, jossa keho ja mieli yhdistyy. Filosofia tieteenä on keskustelevalta, ja sisältää mahdollisuuden dialogiin. Löytyykö käsityön tekemiseen filosofia? Tarvitseeko nykykäsityö filosofiaa? Jo William Morris ja John Ruskin yhdistivät 1800-luvulla filosofisia päämääriä Arts and Crafts -liikkeessä tavoitellessaan elämäntapaa, jossa yhteisöllisyys ja ihmissuhteet yhdistyivät taiteeseen. Onko käsityö mielekäs filosofisessa kontekstissa? Voimakkaan taktiilisen ominaisuutensa vuoksi, onko käsityön filosofia kokemuksessa? Pragmatisti John Dewey esittää kysymyksiä: ”kuinka arkipäiväinen asioiden valmistaminen muuttuu aidosti taiteelliseksi tekemiseksi? Kuinka arjen näkymistä ja tilanteista nauttiminen kehittyy erityislaatuiseksi, jonka saattamana kokemuksemme on nimenomaan esteettistä? [...] vastauksia emme pysty löytämään, jos emme edes halua etsiskellä siemeniä ja juuria kokemukselle, jota emme tällä hetkellä pidä esteettisenä”⁵⁰. Deweyn innoittamana lähdetään etsimään käsityön taiteellisen tekemisen ja esteettisen kokemisen siemeniä ja juuria. Käsityön filosofiaa aloitetaan tutkia pragmatismen periaatteiden kautta.

⁵⁰ Dewey 1934, 21-22.

Taide, käsityö ja design ovat läheisessä suhteessa, mutta taidefilosofia sulkee käsityön ulkopuolelleen. Miksi taiteen ja estetiikan teoriaa ei ole tehty käsityölle? Entä onko käsityöllä paikka filosofian kentässä? Pragmatisti Richard Shusterman mukaan on: "Taiteen filosofit - antaakseen taiteelle korkeamman aseman kulttuurin kentällä ja tuodakseen sen lähemmäs ylevää henkisyttä ja vapautta - halusivat erottaa taiteen jyrkästi käsityöstä. Pyrkimyksenään esittää taide ja estetiikka arvokkaana, hyödyllisyydestä vapautettuna ja ylevänä pidettiin tärkeänä erottaa se käsityöstä. Pragmatistisella estetiikalla on erilainen tapa lähestyä; se kunnioittaa taiteen tekemisen fyysisyyttä, eikä vain valmiin teoksen henkisyttä. Estetiikan kentällä on varmasti tilaa käsityölle. Esteettinen kokemus on käsillä tekemisessä, käsityön valmistamisen prosessissa. Käsillä tekemiseen kuuluu paljon muuta kuin vain valmiin tuotteen synnyttämä esteettinen kokemus"⁵¹. Mitä sisältyy pragmatistiseen estetiikkaan? Löytyykö pragmatismista filosofia käsityölle?

Ilkka Niiniluodon ja Esa Saarisen toimittamassa kirjassa *Vuosisatamme filosofia* esitetään keskeisiä 1900-luvun filosofisia suuntauksia. Aikakausi oli hedelmällinen kasvualusta erilaisten filosofisten koulukuntien syntyyn. Yhteiskunta oli murroksessa teollistumisen ja kaupungistumisen myötä. Suurten muutosten myllerryksessä ihminen etsii vastauksia kysymyksiinsä, hakee tarrautumispintaa ja turvaa. Filosofia avaa etsityn dialogin. "Filosofia on keskusteleva tiede: filosofia nojaa vastavuoroiselle dialogille voimakkaammin kuin kenties mikään muu rationaalisen hengenelämän alue. Inhimillisenä älynharjoituksena filosofialla on erikoislaatunsa. Filosofian historia osoittaa, miten erilaiset näkemykset ja hahmotustavat valaisevat ja täydentävät

⁵¹ Sähköposti keskustelu maaliskuussa 2012.

toisiaan"⁵². Niiniluoto ja Saarinen alustavat tietä filosofian historiaan kertomalla, että 1900-luvun filosofiassa on tyypillistä erottaa kolme pääsuuntaa: marxismi, fenomenologis-eksistentiaalinen filosofia ja analyyttinen filosofia. Tämä jako on suuntaa-antava, sillä näiden lisäksi on syntynyt osasuuntauksia, kuten amerikkalainen pragmatismi. Niiniluodon mukaan 1900-luvun filosofian kaikissa johtavissa ajatussuunnissa löytyy pragmatistisia aineksia.⁵³ Mistä pragmatismissa on kysymys? Filosofin Sami Philströmin mukaan pragmatistien välillä on sekä ykseyttä että valtavia eroja: "ykseys ja erot löytyvät tämän yhden ja saman dynaamisesti kehittyvän tradition sisältä. Pragmatismien epämääräisyys on kuitenkin merkki sen filosofisesta elinvoimasta pikemmin kuin vääristymistä [...] Pragmatismi voidaan hyvin jättää vaille täsmällistä määritelmää ja tyytyä yleiseen toiminnallisuuden ja käytäntöjen korostamiseen; pikemminkin on syytä keskittyä pohtimaan filosofisia perusteita jonkin tietyn filosofian luokittelemiseksi pragmatismien muodoksi tai tuollaisesta luokituksista pidättäytymiselle"⁵⁴. Pragmatistisessa tieteenfilosofiassa tiedon ja toiminnan välillä on sisäinen yhteys. Kokemus, luovuus, tarkoitus, toiminta, jatkuvuus ja taito ovat pragmatismien keskeisiä teemoja. Philströmin mainitsema pragmatismien epämääräisyys, täsmällisen määritelmän puuttuminen ja yleisen toiminnallisuuden ja käytäntöjen korostaminen luo kiehtovan kasvualustan dialogille ja avaa mielenkiintoisia mahdollisuuksia monissa eri konteksteissa - myös käsityössä.

Käsityö on filosofisessa kontekstissa herkullinen. Käsityössä on dialogin ja kokemuksen mahdollisuus. Käsityön kokemus on subjektiivinen. Se on käsitteenä monimerkityksellinen ja yksiselitteisen määritelmän ulottumattomissa. Se kuvastaa

⁵² Niiniluoto ja Saarinen 1986, VII.

⁵³ Niiniluoto, Saarinen 1986, X.

⁵⁴ Sami Philströmin artikkeli *Pragmatismi*, <http://filosofia.fi/node/2409/>

yhteiskunnallisia muutoksia, tietoa ja taitoa sekä yksilön itsetuntemusta ja kokemusta. Pragmatismi monitulkinnallisuudellaan ja monisyisyydellään, yleisesti toiminnallisuutta ja käytäntöjä korostamalla on sopiva maaperä käsityön filosofiaan. Siitä kumpuaa moninaisia dialogin mahdollisuuksia. Pragmatismi selittää käsityön kiehtovalla tavalla, avaa erilaisen näkökulman, mahdollistaa herkullisia käsityön soveltamistapoja, selittää käsillä tekemisen iloa ja lisää kokemuksen mahdollisuutta.

3.1 Pragmatismen historiaa

Sana pragmatismi tulee kreikkalaisesta, toimintaa tarkoittavasta kantasanasta *praxis* ja *praktikos* (käytäntö, käytännöllinen).⁵⁵ Suuntaus tunnetaan ensimmäisenä itsenäisenä filosofisena suuntauksena, joka on kehitetty Yhdysvalloissa. Pragmatismen todellinen läpimurto katsotaan tapahtuneen vuoden 1898 jälkeen. Ensimmäisiä, ja tunnetuimpia pragmatistisen tieteenfilosofian edustajia olivat Charles Sanders Peirce (1839-1914), William James (1842-1910) ja John Dewey (1859-1942).⁵⁶ Pragmatismi filosofisena koulukuntana kehittyi Yhdysvalloissa Harvardin yliopistolla vuosina 1871-74 kokoontuneen "Metafyysisen Klubin" piirissä. "Samaan aikaan kun Euroopassa materialismi, empirismi, positivismi ja uuskantilaisuus raivasivat itselleen tilaa idealistisen metafysiikan järjestelmien keskellä [...] "Harvardin miesten pintakerma" (Jamesin sanonnan mukaan) kokoontui keskustelemaan vuoroin Peircen ja Jamesin työhuoneissa"⁵⁷. Klubin jäsenistön taustat olivat vaihtelevia. "Mukana oli tieteen ja filosofian ajankohtaisista ongelmista kiinnostuneita luonnontieteilijöitä,

⁵⁵ James 1913, 33.

⁵⁶ Niiniluoto 1986, 40.

⁵⁷ Niiniluoto 1986, 41.

juristeja ja filosofeja, joita askarruttivat tietoteorian, ontologian ja etiikan peruskysymykset. Tärkeänä keskustelun aiheena oli evoluutio ja siihen liittyvä sattuman ajatus [...] Toisena keskeisenä aiheena oli uskon ja tiedon problematiikka"⁵⁸. Keskusteluihin osallistuneiden ajattelijoiden vaihtelevat taustat vaikuttivat pragmatismien kehittymiseen monitulkinnalliseksi, vailla täsmällistä määritelmää olevaksi suuntaukseksi.

3.1.1 Charles S. Peirce

Varsinaisena pragmatismien perustajana pidetään Charles S. Peirceä. Peirce oli realisti, jonka ajattelussa pragmatismi ymmärrettiin käsitteitä selkiyttävänä metodina. Hän etsi intersubjektiiivista, empiirisen tutkimukseen perustuvaa totuutta ja selkeää käsitemaailmaa. Merkkiteorian ja semiotiikan kehittäminen oli Peircelle keskeinen filosofinen ja älyllinen tavoite. Peirce hylkäsi ihmisen oman, itsenäisen ajattelun: "ihmisellä ei ole introspektion ja intuition kykyjä. Kaikki ajattelu liittyy merkkeihin"⁵⁹. "Peircelle merkki (sign) aina 'esittää jotakin jollekin jossakin suhteessa', joten kaikkeen merkkien käyttöön liittyy erottamattomasti tulkitsijan rooli"⁵⁹. Peirce hylkäsi merkkien maailmassaan yksilöllisen kokemuksen: "tieto ulkoisesta maailmasta perustuu hypoteeseihin ja niiden testaamiseen havaintojen avulla - samoin tieto sisäisistä tiloistamme. Tiedon varmuus ei voi perustua yksilölliseen kokemukseen"⁵⁹. Peirce oli kiinnostunut merkeistä, merkityksistä ja teorioista, ja kehittäikin uskomuksen ja

⁵⁸ Niiniluoto 1986, 42-43.

⁵⁹ Niiniluoto 1986, 44.

merkityksen muodostumisen ympärille omat ketjut, joiden sisältöä hän selitti vuosina 1877-1878 julkaistuissa artikkeleissaan 'The Fixation of Belief' ja 'How to Make Our Ideas Clear'. Peirce avaa näkemystään uskon, merkityksen ja toiminnan välisistä yhteyksistä ja näiden muodostamasta uskomusten ketjusta: "ihmisen uskomukset kehittyvät aina kiinteässä yhteydessä toimintaan: kun uskomuksen (belief) varaan rakentuvan tavan (habit) mukainen toiminta (action) johtaa yllättävään, ei-toivottuun tulokseen, tutkimuksen (inquiry) tehtävänä on johtaa ihminen epäilyn (doubt) tilasta uuteen uskomukseen"⁶⁰. Peircen mukaan uskomuksella on ketju, joka alkaa biologisen evoluution kautta syntyneistä vaistoista.

Peircen pragmatismi tavoittelee 'selviä ideoita', mitä voidaan saavuttaa merkitysten teorialla: "käsitteiden (symbolisten merkkien) merkitys sisältyy niiden referenttien käytännöllisiin seurauksiin: esimerkiksi termin 'kova' merkitys voidaan spesifioida kertomalla, miten kovat esineet käyttäytyvät erilaisissa testitilanteissa. Pragmatistisen merkityksen teoriansa Peirce muotoili seuraavasti: "Tutki mitä vaikutuksia, joilla voidaan ajatella olevan käytännöllisiä seurauksia, käsitteen objektilla arvioidaan olevan. Tällöin käsityksemme näistä vaikutuksista on yhtä objektia koskevan käsityksemme kanssa"⁶⁰. "Meidän, saadaksemme itsellemme selvitetyn tietyn ajatuksen tarkoituksen, tarvitsee vain määrätä, minkälaiseen toimintatapaan tämä ajatus on omiansa johtamaan: tämä johto on ajatuksen koko merkitys [...] Saadaksemme jotakin esinettä koskevat aatteemme täysin selvenemään tarvitsee meidän siis vain tarkastaa, minkälaituisia ymmärrettäviä käytännöllisiä vaikutuksia tämä esine sisältää, mitä aistimuksia saamme odottaa sen tuovan mukanaan, ja minkälaisiin reaktioineihin meidän on oltava valmiit.

⁶⁰ Niiniluoto 1986, 45.

⁶⁰ James 1913, 33-34.

Mielikuvamme näistä vaikutuksista, olkoot ne sitten välittömiä tai kaukaisempia, muodostaa silloin koko tuon esineen mielteen, mikäli yleensä tuolla mielteellä on positiivisia merkityksiä"⁶¹.

Peircelle merkkiteorian ja semiotiikan kehittäminen oli keskeinen filosofinen ja älyllinen tavoite. Peircen pragmatismi käsitteli merkkien maailmaa, merkitysten teoriaa ja uskomusten ketjua, se perustui kokeellisesti todennettavissa olevaan, intersubjektiiviseen toteen. Juuri intersubjektiivisen näkökulman johdosta hänen filosofiansa uskomusten ja merkitysten muodostumisesta ketjuna käytännöllisiin seurauksiin keskittyneenä sopii käsityöhön vain teoreettiseen määritelmään sovellettavaksi. Peircen filosofiaa tarkastellessa on huomioitava aikakauden konteksti - valistuksen ajan paine merkitysten muodostamiseen, tieteellisten ja todennettavissa olevien tutkimusten tekemiseen, sivistyksen luomiseen sekä kaupungistumisen ja teollistumisen ajan yhteiskunnallinen muutosten myllerrys.

Miten Peircen pragmatismi sopii käsityöhön? Löytyykö Peircen ideologiasta filosofia käsityölle? Käsityöstä löytyy semioottisia piirteitä. Se on merkityksen muodostaja, ja se voidaan ajatella merkityksen muodostavana merkinä. Käsityöstä, kuten monesta muusta kulttuurisesta ilmiöstä on löydettävissä kaavioon sijoitettavia, yhteensopivia merkkejä joista voidaan muodostaa symbolisella tasolla ymmärrettävä merkkijono. Millaisia semioottisia merkityksiä käsityössä on? Semiotiikka on merkityksen tulkintaa, ja tulkinta sisältää aina subjektiivisen kokemisen. Käsityö semioottisessa kontekstissa sisältää taidon, ekologisuuden ja ilmaisun merkityksen.

Peircen intersubjektiiviseen toteen perustuva pragmatismi avaa mielenkiintoisen teoreettisen viitekehyksen käsityömaailman kontekstiin. Merkityksen teoria, uskomusten ketju ja semiotiikka johdattavat käsityön teoriaan, jota voidaan hyödyntää käsityömaailmassa.

3.1.2 William James

Harvardin yliopistossa kokoontuneen Metafyysisen Klubin jäsen ja Peircen ystävä William James kehitti edelleen Peircen pragmatistista ajattelua 1900-luvun alussa. Peircen merkkien ja merkitysten teoriaan keskittyvä pragmatismi eroaa huomattavasti myöhempien pragmatistien filosofiasta. Jamesin pragmatistisesta ajattelussa on löydettävissä eroavaisuuksia Peirceen verrattuna jopa niinkin merkittävästi, että eräät tutkijat ovat esittäneet, että Peircen pragmatismi "on kestävä filosofinen näkemys ja että myöhemmät pragmatismien muotoilut ovat Peircen alkuperäisten käsitysten vääristelyä tai väärinymmärtämistä"⁶². William James ja John Dewey ovat kehitelleet omat filosofiset järjestelmänsä Peircen pohjalta. Jamesin teoksia ovat mm. *The Will to Believe* (1897), *Pragmatism* (1907) ja *The Meaning of Truth* (1909). Toisin kuin intersubjektiivista, empiirisen tutkimukseen perustuvaa totuutta ja selkeää käsitemaailmaa peräänkuuluttava Peirce, James "tulkitsee pragmatismien periaatetta pikemmin yksilön odotusten kannalta. Yksilölliset kokemukset, tunteet ja vapaa tahto olivat todellisuuden perusaineekset Jamesille"⁶³. James haluaa vapauttaa yksilön ajattelun yleisten sääntöjen kahleista, avata oven totuudelle, huomioida subjektiivisen

⁶² Sami Philströmin artikkeli *Pragmatismi*, <http://filosofia.fi/node/2409/>

⁶³ Niiniluoto 1986, 48.

kokemuksen ja tunteet: "Se (pragmatismi) kääntää katseensa konkreettisuuteen ja soveltuvaisuuteen, tosiasioihin, toimintaan ja valtaan. Tämä merkitsee empiristisen mielenlaadun valtaan pääsyä ja ratsionalistisen mielenlaadun suoraa hylkäämistä. Se merkitsee vapaata ilmaa ja luonnon runsaita mahdollisuuksia, sellaisina kuin ne esiintyvät opinkappaleiden, keinotekoisuuden ja absoluuttisen totuuden vaatimuksen vastakohtana"⁶⁴. Jamesin pohdinta on kaunista ja vapauttavaa. Se kutsuu ihmisen kuuntelemaan itseään, havainnoimaan ympäristöä, rohkaisee tuntemaan ja astumaan kokemukseen. Jamesille merkittävää on yksilön kokemus: "sille (pragmatismille) ovat mielenkiintoisia vain sellaiset päätelmät, joita meidän henkemme ja kokemuksemme yhdessä rakentelee"⁶⁵. Jamesin filosofinen pohdinta kulkee totuuden ympärillä. Hän luonnehtii totuuskäsitettään kirjassaan *Pragmatismi* (1913): "Tosia ovat sellaiset mielteet, jotka voimme omaksua, tehdä päteviksi, varmistaa, ja todistaa oikeiksi. Vääriä ovat mielteet, joiden suhteen tämä ei käy päinsä. Tällainen käytännöllinen ero johtuu meille siitä, omaammeko vai emmekö tosia aatteita. Tämä on totuuden tarkoitus, sillä vain täten totuus tulee elämykseksi"⁶⁶. Kokemus ja totuus kulkevat käsikädessä Jamesin totuuskäsitteessä: "totuus ei ole oleellisesti muuta kuin tie, jota pitkin toinen kohta kokemuksessamme johtaa toiseen, jonka saavuttaminen maksaa vaivan. Alkuaan ja terveen ihmisymmärryksen pohjalla ei tietyn tajuntilan totuus merkitse muuta kuin tätä opastusta, joka maksaa vaivan. Kun kokemuksemme kulussa, olipa tuo kokemus mitä laatua tahansa, jonakin hetkenä vallitsee ajatus, joka on tosi, niin ei tämä merkitse mitään muuta kuin että me tämän ajatuksen johtamina tunkeudumme jälleen kokemuksen yksityiskohtiin ja saamme niiden kanssa edullisia yhtymäkohtia

⁶⁴ James 1913, 36.

⁶⁵ James 1913, 51.

⁶⁶ James 1913, 134.

solmituiksi"⁶⁷. Pragmatistisen totuusteorian mukaan "totuus on tuottoisaa" (truth pays): "teoriat ovat instrumentteja kokemusten järjestämiseksi ja niiden totuus liittyy niiden toimivuuteen ja hyödyllisyyteen. Ideoiden merkitys sisältyy niiden "käteisarvoon" (cash value) elämämme kannalta. Siten totuus on yksi hyvän laji, sillä totta on se, mikä osoittautuu hyväksi toiminnassa. Erityisesti uskonnolliset käsitykset ovat oikeutettuja ja pragmaattisessa mielessä "tosia", koska ne ovat arvokkaita elämämme kannalta"⁶⁸.

Löytyykö Jamesin yksilön kokemukseen, tunteeseen ja vapaaseen tahtoon perustuvasta pragmatismista filosofia käsityölle? Jamesin totuusteorian mukaan totuus on tuottoisaa. Totta on se, mikä osoittautuu hyväksi toiminnassa. Omaan subjektiiviseen kokemukseen, omaan tunteeseen ja vapaaseen tahtoon perustuva totuus johdattaa meidät hyvään elämään. Ideoiden merkitys sisältyy Jamesin filosofian mukaan niiden käteisarvoon (cash value) elämämme kannalta. Millainen on käsityön käteisarvo? Millaisia vaikutuksia käsityöllä voi olla? Käsityö vaikuttaa käsityön tekijän elämässä moninaisesti. Käsityön vaikutuksia elämään voidaan tarkastella prosessin ja produktin kannalta. Prosessi vaikuttaa elämään yhteisöllisesti, kokemuksellisesti ja ekologisesti. Se on elinkeino, harrastus ja taito. Käsityön tekeminen kulkee elämäntilanteiden rinnalla, se yhdistää ihmisiin ja elettyyn elämään. Se luo verkostoja, kehittää motorisia taitoja, mahdollistaa ilmaisun ja rakentaa tietoisuutta. Produktia tarkastellessa käteisarvoja ovat ekologisuus, elinkeinon luominen, persoonallisuuden ja itsetunnon kehittäminen. James peräänkuulutti yksilön kokemusta, tunteita ja vapaata tahtoa. Käsityön kontekstissa, Jamesin pragmatistinen filosofia mahdollistaa käsillä tekemisen kokemuksen muodostumisen subjektiivisesti, ja jättää käsityölle tilaa kehittyä.

⁶⁷ James 1913, 136-137.

⁶⁸ Niiniluoto 1986, 49.

3.1.3 John Dewey

John Hopkinsin yliopistossa Charles Sanders Peircen oppilaana ollut John Dewey kohosi Yhdysvaltojen johtavaksi pragmatistiksi William Jamesin kuoltua vuonna 1910. Deweyn laaja tuotanto käsittelee logiikkaa ja tieteenfilosofiaa, tietoteoriaa ja ontologiaa, estetiikkaa, etiikkaa ja yhteiskuntafilosofiaa.⁶⁹ Deweyn ajatukset ovat erityisen tunnettuja kasvatustieteen ja estetiikan kentillä. "Deweyn filosofia rakentuu hegeliläisesti sävyttyneelle dynaamiselle, antidualistiselle ja naturalistiselle ontologialle, jossa "kokemus" (experience) muodostaa kehittyvän ja kokonaisvaltaisen ykseyden. Mitään jyrkkää eroa luonnon ja sitä koskevan kokemuksen - tiedon objektin ja subjektin - välillä ei voi tehdä [...] Dewey vastustaa antiikin aikana tehtyä erottelua teoreettisen tiedon ja käytännöllisen toiminnan välillä, joka hänen mielestään johtaa virheelliseen käsitykseen tiedosta eräänlaisena katselemisena (spectator theory of knowledge). Tieto liittyy aina ihmisen aktiiviseen toimintaan kokemuksen järjestämisessä ja tosiasioiden perustelemissa"⁷⁰. Dewey tarkastelee kokonaisuuksia. Teorioiden Dewey koki toimivan välineinä kokemuksen jäsentämisessä ja ongelmien ratkaisemisessa. Totuus on hänelle tutkimuksen raja-arvo, se tarkoittaa menestyksellisen tutkimuksen antamia tuloksia, ratkaisuja ja toimintaohjeita.⁷¹ Kun Peircen pragmatismissa uskomuksen ja merkityksen muodostuminen pujotettiin tiiviiseen ketjuun, Dewey kyseenalaistaa luokkajaot ja osastoinnin: "elämä osastoidaan: laitostuneet lokerot luokitellaan korkeisiin ja mataliin, ja niiden merkitykset edelleen maallisiin ja henkisiin sekä aineellisiin ja ideaalisiin. Eri elämänaolat suhteutetaan toisiinsa ulkokohtaisesti ja väkinäisesti järjestelmällisin tarkistuksin ja tasoituksin [...] Ammatti- ja elämänaolojen

⁶⁹ Niiniluoto 1986, 50-51.

⁷⁰ Niiniluoto 1986, 51.

⁷¹ Niiniluoto 1986, 52.

lokerointi erottaa "käytännöksi" kutsuttavan toiminnan ymmärtämisestä, mielikuvituksen toimeenpanevasta tekemisestä, merkitsevän tarkoitusperän työstä sekä tunnetilan ajattelusta ja tekemisestä"⁷². Dewey pohtii, että elämän lokerointi on vienyt meiltä kyvyn käyttää aistejamme. Hänen mukaansa aistimaailmaa avaa oven kokemukseen - aistit ovat kokemuksen aines: "aistisuus merkityksenä, joka kehollistuu kokemukseen niin suoraan, että se käy kokemuksen omasta valaistuneesta merkityksestä, ilmaisee kuitenkin ainoana osoittimena aistien tehtävän täysimittaisesti. Aistit ovat jäseniä, joilla elävä olento osallistuu suoraan itseään ympäröivän maailman tapahtumiin"⁷³. Kieltäessämme aistimme, emme saavuta lähellä olevaa kokemusta: "enimmäkseen eri aistit eivät yhdy kokemuksessamme kertomaan mitään yhteistä ja avartunutta tarinaa. Näkemisessämme ei ole tunnetta, jolloin myös kuulemamme asiat jäävät toiskätisiksi, koska näkökykymme ei tue niitä. Jotakin koskettaessamme yhteytemme siihen jää vajavaiseksi, sillä kosketukseemme ei yhdisty saumatta aistittuja laatupiirteitä, jotka ulottuisivat pintaa syvemmälle"⁷⁴. Deweyn filosofiassa keholla on merkitys kokemuksen synnyssä. Hän oivaltaa, ettei aistimaailma ja kehollisuus ole älyn vastakohta, vaan täydentävä elementti, osa kokonaisuutta "Tämä kokemuksen aines ei voi olla toiminnan vastaista, sillä liikuntaelimet ja "tahto" itse ovat keinoja, joiden avulla osanotto jatkuu ja hakee suuntaansa. Sitä ei voi pitää "älyn" vastakohtana, sillä juuri mielen turvin aistiosallistuminen pysyy hedelmällisenä, kun elävä olento uuttaa merkityksiä ja arvoja, säilöo ne ja ottaa myöhemmin käyttöön välienselvittelyssään ympäristön kanssa"⁷⁵. Deweyn pragmatismissa keholla ja aistimaailmalla on merkittävä rooli. Kokemuksen filosofina tunnetun Deweyn esteettinen kokemus selittää käsityön

⁷² Dewey 1934, 31-32.

⁷³ Dewey 1934, 33.

⁷⁴ Dewey 1934, 32.

⁷⁵ Dewey 1934, 33.

subjektiivisen kokemisen tapaa. Kehon ja aistimaailman merkitys Deweyn filosofiassa innostaa tutkimaan kehon roolia käsityön kokemuksessa syvemmin.

3.2 Esteettinen kokemus

John Dewey tunnetaan kokemuksen filosofina. Hän pohtii kokemusta pragmatistisen estetiikan näkökulmasta kirjassaan *Taide kokemuksena* (1934): "kokemus, siinä määrin kuin se on kokemusta, on lisääntynyttä elävyyttä. Kokemus ei tarkoita poissulkevasti vain omia yksityisiä tunteitamme ja aistimuksiamme vaan toimeliasta ja tarkkaavaista kanssakäymistä maailman kanssa; parhaimmillaan se tarkoittaa täydellistä minän, maailman objektien ja tapahtumien tunkeutumista toinen toisiinsa. Kokemus ei tarkoita satunnaisuuksille ja epäjärjestykselle antautumista, vaan se tarjoaa ainoan osoituksen vakaudesta, joka ei ole lamaantunut, vaan rytmistä ja kehittyvää. Koska kokemus on elävän olennon ponnistelujen ja saavutusten toteutumista asioiden ja tapahtumien maailmassa, se on iduillaan olevaa taidetta. Alkutekijöissäänkin siinä voi aavistaa lupauksen ihastuttavasta havaitsemisen tavasta, esteettisestä kokemisesta"⁷⁶. John Deweyn esteettinen kokemus avaa eteemme tarinoiden, tunteiden ja tapahtumien maailman. Dewey tuo kokemuksen ulottuville, lähelle elämää. Deweyn esteettisen kokemuksen luonnehdinta on aistillista, se laittaa mielen ja kehon liikkeelle. Se tuo elämyksen arkeen, antaa siivet selkään. Deweyn kokemuksen perustana on hetkessä oleminen, ajatus kokonaisuudesta. Hänen mukaansa suurin esteettinen kokemus saavutetaan hetkessä, jossa olemme itse läsnä: "koska hylkäämme nykyhetken niin usein menneisyyden ja tulevaisuuden hyväksi, toteuttavat yksittäisen esteettisen

⁷⁶ Dewey 1934, 30.

kokemuksen ihannettamme vain jotkin onnekkait hetket, joina kokemus on täyteläinen [...] olento kiinnittyy ympäristöönsä ja herää sen ansiosta kunnolla eloon ainoastaan silloin, kun sitä ei vaivaa menneisyys eivätkä tulevaisuuden odotukset hämmennä sitä"⁷⁷. Dewey jatkaa pohdintojaan ”esteettinen kokemus on aina enemmän kuin esteettinen. Sen eri materiaalit, jotka eivät sinällään ole esteettisiä, muuttuvat esteettisiksi tullessaan osaksi täsmällistä rytmistä liikettä kohti täyttymystä”⁷⁸. Aistimaailmalla on Deweyn esteettisessä kokemuksessa suuri merkitys, ne toimivat kokemuksen aineksena :”aistisuus merkityksenä, joka kehollistuu kokemukseen niin suoraan, että se käy kokemuksen omasta valaistuneesta merkityksestä [...] Aistit ovat jäseniä, joilla elävä olento osallistuu suoraan itseään ympäröivän maailman tapahtumiin. Osallistuvalla elävälle olennolle maailman vaihtelevaisesta ihmeestä ja sähköisestä tulee tosiasiallisia”⁷⁹.

Deweyn kokemus pragmatistisen estetiikan näkökulmasta on oivallinen käsityön kontekstissa. Herkullinen käsillä tekemiseen sovellettava ajatus löytyy Deweyn esteettisen kokemuksen vertauksessa mäkeä alas vierivästä kivistä: ”Yllämme ehkä yleiskuvaan kuvitellessamme, että kivi saisi kokemuksen vierimisestään mäkeä alas. Tuo toiminta on varmasti riittävän ”käytännöllistä”. Kivi lähtee jostakin liikkeelle ja liikkuu niin yhtäjaksoisesti kuin olosuhteet sallivat kohti paikkaa ja olotilaa, jossa se saavuttaa lepotilan - kohti päämääräänsä. Kuvitelkaamme näitten ulkoisten seikkojen lisäksi, että kivi odottaa päätepistettään halukkaasti, että se olisi kiinnostunut matkan varrella kohtaamistaan asioista, sen määränpäähän vievää liikettä kiihdyttävistä ja hidastavista tekijöistä, että se toimisi ja tuntisi niitä kohtaan siten kuin ajattelee niiden

⁷⁷ Dewey 1934, 29.

⁷⁸ Shusterman 1997, 45.

⁷⁹ Dewey 1934, 33.

sitä ehkäisevän tai edesauttavan ja että kaikki aiemmin tapahtunut suhteutuisi ja huipentuisi muuten yhtäjaksoisen liikkeen lopulliseen lepotilaan. Silloin kivi kokisi tietyn kokemuksen, vieläpä laadultaan esteettisen kokemuksen"⁸⁰. Kuinka monisävytteiseksi muuttuu käsityön tekemisen kokemus, kun prosessi on kokonainen, kun avaamme aistimaailman, kun tekemisen matkan aikana olemme kiinnostuneita matkan varrella kohtaamistamme asioista - väreistä, äänistä, materiaalin tunnusta. Taidekäsityöläinen Bruce Metcalf pohti, että nykykäsityö huomioi kehon rikkaan potentiaalin työssä⁸¹. Millaiseksi mäkeä alas vierivän kiven kokemus muuttuisi, jos tapahtumaa tarkasteltaisiin kehon kautta? Millainen olisi kiven kehollinen kokemus? Niin mäkeä alas vierivän kiven kuin käsillä tekemisen kokemuksessa on somaattista ulottuvuutta, jota ei voida sivuuttaa kokonaisvaltaisessa kokemuksessa. Millaiseksi kokemus muuttuu, kun sitä tarkastellaan kehotietoisesti?

Dewey oivaltaa, että taide on kokemus, mutta onko kokemus taidetta? Entä mikä tekee kokemuksesta taidetta? Dewey esittää kirjassaan *Taide kokemuksena* (1934) kysymyksiä: ”Kuinka arkipäiväinen asioiden valmistaminen muuttuu aidosti taiteelliseksi tekemiseksi? Kuinka arjen näkymistä ja tilanteista nauttiminen kehittyä erityislaatuiseksi, jonka saattelemana kokemuksemme on nimenomaan esteettistä? Dewey toteaa: ”Vastauksia emme pysty löytämään, jos emme edes halua etsiskellä siemeniä ja juuria kokemukselle, jota emme tällä hetkellä pidä esteettisenä”⁸². Dewey pohtii, että voimme ihailla ja ylistää taideobjekteja, mutta yltääksemme esteettiseen kokemukseen, meidän on löydettävä juuret. ”Vaikka valmiita teoksia ylistettäisiin kuinka, ei tämä sinänsä edesauta niiden ymmärtämistä tai synnyttämistä. Voimme

⁸⁰ Dewey 1934, 54-55.

⁸¹ Metcalf 1999, http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

⁸² Dewey 1934, 21-22.

nauttia kukistakin, vaikkemme tietäisi mitään maaperän, ilman, kosteuden ja ne aikaansaaneiden siementen keskinäisistä vuorovaikutuksista. Kukkia ei kuitenkaan voi ymmärtää ottamatta huomioon juuri noita vuorovaikutuksia - ja teoria on ymmärtämistä. Teorian tarkoituksena on saada selville taideteosten tuottamisen ja havaitsemisen luonne"⁸³. Deweyn innoittamana etsitään käsityön taiteellisen tekemisen ja esteettisen kokemisen siemeniä ja juuria. Pohditaan, muuttuko käsityön tekeminen aidosti taiteelliseksi tekemiseksi, kun tutkimme kokemuksen juuria ja siemeniä. Onko siis kokemus taidetta? Deweyn vertaus mäkeä alas vierivästä kivistä sisältää esteettisen kokemuksen. Tapahtumassa vaikuttavat aistimaailma, ajatus kokonaisuudesta sekä kokevan kehon läsnäolo. Mikä on kehon rooli kokemuksessa? Löytyykö käsityön filosofia, vastavuoroinen dialogi somaestetiikasta? Onko somaestetiikka, kehotietoinen filosofia käsityön kokemuksen etsimä juuristo, joka tekee käsillä tekemisen kokemisesta aidosti taiteellista?

4. Somaestetiikka

Esteetikko, pragmatisti Richard Shusterman on pohtinut esteettistä kokemusta ja etsinyt esteettisen elämän aineksia useissa kirjoissaan ja artikkeleissaan. Shusterman on kiinnostunut estetiikan laajentamisesta taidemaailmasta arkeen, keskelle elävää ja kokevaa ihmistä. Hänen estetiikan ajattelussaan keholla on suuri merkitys - pragmatistisen estetiikan sekä filosofisen elämän tutkimustyön kautta Shusterman on innoittunut pohtimaan kehon keskeistä ja kompleksista roolia esteettisessä kokemuksessa ja määritellyt käsitteen somaestetiikka, mielen ja kehon filosofia.

⁸³ Dewey 1934, 21.

Somaestetiikka pyrkii esteettisesti arvokkaaseen elämään. Se korostaa kehon ja mielen hyvinvointia. Kehomme kautta elämme, olemme yhteydessä maailmaan - ajattelemme ja toimimme. Kehomme on tie kokemukseen. *Tale(s)* -lehden haastattelussa Shusterman toteaa somaestetiikan ajattelustaan: ”kokemusperäisellä somaestetiikalla haluan näyttää erilaisia mahdollisuuksia parantaa elämää sekä eri kauneuden muotoja”⁸⁴. Somaestetiikka, kehofokuseinen ajattelu sisältää herkullisia oivalluksia. Filosofissa on potentiaalia hyödyntää monessa eri kontekstissa.

Mitä somaestetiikka tarkoittaa? Mistä kehofokuseisessa filosofissa on kysymys? Entä mikä on kehon rooli käsityön kokemuksessa? Miten kehotietoinen ajattelu vaikuttaa, ja miten sitä voisi hyödyntää käsityössä? Löytyykö somaestetiikasta filosofia käsityölle? Selittääkö somaestetiikka käsityön ilon? Vastauksia somaestetiisiin kysymyksiin etsitään Shustermanin kirjallisuudesta. Somaestetiisiä kokemuksia etsitään käsityön tekijöiden keskuudesta sekä oman reflektion kautta. Richard Shusterman avaa oven somaestetiikan maailmaan ja selittää kehofokuseista ajatteluaan teoksissaan *Pragmatist Aesthetics. Living beauty, rethinking art* (1992), *Performing live* (2000) ja *Thinking through the body* (2012). Näistä ensimmäisessä, *Pragmatist Aesthetics* (1992) kirjan artikkelissa ’Somaesthetics: A Disciplinary Proposal’ Shusterman avaa somaestetiikkaa kertomalla mitä aiheita, käsitteitä, päämääriä ja harjoituksia se sisältää. Uusimmassa kirjassaan *Thinking through the body* (2012) esteetikko avaa somaestetiistä ajatteluaan syvällisemmin. Teos koostuu 14:sta esseestä, joissa Shusterman selittää somaestetiikan filosofisia perusteita ja määrittää keskeisiä teemoja mm. taiteen kontekstissa.

⁸⁴ Soulez, *Tale(s)* -magazine 05/2010.

Shusterman pohjustaa tietä somaestetiikkaan tutkimalla Alexander Baumgartenin ‘Aesthetica’ kirjoitusta vuodelta 1750. Shusterman avaa esteetikoiden keskuudessa melko tuntemattomaksi jääneen Baumgartenin estetiikan ajattelua ja toteaa, että pragmaattisesta potentiaalista huolimatta hänen tekstistään jää puuttumaan oleellinen tekijä, kehon kehittäminen, mikä on tyypillistä filosofian kontekstissa: "filosofia on keskusteleva tiede: filosofia nojaa vastavuoroiselle dialogille voimakkaammin kuin kenties mikään muu rationaalisen hengenelämän alue. Inhimillisenä älynharjoituksena filosofialla on erikoislaatunsa"⁸⁵. Myös Baumgarten määrittää estetiikan aistin ja ajattelun tieteenä. Hänen estetiikan filosofiassa ei ole mainintaa kehosta. Baumgarten ei kannusta kehon harjoittamiseen vaan pikemminkin identifioi kehon alemmaksi aistikyvyksi, kuten monet filosofit, vaikkakin muutos on Shustermanin mukaan aistittavissa: ”käsitys kehosta on siirtymässä teoreettisen filosofian tietoisuuteen, vaikkakin se edelleen sivuutetaan laajalti länsimaisen filosofian kentällä. Kehon käsite asetetaan vastakkain mielen kanssa ja yhdistetään tunteettomiin, hengettömiin asioihin”⁸⁶. Shustermanin näkemys kehon kompleksisesta ja merkittävästä roolista eroaa filosofian kentällä vallitsevasta näkemyksestä. Shusterman kritisoi Baumgartenia, joka määrittäessään estetiikan aistin ja ajattelun tieteenä unohtaa kehon, vaikka aistit toimivat kehomme kautta ja kykymme havaita aisteja riippuu mitä kehomme tuntee ja kuinka se toimii - mitä se haluaa, tekee ja sietää.⁸⁷ Aistit ja ajattelu ovat yhteydessä kehoon. Tutkiessaan kehon merkittävää ja monimutkaista roolia esteettisessä kokemuksessa, Shusterman kertoo kehittäneensä filosofian, jota kutsuu somaestetiikaksi⁸⁸: ”Somalla nimitän elävää, tuntevaa, dynaamista, havainnoivaa,

⁸⁵ Niiniluoto, Saarinen 1986, VII.

⁸⁶ Shusterman 2012, 47.

⁸⁷ Shusterman 1992, 265-266.

⁸⁸ Shusterman 1992, 262.

tarkoituksellista kehoa”⁸⁹. Somaestetiikan tavoitteena on uudistaa Alexander Baumgartenin vuonna 1750 esittämä ajatus estetiikasta elämää parantavana kognitiivisena ideologiana. Tätä tavoitellakseen Shusterman pyrkii laajentamaan somaestetiikan kysymykset kauneuden ja kaunotaiteiden yli, sekä sisällyttämään filosofiaan sekä teorian että käytännön harjoitukset. Shusterman haluaa lopettaa kehon laiminlyönnin estetiikan ajattelussa, sekä esittää laajennetun, somatiikkaan keskittyvän kentän, somaestetiikan, joka mahdollistaa filosofian alkuperäisen roolin - roolin elämän taiteena - menestyksekkäämmän lunastamisen.⁹⁰

Filosofia määritellään teoriana, kun somaestetiikka perustuu kokevaan kehoon. Alexander Baumgarten monien muiden filosofien joukossa ei kannusta kehon harjoittamiseen, vaan hylkää ajatuksen kehosta filosofiassa. Onkin perusteltua kysyä, mikä on somaestetiikan arvo kulttuurisena ja historiallisena ihmisen esittävän filosofian kentällä? Löytyykö somaestetiikalle filosofisia perusteita? Shusterman perustelee somaestetiikan arvoa filosofian kentällä esittämällä, että filosofian keskeiset päämäärät: tieto ja taito (knowledge), itsetuntemus (self-knowledge) ja hyvään elämään johtava oikea toiminta (right action, and it’s quest for the good life), ovat löydettävissä myös somaestetiikasta.⁹¹ Shusterman tutkii edellä mainittuja filosofian keskeisiä päämääriä somaattisesta näkökulmasta ja selittää, miksi kehotietoisuus, somatiikka on merkittävä tekijä filosofiassa:

⁸⁹ Shusterman 2012, 47.

⁹⁰ Shusterman 1992, 265-267.

⁹¹ Shusterman 1992, 267.

- Tieto ja taito (knowledge), aktivoituvat kehittämällä kehon aisteja, ei kieltämällä niitä.⁹² Kehomme kautta olemme kosketuksissa maailmaan ja otamme vastaan aistiärsyksiä sekä käsittelemme niitä. Myös John Dewey vastusti eroa teoreettisen tiedon ja käytännöllisen toiminnan välillä. Erottelu johtaa Deweyn mielestä virheelliseen käsitykseen tiedosta eräänlaisena ”katselemisena (spectator theory of knowledge). Tieto liittyy aina ihmisen aktiiviseen toimintaan kokemuksen järjestämisessä ja tosiasioiden perustelemissa”⁹³. Somaestetiikka luo yhteyden aistimaailman ja kehon välille. Kyky vastaanottaa aisteja kehittyy ja tietoisuutemme ympäröivästä elämästä tehostuu. Taidon kehittyminen edellyttää kehon ja mielen dialogia. Kehon fyysinen kunto vaikuttaa oppimiseen. Ollessamme fyysisesti hyvässä kunnossa, levänneinä ja terveinä, luova ajattelu, keskittyminen ja uuden oppiminen tapahtuvat parhaiten. Hyvinvoiva keho vastaanottaa ja käsittelee aistiärsyksiä tehokkaasti.

- Itsetuntemusta (self-knowledge) ei voida Shustermanin mukaan tarkastella huomioimatta kehotietoisuutta. Shusterman sisällyttää kehotietoisuuteen kehon ulkoisen muodon, representaation ja eletyn elämän - kaikki vaikuttavat itsetuntemuksen kehittymiseen.⁹⁴ Ulkoinen keho on visuaalinen keino ilmaista valtaa, omistamista, harrastuksia, persoonaa, mielipiteitä ja vakaumusta. Keho toimii myös non-verbaalisissa viestinnässä. Asennot, liikkeet, katse, hengitys ja äänenkäyttö viestivät tunnetiloista, mielen tilasta ja mielipiteistä. Kehomme on äänetön, mutta tehokas viestinvälittäjä. Keho kertoo eletystä elämästä. Siihen tallentuneet työn jäljet, arvet ja tatuoinnit ovat

⁹² Shusterman 1992, 268.

⁹³ Niiniluoto 1986, 51.

⁹⁴ Shusterman 1992, 268.

muistijälkiä, kertovat ihmisen menneestä, eletystä elämän tapahtumista. Kehomme on elämämme tapahtumapaikka. Keho vaikuttaa itsetuntoomme.

- Hyvään elämään johtavaan oikeaan toimintaan (right action, and it's quest for the good life), tarvitaan tietoa, taitoa ja itsetuntemusta, mutta myös voimakasta tahtoa. Toiminta tapahtuu aina kehon kautta, joka tarkoittaa että tahtomme toimia, kyky toimia kuten haluaisimme toimia, riippuu somaattisesta tehokkuudesta. Harjoittelemalla somaattista tietoisuutta, kuuntelemalla aisteja, kehittämällä kehon liikeratoja ja suorituskyyä, voimme saavuttaa paremman mielen ja kehon hallinnan ja päästä lähemmäksi hyvää elämää.⁹⁵

Somaestetiikalle, kehon filosofialle löytyy tilaa ja tilausta filosofian kentällä. Olemme kadottaneet kehon ja mielen yhteyden, jonka filosofia voi palauttaa. Juha Varto pohtii kehollisuutta ja kehon roolia kulttuurisen ja ajattelevan ihmisen kontekstissa artikkelissaan 'Onko fysiologia filosofiaa?' (2008). Kysymys on ajankohtainen. Kehon merkitys on kokenut muutoksen aikojen kuluessa. Teollisuusmaiden yhteiskunnan kulttuurinen ja sosiaalinen muutos heijastuu kehon käsitteessä. Keho on saanut merkityksen, se on saanut äänen jota halutaan kuulla. Keho on muuttunut objektista subjektiksi. Kehon fyysiseen hyvinvointiin panostetaan kiinnittämällä huomiota ergonomiaan, ravintoon ja liikuntaan. Fysiologian tullessa merkittävämmäksi, yhteys aistimaailmaan on kadonnut. Varto pohtii muutosta: "ihmisen fysiologian vaatimukset ja ehdot ovat vanhentuneet [...] ympäristö, myös maaseudulla, on kaupungistunut siinä mielessä, että emme ole ympäristön rytmissä vaan kulttuurisessa rytmissä. Muiden aistien kuin näön merkitys on entisestään vähentynyt [...] samaan aikaan kuormitus,

⁹⁵ Shusterman 1992, 269.

jonka itse tuotamme, tukehduttaa herkkyyden, jolla vanhanaikainen keho ottaa vastaan maailmaa ja sen vastuuta. Filosofia on pyrkinyt kuvaamaan tätä tilannetta arkipäiväisyyden ja kehollisuuden käsitteillä⁹⁶. Filosofia tarvitsee kehoa - tai keho filosofiaa? Kehon käsitteen uudistuminen, ja sen hyväksyminen filosofian kontekstiin, voi olla nykyisyyden ihmiselle henkinen pelastus, tai ainakin tie kokemukseen. Shustermanin ajatukset herättävät miettimään, eikö kehon rooli kokemisessa ja olemisessa ole se tekijä mikä muodostaa kokemuksen? Eikö kehon olemassaolo tee esteettisestä kokemuksesta subjektiivisen ja samalla selittämättömän? Keho on oleellinen osa kokemusta, oleellinen osa keskustelemaa filosofiaa, sillä ilman tuntevaa ja kokevaa kehoa ei ole keskustelun aihetta, mahdollisuutta dialogiin. Somaestetiikka on kehon ja mielen filosofia.

4.1 Elävä ja olemassaoleva keho somaesteettisessä kokonaisuudessa

Mistä Shustermanin somaestetiikassa on kysymys? Mitä somaestetiikka tarkoittaa? Shusterman luonnehtii kirjassaan *Pragmatist Aesthetics. Living beauty, rethinking art* (1992) somaestetiikan olevan kriittinen, paranneltu tutkimus kokemuksesta ja kehon käyttämisestä aisti-estetiikan arvonnousun tapahtumapaikkana sekä luovana itsensä kehittämisen tapana, ja on näin ollen omistautunut taitoon ja tietoon, keskusteluun, harjoitteluun ja kehon somaattiseen hoitoon sekä hallintaan. Somaestetiikka kiinnittää huomion kehoon ja sen estetiikkaan ja pyrkii vahvistamaan kehon estetiikan olemassaoloa. Siinä yhdistyy länsimainen filosofia, kognitiivinen tieto ja somaattinen metodologia yhdessä aasialaisen kehon, mielen ja toiminnan teorian kanssa. Se on

⁹⁶ Varto 2008, 91.

kehon ja mielen vuoropuhelua. Somaestetiikka parantaa aistien tarkkuutta, lihasten liikkuvuutta ja kokemusperäistä tietoisuutta, ja näin ollen edistää eri taiteiden ymmärtämistä ja harjoittamista. Se vaikuttaa parantavasti ympäristömme arvostukseen ja sen kokemisen tapaan.⁹⁷ Shusterman luonnehtii somaestetiikkaa: "Jotta ymmärtäisit mitä tarkoitan somalla, sinun on ajateltava keho elävänä ja olemassaolevana. Somassa keholla on kyky erottautua, se on tarkoituksellinen, subjektiivinen ja herkkä. Somassa kehossa ei ole kysymys vain fyysisestä, älystä ja ajattelusta puuttuvasta ruumiista, vaan somalla on sosiaalinen ja yhteiskunnallinen tarkoitus"⁹⁸. Keho on elämämme tapahtumapaikka. Sen hyvinvointi on merkittävä tekijä olemassaolossamme. Hyvinvointi on myös haaste. Juha Varto pohtii kehon herkkyyttä ja haavoittuvuutta: "kuinka herkkä on tasapaino, jonka vallitessa me voimme kuvitella olevamme ensisijaisesti ajattelevia ja kulttuurisia, ja kuinka nopeasti tuo usko katoaa, kun adrenaliini, serotonini, estrogeeni tai testosteroni ottaa vallan. Nälkiintynyt ihminen ei ole kulttuurinsa kuva [...] Aineet ovat tärkeä osa perustaa, jolta filosofiakin ponnistaa"⁹⁹. Keho on herkkä. Kehon fyysinen tila vaikuttaa kaikkeen tekemiseemme ja olemiseemme. Kehon hyvinvointi on kokonaisuus, johon somaesteettinen ajattelu pyrkii löytämään tien. Somaestetiikka on kehon ja mielen vuoropuhelua, missä keskeisiä tekijöitä ovat vahvassa, limittäisessä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa nähden olevat aistimaailma ja kehotietoisuus. Ne toimivat yhdessä, tietoisina toisistaan, reflektoiden toinen toistaan.

⁹⁷ Shusterman 1992, 278.

⁹⁸ Soulez, *Tale(s)* -magazine 05/2010.

⁹⁹ Varto 2008, 88.

4.1.1 Kehotietoisuus ja aistimaailma

Kehotietoisuus on merkittävä somaesteettisen ajattelun aspekti. Se on tie parempaan tietoisuuteen itsestä ja omaan käyttäytymiseen. Shusterman sisällyttää kehotietoisuuteen kehon ulkoisen muodon, representaation ja eletyn elämän.¹⁰⁰ Shustermanin mukaan kehotietoisuuteen sisältyy - sen lisäksi mikä tietoisuus mielellä on kehosta objektina - tietoisuuden ilmentymä, jonka elävä, aistiva ja tunteva keho ohjaa maailmaan ja samalla kokee itsessään.¹⁰¹ Hän erottaa tietoisuuden neljälle eri tasolle. On olemassa "tiedostamaton tietoisuus", tietoisuuden taso, jolla toimimme tiedostamattamme, vaistojen varassa. Tiedostamaton tietoisuus toimii esimerkiksi nukkuessamme, kun siirrämme tyynyä hengittääksemme paremmin tai käännämme kylkeä parantaaksemme asentoamme. Seuraavassa tietoisuuden tasossa olemme hereillä ja tietoisia objekteista, esimerkiksi kahvikupista. Tiedostamme pitävämme kädessämme kahvikuppia, juovamme kupista kahvia, mutta emme tiedosta kuppia omana itsenäisenä objektinaan. Maistamme kahvin, mutta emme astiaa missä kahvi on. Korkeammalle tietoisuuden tasolle pääsemme tiedostaessamme tarkasti kahvikupin omana itsenäisenä objektina. Syvällisimmälle, refleктоivalle tasolle pääsemme, kun objektin täydellisen tiedostamisen lisäksi olemme tietoisia omasta tietoisuudesta ja siitä, miten olemme tietoisia. Tällä tietoisuuden syvällisellä ja refleктоivalla tasolla Shustermanin mukaan tarkkailemme kaiken aikaa tietoisuuttamme objektista, esimerkiksi miten huomiomme siirtäminen kahvikuppiin saa kupin näyttämään isommalta tai tuntumaan raskaammalta.¹⁰² Harjoittaessamme tietoisuuttamme, päästessämme syvimmälle

¹⁰⁰ Shusterman 1992, 268.

¹⁰¹ Shusterman 2012, 197.

¹⁰² Shusterman 2012, 197-198.

tietoisuuden tasolle, kyky vastaanottaa aisteja paranee. Aistimaailma ja kehotietoisuus toimivat yhdessä, tietoisina toisistaan, reflektoiden toinen toistaan.

Aistimaailma, tunto-, näkö-, kuulo- ja hajuaistein havaittava maailma, on merkittävä tekijä somaattisessa kokonaisuudessa. John Deweyn mukaan aistit toimivat kokemuksen aineksena: "aistisuus merkityksenä, joka kehollistuu kokemukseen niin suoraan, että se käy kokemuksen omasta valaistuneesta merkityksestä [...] Aistit ovat jäseniä, joilla elävä olento osallistuu suoraan itseään ympäröivän maailman tapahtumiin. Osallistuvalle elävälle olennot maailman vaihtelevaisesta ihmeestä ja säihkeestä tulee tosiasiallisia"¹⁰³. Myös John Dewey oivalsi aistien ja kehon merkityksen: "kokemus on tulos, merkki ja palkkio siitä organismin ja ympäristön vuorovaikutuksesta, joka täyden voimansa saavutettuaan muuttuu osallistumiseksi ja viestinnäksi. Koska aistit niihin liittyvine liikuntaelimineen ovat tuon osallistumisen keinoja, mikä hyvänsä niiden käytännöllinen tai teoreettinen rajoite on samalla kaventuneen ja tylsistyneen elämän kokemisen vaikutus ja syy. Mielen ja kehon, sielun ja aineen sekä hengen ja lihan vastakkainasettelut juontuvat kaikki viime kädessä siitä, että pelätään, mitä elämän tuo tullessaan. Ne ovat merkkejä käpertymisestä ja peräytymisestä"¹⁰⁴. Aistimaailma avaa yhteyden ympäröivään elämään. Shustermanin somaestetiikka keskittyy kehon ja mielen vuorovaikutteiseen yhteyteen. Yhteyttä pyritään vahvistamaan kehittämällä kehotietoisuutta ja aistimaailmaa.

¹⁰³ Dewey 1934, 33.

¹⁰⁴ Dewey 1934, 33-34.

4.2 Somaestetiikka osana elämää

Somaestetiikka on filosofia, ja filosofia elämän taidetta. Miten somaestetiikka vaikuttaa käytännössä? Somaesteettinen ajattelu on tie kokonaisvaltaiseen hyvään oloon. Se on vastalause kiireelle, mahdollistaa hetkessä olemisen ja on siivet kokemukseen. Somaestetiikka on filosofia keskellä elämää, mutta miten tartumme siihen? Somaestetiikka vaatii halua aistia - tuntea, kuulla, nähdä, haistaa. Se vaatii harjoittelua, halua kehittää kehon ja mielen hallintaa, oppia kehotietoisuutta ja kuulla aistimaailmaa. Hektisen elämän keskellä kyky hiljentyä, sulkea pois kiire ja kiinnittyä hetkeen vaatii usein tietoista toimintatapojen uudelleenoppimista. Elämme jatkuvassa kiireessä ja impulssiähyssä, jonka aiheuttajina ovat informaatioteknologia, markkinatalous ja elämysautomaatit. Elämämme on täytetty äärimmilleen hekumallisesta tavaramerestä, viettelevistä, arvomaailmaamme muotoilevista illuusioista ja loputtomien mahdollisuuksien elämysten tavarataloista. Kiiruhdamme elämyksestä toiseen näkemättä ympärillemme, tuntematta, kuulematta. Aistimme on turrutettu, emmekä osaa pysähtyä, ravistaa itseämme irti. Avaamme oven aistimaailmaan vain tiettyinä satunnaisina hetkinä, kun olemme tietoisia mahdollisesta elämyksestä, kun meille annetaan lupa avata aistimme ja vastaanottaa tarjottava, valmiiksi rakennettu kokemus. Olemme kadottaneet yhteyden mielen ja kehon välillä, emmekä havaitse arjen ammentamaa estetiikkaa, kokemuksen helmiä jotka ovat lähellä meitä, tässä hetkessä. Somaestetiikka ohjaa yhteyden löytymiseen. Se opettaa herkkyyttä, kykyä olla läsnä, taitoa pysähtyä. Se on samalla vastalause kiireelle. Se kutsuu hiljentymään hetkeen, olemaan läsnä, kuuntelemaan, näkemään - aistimaan koko kehollamme. Kun mieli saadaan kiinnitettyä fyysiseen harjoitukseen, kuvataiteen tekemiseen, käsityöhön tai arjen askareeseen, kokemus on monitasoinen, ja myös tarpeellinen. Somaestetiikka on

arjen estetiikkaa. Taito yhdistää keho ja mieli, avata aistit, oppia kehotietoisuutta, löytää tie tietoiseen läsnäoloon syntyy harjoittelemalla. Shusterman opastaa, kuinka somaestetiikkaa voidaan harjoittaa käytännössä. Harjoitusten tarkoituksena on parantaa somaattista tietoisuutta, tutkia kehon tilaa eri asennoissa ja sen taktiilisia tuntemuksia. Shusterman kuvailee somaesteettisen harjoituksen, jossa keho skannataan - tutkitaan tarkasti alue alueelta, osa osalta. Paras asento harjoituksen tekemiseen on makuuasento, mutta kuten Shusterman painottaa, olosuhteet merkitsevät paljon. Jos makuuasento tuntuu epämiellyttävältä, voidaan harjoitus tehdä istuen.¹⁰⁵ Shusterman kuvailee harjoituksen vaiheet tarkasti: "Poista kengät. Istu tuolin reunalla, jalkapohjat kiinni lattiassa. Laita kädet reisiäsi päälle niin, että ne tuntuvat hyvältä. Voit halutessasi sulkea silmäsi. Aloitetaan vasemmasta jalastasi. Tunne kantapäässä lattian kosketus. Missä tunnet painon - kantapään keskellä vaiko sen oikealla tai vasemmalla puolella? [...] tunne olkapääsi. Kumpi tuntuu korkeammalta, vasen vai oikea? Jos piirtäisit viivan vasemmasta olkapäästä vasempaan korvaasi, ja oikeasta olkapäästä oikeaan korvaasi, kumpi viiva olisi pidempi?"¹⁰⁶. Harjoitus kiinnittää mieleemme kehoon. Tulemme tietoisiksi kehon ääriviivoista, sen rakenteesta ja tuntemuksista. Harjoitusta soveltaen voidaan harjoitella eri objektien vastaanottamista, miten asia tai tapahtuma muuttuu kokemukseksi kehon kautta. *Me naiset* -lehti (27/2012) kertoo mielen kuntokuurista, tietoisien läsnäolon harjoittelemisesta: "Vien käteni korvan juurelle ja alan puristella sormieni välissä tahmaista rusinaa. Se ritisee ja litisee. Kippaan rusinan kämmenelleni ja sivelen sormenpäällä sen poimuja. Annan katseeni uppoutua sen jokaiseen laaksoon ja halkeamaan"¹⁰⁷. Kysymyksessä on mindfulness. Menetelmässä on somaesteettistä ulottuvuutta: "Mindfulness tarkoittaa suomeksi hyväksyvää tietoisista läsnäoloa. Ideana

¹⁰⁵ Shusterman 2012, 115.

¹⁰⁶ Shusterman 2012, 116-117.

¹⁰⁷ Maksimainen, *Me naiset* -lehti 27/2012.

on tehdä harjoituksia, jotka opettavat tuomaan huomion nykyhetkeen"¹⁰⁷. Huomio viedään kehotietoisuuteen ja aistimaailmaan: "Yksinkertaisin tapa on keskittyä tuntemaan hengitys vatsan kohoiluna tai ilmavirtana nenässä. Kun mieli karkaa muualle, se palautetaan takaisin hengitykseen. Huomion kohteena voivat olla myös ympäristön äänet tai kehon tuntemukset. Vaikka ihminen ei ulkoisesti tee mitään, kehossa tapahtuu paljon: stressihormonien määrä vähenee, aineenvaihdunta hidastuu ja tietyt aivoalueet aktivoituvat"¹⁰⁸.

Somaestetiikka on filosofia, mikä sisältää sekä teoriaa ja keskustelua, että käytännön harjoituksia. Se parantaa aistien tarkkuutta, lihasten liikkuvuutta ja kokemusperäistä tietoisuutta. Se on vastalause kiireelle, tie hetkessä olemiseen ja siivet kokemukseen. Soma on luova itsensä kehittämisen tapa. Soma voi harjoittaa arjessa, tai soveltaa erilaisissa konteksteissa. Somaestetiikassa piilevä potentiaali on kiinnostava. Richard Shusterman on soveltanut filosofiaa joogan, tanssin ja valokuvataiteen konteksteissa. Voiko somaestetiikkaa harjoittaa käsityön tekemisessä? Käsityössä on voimakas taktilinen ominaisuus. Kehon rooli on ilmeinen. Myös Bruce Metcalf sisällyttää nykykäsityöhön kehon huomioivan ominaisuuden - hänen mukaansa käsityö huomioi kehon rikkaan potentiaalin työssä.¹⁰⁹ Selittääkö somaestetiikka käsillä tekemisen iloa? Mikä on kehon rooli kokemuksessa? Löytyykö käsityön filosofia, vastavuoroinen dialogi somaestetiikasta? Onko somaestetiikka, kehotietoinen filosofia käsityön kokemuksen etsimä juuristo, joka tekee käsillä tekemisen kokemisesta aidosti taiteellista?

¹⁰⁸ Maksimainen, *Me naiset* -lehti 27/2012.

¹⁰⁹ Metcalf 1999, http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html

5. Somaestetiikka käsityössä

Käsityö tuntuu ja kutkuttaa sisäisesti ja ulkoisesti. Käsityön voi tuntea sormenpäissä - ja koko kehossa. Mitä tarkoittaa käsityö kehon kautta? Selittääkö somaestetiikka käsillä tekemisen iloa? Voiko somaestetiikkaa harjoittaa käsityön tekemisessä? Richard Shustermanin mukaan voidaan, sillä kokemus on somaesteettinen kun oman kehomme kautta saavutamme fyysistä sekä psyykkistä mielihyvää. Parantaessaan aistien tarkkuutta, lihasten liikkuvuutta ja kokemuseräistä tietoisuutta, somaestetiikka edistää taiteiden ymmärtämistä ja harjoittamista.

Käsityö on sekä prosessi että produkti. Etnologisen naistutkimuksen dosentti Kaija Heikkinen pohtii tutkimuksessaan *Käsityöt naisen arjessa* (1997) käsillä tekemisen roolia nykykulttuurissa. Heikkinen toteaa, ettei käsityön tekemisen prosessia voi tarkastella tuotteesta irrotettuna. Hänen mukaansa käsityötuote on "suorastaan salaperäinen monimielisyydessään". Heikkinen kysyy, liittyykö esineeseen jotakin, mikä säteilee vaikutustaan myös tekemisen kokemiseen? Mikä on tekemisen ja tuloksen keskinäissuhde?¹¹⁰ Richard Shusterman tutkii prosessin ja produktin keskinäissuhdetta taidevalokuvan kontekstissa. Shusterman pohtii, että keskittymällä yksipuolisesti tarkastelemaan itse objektia, pelkkää valokuvaa, valokuvauksen ulottuvuus somaattisena, dramaattisena ja toiminnallisena prosessina tukkeutuu, emmekä huomaa hyödyntää sen mahdollisuuksia taiteellisessa työskentelyssä ja esteettisessä kokemuksessa.¹¹¹ Millainen on tekemisen ja tuotteen keskinäissuhde? Millainen on käsityön prosessin ja produktin suhde somaesteettisessä kontekstissa? Mitä on käsityö

¹¹⁰ Heikkinen 1997, 6.

¹¹¹ Shusterman 2012, 240-241.

kehon kautta? Lähestytään käsityön somaestetiikkaa prosessin ja produktin näkökulmista.

5.1 Prosessi

Richard Shustermanin viimeisin teos on nimeltään 'Thinking through the body' - kehon kautta ajatellen. Shustermanille kehon rooli olemassaolossamme ja yhteydessä elämään on merkittävä. Kehomme kautta toimimme, kehomme on toiminnan ja kokemuksen väline. Keho on käsityön prosessin väline. Käsillä tekemisen ilo on kiistaton. Löytyykö selitys somaestetiikasta? Miten kehotietoinen ajattelu vaikuttaa prosessissa? Mitä materiaalin kosketuksessa ja työstämisessä tapahtuu? Mikä on kehon rooli käsityön prosessissa? Vaikuttaako somaestetiikka käsityön kokemukseen parantavasti? Richard Shusterman pohtii valokuvauksen prosessin esteettisen kokemuksen tekijöitä, joita hänen mukaansa ovat kehollisuus (valokuvaaja), subjektin taito poseerata (valokuvattava kohde), kamera teknisenä välineenä (laitteisto) ja tapahtuman tarvitsema näyttämö (tila).¹¹² Mitä ovat käsityön prosessin esteettisen kokemuksen tekijät? Käsityön merkityssisältö on monisyinen ja rajaamaton, mutta käsityön tekemisestä löytyy yhteisiä, erilaisiin tekemisen prosesseihin sopivia esteettisen kokemuksen tekijöitä. Käsityö itsessään on kehollinen tapahtuma. Käsityön esteettisen kokemuksen tekijöitä ovat: materiaali, taito, riitti, tila ja kollektiivisuus¹¹³. Tekijöitä tarkastellaan somaesteettisessä kontekstissa - somaestetiikka keskittyy kehon ja mielen

¹¹² Shusterman 2012, 244-249.

¹¹³ Tekijöiden valinta perustuu omaan käsillä tekemisen kokemukseen ja hiljaiseen tietoon. Oma positio valintaan on käsityön puoliammatillainen.

vuorovaikutteiseen yhteyteen. Yhteyttä pyritään vahvistamaan kehittämällä kehotietoisuutta ja aistimaailmaa.

Käsityön prosessin esteettiseen kokemukseen vaikuttavia tekijöitä somaesteettisessä kontekstissa:

1. Materiaali.

Materiaalin läsnäolo ja vaikutus käsityön prosessissa on vahva. Moninaiset materiaalit - villa, lasi, savi, puu, lanka, kangas, luonnonmateriaalit - toimivat innoittajina ja inspiraation lähteinä. Käsityössä on vahva taktiilinen ulottuvuus. Materiaali yhdistää kehomme ja mieleemme, luo vuorovaikutteisen yhteyden. Materiaali valmistuu tuotteeksi käsissämme. Keho on väline.

Materiaali avaa aistimaailman. Tuntemme, näemme, haistamme, kuulemme. Materiaalin tuntu, tuoksu, struktuuri, värit ja materiaalin muuttuva muoto vastaanotetaan kehon kautta. Miten kehotietoisuus ja tietoisuuden taso vaikuttavat aistien vastaanottamiseen? Richard Shustermanin määrittelemällä tietoisuuden syvällisellä ja refleктоivalla tasolla tarkkailemme kaiken aikaa tietoisuuttamme objektista. Tällä tasolla aistimme käsissä valmistuvan materiaalin ja havainnoimme syntyvän muodon voimakkaimmin. Tietoisuuden syvällisellä ja refleктоivalla tasolla katse muuttuu näkemiseksi, kosketus tuntemiseksi, ääni kuulemiseksi, tuoksu haistamiseksi. Olemme tietoisia materiaalissa tapahtuvista muutoksista ja sen ominaisuuksista, tunnistamme kehon mahdollisen jännityksen, havainnoimme värit, reagoimme virheisiin, nautimme työstämisestä, ja saavutamme esteettisen kokemuksen.

Materiaalilla on myös hoitavia funktioita. Se toimii muistipolkuna ja merkityksenluojana. Materiaali avaa aistimaailman ja mahdollistaa mielen yhteyden muodostumisen muistoon - menneeseen tapahtumaan, ihmiseen tai tunteeseen. Materiaali hoitaa mieltä ja kehoa. Materiaalin hoitavia ominaisuuksia hyödynnetään esimerkiksi palvelutaloissa ja vanhainkodeissa motoriikan ja muistin ylläpitäjänä. Materiaali toimii polkuna muistoihin, ylläpitäjänä muistille ja vetreyttäjänä lihaksistolle.

Materiaali on merkityksenmuodostaja. Se yhdistää mielen tekniikkaan, herättää kehon somatiikan. Materiaali luo merkityksiä syntyvään tuotteeseen. Materiaalin alkuperä ja valmistustapa vaikuttaa valmistuvaan tuotteeseen. Esimerkiksi luonnonmateriaali - puu, paju tai kivi liittyy mieleemme luontoon. Se on materiaalina ainutlaatuinen, ja symboloi rauhaa, puhtautta ja ykseyttä maailman kanssa. Uniikin merkityksenä johdosta myös käsityönä valmistuva tuote sisältää luonnon läsnäolon. Sen merkityssisältö kertoo puhtaudesta, aitoudesta, turvallisuudesta ja yksilöllisyydestä. Merkitykset voi aistia kehossa.

Materiaali vaikuttaa vahvasti käsillä tekemisen prosessiin ja sen synnyttämään kokemukseen. Millainen merkitys on käsityön taktiilisudella? Miten materiaali tai tekniikka koetaan nykykäsityössä? Esimerkkejä mieluisimmasta materiaalista ja tekniikasta nykykäsityössä:¹¹⁴

- Mieluisin käsityömateriaalini on rauta/metallilanka. Miksi? Se on ominaisuuksiltaan monipuolinen ja siitä on monia variaatioita, joita voi ottaa käyttöön tarpeen

¹¹⁴ Käsillä tekemisen kokemuksia kerättiin anonyymisti kyselylomakkeella Porissa Taitokeskuksessa Siipityöpajassa 11.5.2012 ja Hurmaava villa -tapahtumassa 13.10.2012.

mukaan. Rautalankaa pystyy käsittelemään monella tavalla ja tekniikalla ja siihen on helppo yhdistellä muita materiaaleja.

- Villa (lammas) -> Neulahuovutuksen ja märkähuovutuksen yhdistäminen + kolmiulotteisuus. Villa on ihana materiaali niin työstettäessä kuin tuotteen ollessa valmiina. Aistit ovat minulle tärkeintä - varsinkin kosketus, tuntoaisti.

- Materiaaleista mieluisin on savi ja toisaalta myös kaikki luonnon materiaalit. Haen paljon itse materiaaleja luonnosta, mutta myös ostan niitä. Kaikki käyttämäni savi on joko puna- tai valkosavea. Käytän sitä tehdessäni kolmiulotteisia töitä. Voisiko sanoa "kuvanveistoa". Vaatteet teen myös joko pellavasta, villasta tai puuvillasta. Pellavan käytölle minulla on luonnonsuojelullinen peruste (kasvaa ilman myrkkyyjä). Olen kummallisen "sähköinen" ihminen ja siksi en voi kuvitella käyttäväni edes muuntokuituisia vaatteita. Tekniikka lähinnä ompelua ja neulomista.

- Neulonta - se sujuu hyvin kun katsoo TV:tä.

- Olen hurahtanut huopaan eli huovuttaminen on minun juttuni. Villa on monipuolinen materiaali ja siitä voi huovuttaa melkein mitä vaan, käytännöllisiä ja lämpimiä asusteita ja myöskin kauniita koristetekstiilejä. Villan lämmin ja pehmeä kosketus viehättää. Huovutuksen lopputulos ei aina ole tarkkaan ennakoitavissa. Se saattaa yllättää, ihmetyttää ja ihastuttaa, mutta villa materiaalina houkuttelee aina uusiin ja uusiin kokeiluihin. Villaan voi yhdistää luontevasti muita luonnon materiaaleja kuten silkkiä ja se antaa taas uusia mahdollisuuksia. IHANAA!

- Saveen olen tutustunut nyt kaksi vuotta. Koen vieläkin itseni aloittelijaksi. Savea on kiva muotoilla ja haasteellistakin, että saa haluamansa muodon. Varsinkin saven lasittaminen tuottaa edelleen yllätyksiä.

- Lanka. Helpoin suunnitella ja hahmottaa, minkälaista haluaa ja miten tehdä.

- Haaveilen kutomisesta, helmitöistä, huovutuskin tuntui mieleiseltä. Kokemukset rajoittuu aikalailla viime aikoina ompeluun, ei siinäkään mitään vikaa ole.

Vastauksista ilmenee, että materiaali mielletään osaksi tekniikkaa. Se on merkityksemuodostaja. Materiaali määrittää tekniikan, ja tekniikka vaikuttaa materiaalin valintaan. Tekniikka, mitä on mukava tehdä ja tuntuu hyvältä, vaikuttaa myös materiaalista syntyvään kokemukseen positiivisesti. Mitä materiaalista voi valmistaa? Millainen on tekniikka? Kosketus materiaaliin yhdistää kehomme mieleemme. Kädet avaavat oven tuntoaistin maailmaan, käsillä kosketamme ja tunnemme pintoja, muotoja ja rakenteita. Kosketus avaa ajattelumme. Se herättää ideoita, mielikuvia ja muistoja. Materiaali vaikuttaa valmiin tuotteen funktioon, muodostaa merkitysmaailmaa ja määrittää fyysisen tunnun. Materiaali sisältää merkittävän käsillä tekemisen ilon siemenen, ja myös vahvan somaattisen aspektin. Se toimii merkityksenmuodostajana, polkuna muistoihin ja hoitaa kehoa ja mieltä.

2. Taito.

Käsityö on toimintaa, mikä vaatii somaattista taitoa. Materiaalin työstäminen, tekninen taito, on keskeinen tekijä käsityössä. Mikä on kehon rooli taidossa?

Kehomme on työväline. Neulottaessa tai virkatessa lanka kulkee sormiemme välissä. Langasta valmistuu silmukka käsissämme olevien neulepuikkojen tai virkkuukoukun avulla. Silmukat muodostavat valmiin tuotteen. Käsityön tekeminen vaatii somaattista taitoa. Kädet suorittavat tekniikassa tarvittavan liikeradan. Kädet oppivat taidon toiston myötä. Taito opitaan ja se kehittyy harjoittelun ja toiston myötä. Juha Varto pohtii kehon roolia taidon kehittämisessä: "voi olla, että ihminen saa oppia taidossa ja häntä johdatetaan taitoon puhumalla taidon taustalla olevasta ideasta tai ajattelusta. Nämä johdattavat ajattelemaan, että taidon ja ihmisen välillä on jokin joka välittää niitä, jokin löydettävä tai rakennettava. Taito kuitenkin otetaan haltuun muulla tavalla: toimimalla, harjaantumalla toimimisessa ja oivaltamalla, kuinka taito muuttuu lihaksi [...] idea tai teoria voivat johdatella ajattelua kohti yleistä tai erityistä, jossa Kuka Tahansa voi pohtia taitoa, mutta ne eivät johdata kohti sitä immanensia, jossa taidon on alettava voidakseen tulla jonkun yksittäisen (ihmisen) taidoksi, esimerkiksi soittamisen, maalaamisen, aikidon taidoksi"¹¹⁵. Taito syntyy harjoittelemalla. Siinä yhdistyvät tieto ja käytäntö. Myös John Dewey painotti, että tieto liittyy ihmisen aktiiviseen toimintaan kokemuksen järjestämisessä ja tosiasioiden perustelemisessä¹¹⁶.

Käsityö on somaesteettistä taitoa vaativa tapahtuma. Taidon kehittyminen vaatii kehon ja mielen dialogia. Somaestetiikka keskittyy kehon ja mielen vuorovaikutteiseen yhteyteen. Yhteyttä pyritään vahvistamaan kehittämällä kehotietoisuutta ja aistimaailmaa. Käsityötaito perustuu käden liikeratojen ja mielen yhteistyöhön. Käsityön tekninen laatu paranee liikeratoja harjoittelemalla. Toiston kautta käden jälki harjaantuu ja materiaalin sekä työvälineen hallinta paranee. Aisteja kuuntelemalla ja

¹¹⁵ Varto 2008, 60.

¹¹⁶ Niiniluoto 1986, 51.

kehotietoisuutta kehittämällä tulemme tietoisemmiksi käden liikeradoista, materiaalin käyttäytymisestä ja sen ominaisuuksista sekä lihaksiston jännittyneisyyksistä. Kehon fyysinen tila oppimisessa on merkittävä. Oppiminen ja harjoittelu, luova ajattelu ja keskittyminen tapahtuvat parhaiten olessamme fyysisesti kunnossa - kehon ollessa levännyt ja terve.

3. Riitti.

Riitti symboloi käyttäytymistä, se on vakiintunut tapa toimia. Se liitetään uskonnolliseen toimitukseen tai juhlamenoon, mutta riittejä löytyy myös arjesta. Toistamme samoja asioita tietyssä järjestyksessä, tapahtumien ja tekojen ketjuina. Käsityö on osa elämää, löytyykö käsityöstä riittejä? Riitti käsityössä liittyy tekemisen valmisteleamiseen tai on osa prosessia. Se voi toimia myös juhlan tai tapahtuman riittinä.

Riitti käsityössä on kehollinen teko, joka johdattaa tekemiseen ja tekemisen synnyttämään kokemukseen. Riitti käsillä tekemisessä voi liittyä tilan järjestelyihin, työvälineiden asetteluun, mielen tilan valmistamiseen musiikin, valaistuksen, paikan tai virvokkeen kautta. Käsityö voi olla myös osa laajempaa riittä, se voi liittyä rentoutumisen, tapahtuman, juhlan tai matkan valmistautumisen riittiin. Ollessaan osa kokonaisuutta, käsityö toimii valmistelevana tai symbolisena elementtinä, merkityksenmuodostajana - itse käsin tekeminen, kuten kastemekon valmistaminen kastejuhlaan tai nutun neulominen vastasyntyneelle vauvalle, sisältää symbolisia viestejä ja sisältää uuden tulokkaan, uuden elämän vastaanottamiseen liittyviä riittejä. Käsityön tekemisessä vaikuttaa tarve ja funktio - kenelle tuote tehdään? Mihin tarkoitukseen? Tarve ja funktio sisältävät riitin - käsityö on lahja, muisto, osoitus

kiintymyksestä. Mielenkiintoinen kysymys on, kuinka merkittävä tekijä tuotteen funktio ja kohde on tuotteen tekemisen prosessin kokemuksessa?

Käsityön ollessa tapa rentoutua, sen kuullessa rentoutumisen riittiin, se otetaan esille tiettyinä rauhoittumisen hetkenä, jolloin käsityö toimii rauhan ja kiireettömyyden merkityksenmuodostajana. Riitti käsityössä on kehollinen teko, joka johdattaa esteettiseen kokemukseen.

4. Tila.

Tila vaikuttaa käsityön keholliseen kokemiseen. Tilassa on käsityön tekemisen kannalta tärkeitä fyysisiä ominaisuuksia. Tila määrittää, millaista materiaalia ja tekniikkaa voidaan työstää. Useilla käsityötekniikoilla on luontaisia fyysisiä vaatimuksia - työvälineille ja tilan kalustukselle on omat, materiaalin ja tekniikan määäämät kriteerit. Fyysisiä ominaisuuksia voivat olla pöytätila, vesialtaat, lattian materiaali, valaistus tai tekninen laitteisto, kuten ompelukone, dreija, sorvi tai erilaiset uunit. Tilan fyysinen ominaisuus vaikuttaa käsityön somaesteettiseen kokemukseen. Valaistuksen ollessa riittämätön, tekeminen on somaattisesti epämiellyttävää.

Tilan esteettinen ominaisuus vaikuttaa käsityön somaattiseen kokemukseen. Miellyttävä, inspiroiva tila vaikuttaa kokemukseen suotuisasti. Onko käsityön tekemiseen oma tila? Mitä kokemukselle tapahtuu eri tiloissa? Miten erilainen kokemus voi somaattisessa kontekstissa olla käsityöluokassa, merenrannalla, julkisessa liikennevälineessä tai ompeluseurassa? Käsityön kokemukseen vaikuttaa tila ja tilanne, tekemisen konteksti. Nykykäsityö on levittäytynyt ilahduttavasti erilaisiin tiloihin. Käsitöitä tehdään laajasti erilaisissa tiloissa, vaikuttaen tilan estetiikkaan positiivisesti.

Käsityön tekeminen julkisessa liikenteessä, luentosaleissa, puistoissa ja kauppakeskusten käytävillä levittää hyvää mieltä ja positiivista ilmapiiriä. Tilan esteettinen ominaisuus vaikuttaa käsityön somaattiseen kokemukseen, ja toisinpäin - käsityö vaikuttaa tilan estetiikkaan ja kokemuksellisuuteen.

5. Kollektiivisuus.

Richard Shustermanin mukaan prosessin taiteellinen ja kokemuksellinen potentiaali on produktin suunnittelussa, esteettinen kokemus on on ennen tuotteen teknistä toteutusta, ennen valmista produktia. Shusterman analysoi valokuvauksen prosessia ja pohtii, että valokuvaajan ja kuvattavan kohteen välisessä vuorovaikutuksessa on esteettisen kokemuksen potentiaalia.¹¹⁷ Ajatus vuorovaikutuksen esteettisen kokemuksen mahdollisuudesta on innostava. Käsityö yhdistää ja luo yhteisöjä. Nykykäsityö on kollektiivisen kokemus. Käsityön näkökulmasta vuorovaikutuksen ja kollektiivisuuden ollessa merkittävä kantava voima, on esteettisen kokemuksen potentiaali ilmeinen.

Käsityön tekijät kokoontuvat yhteen internetin virtuaalimaailman moninaisissa verkkoyhteisöissä, kansalaisopistojen opintoryhmissä sekä ompeluseuroissa kotien olohuoneissa jakamaan osaamistaan ja vaihtamaan kokemuksia ja malleja. Millainen uusi lanka on neulaa? Miten Sinä teetkään kantapään? Oletko nähnyt uutta mallia? *Satakunnan kansan* artikkelissa 'Koukuttavaa mielen joogaa' Porissa kokoontuvan käsityöryhmän jäsen kertoo: "ryhmässä ideoidaan yhdessä ja opitaan toisilta uusia juttuja, kerrotaan elämäntarinoita tai ollaan hiljaisena vertaistukena. Ryhmä iloitsee yhdessä onnistumisista, purkaa epäonnistumisia ja tarpeen vaatiessa aloittaa alusta.

¹¹⁷ Shusterman 2012, 244.

Kukaan ei katso pahalla, jos työ ei tapaamisessa edisty. Ainoa vaadittava asia on, että ihmiset viihtyvät"¹¹⁸.

Nykykäsityö on kollektiivinen ilo. Ryhmässä kokoontuminen, yhdessä tekeminen, ideoiden ja tekemisen tapahtumien jakaminen synnyttävät vuorovaikutusta ja luovat kehollemme kokonaisvaltaista mielihyvää ja iloa. Käsityöläisten ja käsityön harrastajien yhteisöt mahdollistavat vuorovaikutuksen synnyn ja tien esteettiseen kokemukseen.

Käsityön prosessissa on somaesteettistä ulottuvuutta. Kehon rooli on merkittävä. Mielenkiintoista on pohtia, miten kehollisuutta, kehotietoisuutta voidaan hyödyntää käsityön prosessissa? Millaisia soveltamisen tapoja somaattinen ajattelu avaa?

5.2 Produkti

Tuote on keskeinen tekijä käsityössä. Produkti on päämäärä, johon prosessi tähtää. Valmis tuote on kehomme ja mieleemme tuottama teos. "Käsityön ulkoisena tuloksena syntyvä konkreettinen esine on tekijänsä persoonallisuuden ulkoinen toteutuma. Esineessä ilmenevät tekijän kyvyt ja taidot erilaisina laatuina ja ominaisuuksina"¹¹⁹. Tuote kertoo taidosta. Se taltioi sisimpämme kuvat, sisältää tarinoita - uuden tekniikan oppimisesta, tapahtumasta, menetyksestä, muiston elämäntilanteesta. Käsityö ilmentää persoonaamme ja tuottaa kokonaisvaltaista iloa. Villasukat, keraaminen astia, tilkkutäkki tai huopahattu koskettavat ja tuntuvat hyvältä, sisäisesti ja ulkoisesti.

¹¹⁸ Jokisalo 17.6.2012, *Satakunnan Kansa*. *Koukuttavaa mielen joogaa*.

¹¹⁹ Heinänen 2006, 27.

Käsityönä valmistettu tuote kertoo tarinoita, mutta kuulemmeko niitä? Välittääkö tuote esteettisen kokemuksen? Avaako somaestetiikka tuotteen äänen, antaako meille siivet?

Richard Shusterman pohtii tuotteen problematiikkaa taidevalokuvauksen kontekstissa. Hän toteaa, että keskittymällä yksipuolisesti tarkastelemaan itse objektia, pelkkää valokuvaa, valokuvauksen ulottuvuus somaattisena, dramaattisena ja toiminnallisena prosessina tukkeutuu, emmekä huomaa hyödyntää sen mahdollisuuksia taiteellisessa työskentelyssä ja esteettisessä kokemuksessa. Shusterman jakaa valokuvauksen prosessiin ja produktiin. Hän pohtii, että valmis valokuva, produkti, on toiminnan tarkoitus ja tunnistettava päämäärä, mutta valokuvauksen prosessi pitää sisällään paljon enemmän. Shustermanin mukaan nähdäkseen, että valmis valokuva ja sen esteettinen arvo ovat osa laajempaa kokonaisuutta, meidän on tutkittava muut kokonaisuuden elementit - ne elementit jotka tekevät valokuvauksen toiminnaksi ja taiteeksi. Valokuvauksen kontekstissa esteettisen kokemuksen tekijöitä ovat valokuvaaja (kehollisuus), valokuvattava kohde (subjektin taito poseerata), laitteisto (kamera teknisenä välineenä) sekä tila (näyttämö). Kun valokuvaa tarkastellaan objektin lisäksi tekijät huomioiden, on esteettinen kokemus monipuolisempi.¹²⁰ Mitä tapahtuu valokuvan ulkopuolella? Kuka on valokuvaaja? Millainen on ympäristö? Milloin kuva on otettu? Shusterman laajentaa ajatusmaailmaamme ja mahdollistaa tarinan synnyn produktin ympärille.

Käsityön esteettisen kokemuksen tekijöitä ovat: materiaali, taito, riitti, tila ja kollektiivisuus¹²¹. Tekijät vaikuttavat prosessissa ja synnyttävät tarinan produktin

¹²⁰ Shusterman 2012, 240-242.

¹²¹ Tekijöiden valinta perustuu omaan käsillä tekemisen kokemukseen ja hiljaiseen tietoon. Oma positio valintaan on käsityön puoliammattilainen.

ympäri, tarinan, mikä tekee tuotteen vastaanottamisen kokemuksesta syvemmän ja tuo esteettisen kokemuksen. Esteettisen kokemuksen tekijöiden tunnistamiseen käsityössä sisältyy tuotteen funktioon liittyvää problematiikkaa - kysymys, onko tuote käyttö- vai koriste-esine. Käsineulotut villasukat tuotteena on havainnoiva esimerkki. Funktio on selkeä, tuote arkinen käyttöesine. Ne lämmittävät, suojaavat kylmältä. Miten näemme tuotteen? Millainen on villasukkien välittämä esteettinen kokemus? Olemmeko kiinnostuneita tutkimaan villasukkien esteettisen kokemuksen? Entä onko se tarkoituksellista, sisältyykö esteettinen kokemus vain koriste-esineeseen? Koriste-esineeseen sisältyy katsomisen ja estetiikan merkityssisältö. Se on valmistettu katsottavaksi. Se sisältää luonnostaan kaikki esteettisen kokemuksen tekijät¹²². Käyttöesine, kuten villasukat, on haastavampi. Käsityön esteettisen kokemuksen tekijöitä ovat: materiaali, taito, riitti, tila ja kollektiivisuus¹²³. Villasukat kertovat mielenkiintoista tarinaa kysyttäessä, mitä neulominen on tekijälle merkinnyt? Mitä tekijä on ajatellut, tuntenut tai kokenut sukkia neuloessaan? Onko villasukat hänelle ensimmäinen neulomansa sukkapari? Kuinka monesti tekijä on harjoitellut kantapään neulomista? Kuinka monta tuntia tekijä on neulonut sukkia? Miltä hänestä lanka tuntuu? Neulooko hän ohjeesta vai muistaako hän mallin ulkoa? Mistä malli on peräisin? Milloin tekijä on oppinut neulomaan sukan? Missä tekijä on neulonut sukat? Shusterman laajentaa ajatteluamme ja mahdollistaa tarinan synnyn produktin ympärille. Myös käyttöesine voi olla esteettisesti mielenkiintoinen ja sisältää esteettisen kokemuksen.

¹²² materiaali, taito, riitti, tila ja kollektiivisuus.

¹²³ Tekijöiden valinta perustuu omaan käsillä tekemisen kokemukseen ja hiljaiseen tietoon. Oma positio valintaan on käsityön puoliammattilainen.

Lähestytään produktin problematiikkaa. Löytyykö käsityötuotteesta esteettisen kokemuksen tekijöitä? Mitä ajatuksia tuotteeseen liittyy? Käsityön tekijät kertovat käsityönä valmistamastaan tuotteesta. Tekijät edustavat käsityön harrastajia ja puoliammattilaisia¹²⁴.

1. Tyyny

"Mä olen neulonu, tää on aika kulahtanu, neulonu tota sen kansakoulus mummulleni, se on ollut essu. Siis esiliina semmonen ja, mä olen sen mummulleni tehny lahjaks ja mää oon ollu site alle, en muista ihan tarkkaan mutta alle kolmetoist kuitenkin. Koska kolmetoist vanhana mä lähdin ammattikouluun ja mää oon sitä ennen tän tehny. Ja siinä oli, se oli esiliina. Ja ja tuota...mummu oli tämmönen et kun hän kuoli yhdeksänkytviis vuotiaana ni hänen vaatimuksens oli se et kaikki häne vaattees hävitetää polttamalla.

¹²⁴ Haastattelut tehtiin anonymisti vuosina 2011 ja 2012. Haastateltavat edustavat käsityön harrastajia ja puoliammattilaisia. Haastatteluista säilytetään työn tekijän arkistossa.

Mut mää olen tehny senverran et mää en ol kaikkii polttanu, tämän mää otin [...] Mut tämä oli ko tää oli mul nii jotenki rakas ja se oli essu ja mää tein siit tämmösen tyynyn. Kulahtanu se vähä on, mummu on pitäny esiliinaa"¹²⁵.

Jos tarkastellaan pelkkää tuotetta, produktia, voimme todeta näkemämme: tyyny on suorakaiteenmuotoinen. Edessä on kaunis kirjottu kukkaköynnös. Kangas on musta ja kiiltävä. Tarina prosessista lisää produktiin ne tekijät, mitkä synnyttävät esteettisen kokemuksen tuotteen kohtaamisessa ja tarkastelussa. Tarkastellaan tyynyä esteettisen kokemuksen tekijöiden kautta. Tyynystä löytyvät materiaalin, taidon ja riitin tekijät:

Materiaali: Materiaali avaa aistimaailman. Kankaan pinta on kiiltävä, sileä ja liukas. Se on laaduks, sillä esiliina on valmistettu juhlaan. Kankaan pinta elää valon kosketuksessa. Se läikehtii. Kirjottu kukkaköynnös kohoaa kauniisti kankaan pinnalta. Materiaali toimii muistijälkenä ja merkityksenluojana. Se johdattaa menneeseen, lapsuusajan tapahtumiin. Materiaali on vanha, aito ja uniikki. Se on peräisin tekijän mummulleen lapsena ompelemasta esiliinasta.

Taito: Tyynyn sisältämä taito on lapsena valmistetussa esiliinassa. Tekijä kertoo, että on jo lapsena tehnyt paljon käsitöitä, ja se ilmenee kirjutusta kukkaköynnöksestä. Pistot on tehty huolellisesti. Käsityö on toimintaa, mikä vaatii somaattista taitoa. Taito syntyy harjoittelemalla. Siinä yhdistyvät tieto ja käytäntö. Kirjottu kukkaköynnös kertoo taidosta ja harrastuneisuudesta.

¹²⁵ Tekijä on käsityön harrastaja.

Riitti: Riitti käsityössä on symbolinen elementti, merkityksenluoja. Tyyny on ollut alunperin lahjaksi valmistettu esiliina. Esiliina on toiminut riittinä. Tuotteena se on ollut kiintymyksen osoitus, lahja läheiselle ihmiselle. Prosessina se on valmistettu esiliinaksi juhlaan - tuotteeksi merkitsemään erityisiä tapahtumia. Esiliinan ompeleminen tyynyksi sisältää riitin. Se taltioi muiston.

Tarina tuotteen syntyyn johtaneista tekijöistä, materiaalin alkuperä, tekijän elämäntilanne ja tuotteeseen taltioitu muisto antavat tuotteelle tarinan ja sielun. Se koskettaa.

2. Kissa kuultokudos

"Tässä on sitte tuota, meil on ollu tämmöne kissa. Ja mun lapseni opiskeli sillon tuola Raumalla [...] ja hän sano et hän haluaa äiti siittä kisusta ni tota, tee hänelle kuultokudos. Ja tota mä sanoin että enhän minä osaa piirtää, nii tyttäreni piirsi tän mallin ja mä menin kangaspuitten viereen ja tein tämän, et se on meen yhteistyönä tehty [...] sil kissalla oli just nämä kaikki"¹²⁶.

Katsoessamme tuotetta, voimme todeta näkevämme ikkunaa somistavan kuultokudonnaisten, joka esittää istuvaa kissaa. Taustatekijät tuotteen takana avaavat eteemme tarinan. Tuote sisältää muiston. Tuotetta on työstänyt kaksi tekijää. Se on taitavasti kangaspuilla kudottu kuultokudos. Tarinan kertomat elementit avaavat tuotteen äänen, ja kohtaaminen synnyttää kokemuksen. Tarkastellaan kudonnaista esteettisen kokemuksen tekijöiden kautta. Kuultokudonnaisesta löytyy materiaalin, taidon, riitin, tilan ja kollektiivisuuden tekijät:

Materiaali: Materiaali avaa aistimaailman. Ohuella pellavalangalla kudotulle, kuultavalle pohjalle on kudottu voimakas, tumma kissa. Valo kuultaa kauniisti ohuen, pellavaisen taustan läpi. Se tekee säteen kissan ympärille. Tekijä ei kerro materiaaliin liittyviä muistoja tai merkityksiä.

Taito: Tekijä kertoo harrastavansa paljon käsitöitä. Hän osaa monia tekniikoita, mutta ei osaa piirtää. Tekijä kertoo, että malli on tyttären piirtämä, sillä tyttärellä on taito piirtää. Tekijällä on ollut taito ikuistaa tyttären piirtämä kissa kuultokudokseen. Käsityö on toimintaa, mikä vaatii somaattista taitoa. Taito syntyy harjoittelemalla. Siinä yhdistyvät

¹²⁶ Tekijä on käsityön harrastaja.

tieto ja käytäntö: kuinka erilaiset materiaalit toimivat yhdessä, kuinka kuultokudonnainen kudotaan, kuinka luodaan loimi.

Riitti: Riitti käsityössä on symbolinen elementti, merkityksenluoja. Kuultokudoksen valmistaminen on riitti. Työhön on taltioitu muisto.

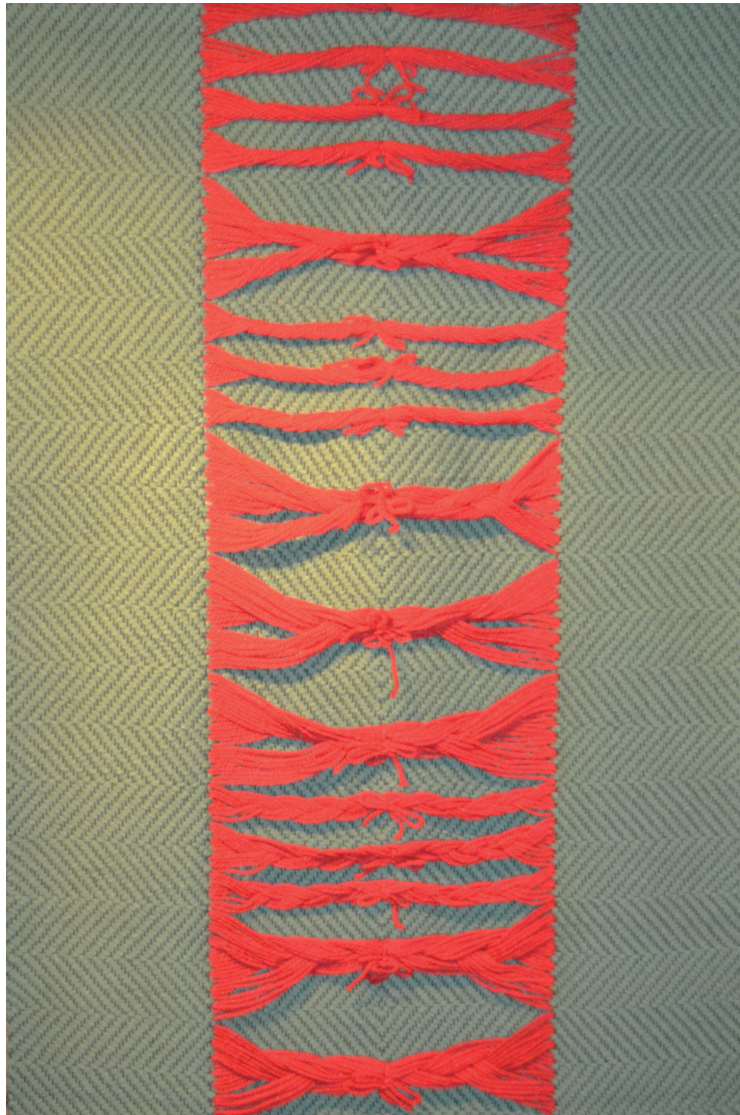
Tila: Tila vaikuttaa käsityön tekemisen esteettiseen kokemukseen, mutta myös valmiin tuotteen kohtaamisen kokemukseen. Kuultokudos on vaativa esillepanon suhteen. Se tarvitsee valoa ja ilmaa puhutellakseen, tullakseen huomatuksi. Valo tuo esiin kudonnaisen luonteen - struktuurin ja äänen. Kissa kuultokudos on ikkunan edessä. Valo tekee työstä kuultokudonnaisen. Ilman valoa, se olisi vain kudonnainen. Valo loistaa kissan takaa, luo säteen sen ympärille.

Kollektiivisuus: Richard Shustermanin mukaan suunnitteluvaiheen mahdollistama vuorovaikutteinen dialogi eri tekijöiden kanssa sisältää esteettisen kokemuksen. Kuultokudos on kahden tekijän vuoropuhelun tulos. Siinä yhdistyy kaksi näkemystä, kaksi osaamista. Se on yhteistyön, dialogin tulos.

3. Ryijy

"Siin o tuo noi semmone kans semmone väriyhdistelmä ko mul oli tää vihree semmone aika voimakas...vihree luonto mielessäni ja tuo...tykkään yleensäki vihreest värist, ja toi, se niinku luontoo kuvaa ja sit siin o niinku nämä, nämä niinku palotikkaat sitte tikapuut ku menee siin sitte tuo noi...siit löytyy sit semmosii omii tuntemuksia ko tätä työtä tekee. Siin kulkee niinku tämä ajatusmaailma iha missä vaa. Tämä punane niinku jotenki vallottaa [...] Ja sitte ko ajattelee ko tämä o pohjalla ni mun täyty saad joku

vahvuus tähä pohjaa. Niinku nämäki portaas täs ni ne o vahvat että se kestää sitte loppuu saakka"¹²⁷.

Katsoessamme tuotetta, näemme kudotun vihreän ryijyn, jonka päällä kulkee punaisia lankoja. Vihreä väri kuvastaa rauhaa, punainen voimaa. Tekijän kertoma prosessin tausta, tuotteen syntyyn vaikuttaneet ajatukset, antavat tuotteelle äänen. Tuote kertoo tarinan. Tarkastellaan ryijyä esteettisen kokemuksen tekijöiden kautta. Ryijystä löytyy taidon ja tilan tekijät:

¹²⁷ Tekijä on käsityön puoliammattilainen.

Taito: Ryijy on kudottu taidolla. Tuotteeseen on liitetty kokemuksen ja osaamisen lisäksi tarina. Ryijyssä asuu taito ja tarina. Tarina on taidon myötä saanut muodon. Käsityö on toimintaa, mikä vaatii somaattista taitoa. Taito syntyy harjoittelemalla. Siinä yhdistyvät tieto ja käytäntö.

Tila: Tila vaikuttaa käsityön tekemisen esteettiseen kokemukseen, mutta myös valmiin tuotteen kohtaamisen kokemukseen. Ryijy on esillä galleriassa, tila johdattaa kokemuksen syntyyn. Galleria tilana virittää mieleemme, avaa aistimaailman vastaanottamaan mahdollisen kokemuksen. Galleria tilana vaikuttaa kohtaamiseen. Se vaikuttaa tuotteen ääneen ja sanomaan.

Ryijy on esillä monien muiden kudonnaisten ja käsitöiden joukossa. Tila tukee mielikuvan syntyä taidosta, kokemuksesta ja ammatillisesta osaamisesta. Tila kiinnittää mieleemme katsomisen synnyttämään esteettiseen kokemukseen. Se vaikuttaa esteettisen kokemuksen laatuun ja sisältöön.

4. Huovutettu seinätekstiili

"Tää on tuo, toi linnunlaulupuu. No se on tehty vuonna 1999. Eli silloin mää hurahdin huovutukseen. Ja tää oli tuo, se on tosiaan ennen kokematon ja tuntematon tää koko huovutusmaailma minulle [...] rupesin laittaa tämmöstä ruskeet siihe, ja tuo, ja ja... sitte tuo funtsasin mites täst nyt tulee joku työ jo heti täst ensimmäisestä kokeilusta ni, sieltä näky se punane sieltä vähä läpi ni siihe mää sit kirjailin tuo auringo [...] ja sit mää löysin tuo linnun tuol et tuo, se tuo laitettii sin sitte, kukkulintu tonne ylös, ja se visertää siel sit ilolauluu huipulla [...] se tuntu heti nii valtava hienolt et tuo, et onpa hienoo [...] käsii se mun mielest tuntu ihanalta, ja sit se et tuo kun ei siitä oikeen tiennyt et mihi päi se

levii, kui isoks se tulee ja et tuo se oli niinku yllättävää että, et se niinku iha, ko se kutistu. Ja tuo, ja sit ne sävyt, ni jos siel on niinku semmone et siel on alla jotai eri värii ja sit sää laitat toise ni et sää tienny mitä värii siit tulee loppujen lopuks et se oli hirveen yllättävä. Et siin on niinko kauheesti erilaisii kokeiluja voi tehdä ja, ja se vaan oli mun juttuni, ni tuntuu olevan"¹²⁸.

Katsoessamme tuotetta, näemme huovutetun tekstiilin, joka on kiinnitetty levyyn. Valkoisen huovutetun pohjan päälle on kirjottu kuvioita. Tarkastellaan huovutettua seinätekstiiliä esteettisen kokemuksen tekijöiden kautta. Seinätekstiilistä löytyy materiaalin, taidon ja kollektiivisuuden tekijät:

¹²⁸ Tekijä on käsityön puoliammattilainen.

Materiaali: Materiaali on vahvasti läsnä. Se sisältää prosessin esteettisen kokemuksen. Villan fyysinen ominaisuus johdattaa tekemisen iloon, ja lennättää tarinaan. Materiaalin läsnäolo, sen avaama aistimaailma, lukemattomat mahdollisuudet ja yllätysellisyys ovat tekijälle merkittävä tekemisen aspekti ja luovuuden lähde. Huopa materiaalina sisältää voimakkaan, vastustamattoman taktiilisen ominaisuuden. Sen pinta on voimakas ja pehmeän struktuurinen. Reuna on eläväinen ja vapautunut. Tekijä ei nimeä materiaalille muistoon tai merkityssisältöön liittyviä elementtejä. Materiaalin esteettinen kokemus on sen taktiilisissa, aistimaailmaa kutkuttavissa ja ilmaisun vapauttavissa ominaisuuksissa.

Taito: Esimerkin työ on tekijän ensimmäinen huovutettu työ. Se on ensimmäinen kokemus huovutuksesta. Huovutusprosessin vaatima somaattinen taito toimi innoittajana taidon oppimiselle, villan työstämisen harjoittamiselle. Käsityö on toimintaa, mikä vaatii somaattista taitoa. Ensimmäinen työ innoitti harjoittamaan villan käsittelemisen, huovuttamisen somaattista taitoa.

Kollektiivisuus: Työ on valmistettu huovutuskurssilla. Kurssi kokoaa yhteen samansuuntaisia kiinnostuksenkohteita omaavia ihmisiä ja avaa mahdollisuuden vuorovaikutteiseen dialogiin. Yhteisessä oppimistilanteessa jaetaan kokemuksia, tietoa ja taitoa.

Produkti kertoo tarinaa, se avaa oven kokemukseen. Produktin kohtaaminen on subjektiivinen, se koetaan omista henkilökohtaisista taustoista, oman eletyn elämän kautta. Produkti sisältää esteettisen kokemuksen mahdollisuuden.

5.3 Somaestetiikan mahdollisuudet käsityössä

Käsityö on esteettisen kokemus. Somaestetiikka selittää kokemusta ja tekemisen iloa. Onko somaattista potentiaalia hyödynnetty? Miten kehotietoista ajattelua voidaan hyödyntää käsityössä? Millaisia mahdollisuuksia kehon ja mielen yhdistäminen käsityössä avaa? Tehdyn käsityön somaesteettisen matkan perusteella kehollisuutta käsityön kontekstissa voidaan hyödyntää taitojen oppimisessa sekä kokemuksen syventämisessä. Lisäksi somaattinen ajattelu luo mielenkiintoisen näkökulman käsityön hoitavaan ominaisuuteen.

5.3.1 Oppiminen

Somaesteettisessä ajattelussa on kiinnostavia ja innostavia näkökulmia taidon kehittämiseen, oppimisen ja opettamisen konteksteihin. Somaestetiikka keskittyy kehon ja mielen vuorovaikutteiseen yhteyteen, jota pyritään vahvistamaan kehittämällä kehotietoisuutta ja aistimaailmaa. Käsityö on kehon ja mielen vuorovaikutteinen matka, jota voidaan parantaa ja syventää kehittämällä kehotietoisuutta ja aistimaailmaa. Millaisia vaikutuksia tällä on oppimiseen? Miten kehotietoinen ajattelu auttaa uuden tekniikan oppimisessa, taidon kehittämisessä?

Käsityössä materiaalin hallinta ja ominaisuuksien tuntemus on merkittävä. Voiko somaattinen ajattelu edistää materiaalien ominaisuuksien oppimista? Aistimaailman avaaminen parantaa kehon ja mielen yhteyttä. Aisteilla vastaanotamme erilaisia aistiärsykeitä, tunnemme, haistamme ja näemme käsissämme muotoutuvan

materiaalin. Aistimaailman avaaminen tekee materiaalista mielenkiintoisen, se saa tunnistettavia piirteitä. Villa ei ole vain villa, vaan aistimaailma antaa villalle luonteen, se on rouhea, rasvainen, tuoksuva, lämmin. Akryyli on sähköinen, muovinen, teollinen, kylmä. Aistimaailman lisäksi kehotietoisuus parantaa kehon ja mielen yhteyttä, kehotietoisuutta harjoittamalla kokemus materiaalista syvenee. Tulemme tietoiseksi sen ominaisuuksista, miltä se tuntuu käsissä, miten se valmistuu tuotteeksi. Miltä käsissä tuntuu villa? Miltä tuntuu villa, jonka päälle on pirskoteltu lämmintä saippuavettä? Miltä tuntuu valmis huopa? Somaattinen ajattelu edistää materiaalien ominaisuuksien tuntemusta ja tekee samalla kosketuksesta materiaaliin kokemuksen.

Käsityössä tarvitaan somaattista taitoa. Taito syntyy kehon ja mielen yhteydessä, toiston kautta. Somaattinen ajattelu auttaa ymmärtämään taidon kehittymisen - taito on pääoma, joka kehittyy kehollisen harjoittelun myötä. Taito on mielen ja kehon yhteistyön ja toiston tulos. Miten somaattista ajattelua voisi soveltaa uuden käsityö tekniikan oppimisessa ja opettamisessa sekä taidon kehittämisessä? Aistimaailman ja kehotietoisuuden parantaminen vaikuttavat kehon ja mielen yhteyteen. Yhteyden löytyminen avaa uudenlaisen ajattelun. Harjoittelemisen, uuden taidon oppiminen muuttuu kokonaisvaltaiseksi tapahtumaksi. Harjoittelun painopiste muuttuu valmistuvan työn ulkoisesta olemuksesta tekemisessä syntyvään kokemukseen, tekemisen tuntuun ja kokonaisvaltaiseen kokemiseen. Kehotietoinen ajattelu siirtää huomion liikeratoihin sekä mielen prosessointiin. Millainen on tekemisen matka? Mitä havaintoja teen? Mitä mielikuvia tekeminen synnyttää? Tuntuuko tekeminen kehossa hyvältä? Miten vältän tekemisestä syntyvät lihaskivut? Somaattisella ajattelulla aistimme uusia asioita, opimme tekniikan liikeradat oikein ja parannamme keskittymistä. Painopisteen muuttaminen valmiista tuotteesta tekemisen prosessiin voi

toimia innoittajana ja olla kokemus myös silloin, kun valmis työ ei ulkoisesti täytä vaatimuksiamme. Somaattisesti, kädentaidon oppiminen on kokonaisvaltainen kokemus.

Opettamisen kontekstissa somaattinen ajattelu auttaa opetusmenetelmän valinnassa ja opetuksen suunnittelussa. Kun tekeminen, tekniikan vaatima somaattinen taito analysoidaan kehon kautta, opettaminen jäsentyy ja mahdolliset ongelmatilanteet tiedostuvat. Millaisen liikeradan käsi kulkee kun luodaan silmukka? Missä kulkee lanka? Somaattinen analyysi, kehon skannaaminen helpottaa hallitsemaan tekniikan opettamisen.

Käsityö vaikuttaa kykyymme keskittyä: ""affektiivinen kuuntelumoodimme on päällä silloin, kun keskitymme tekemään käsillämme jotakin muuta", Helsingin yliopistossa ja Työterveyslaitoksella työskentelevä aivotutkija ja professori Minna Huotilainen sanoo. Eli kun kädet tekevät yhtä, aivot vastaanottavat herkemmin kuulemaansa. Siksi kokouksissakin kannattaisi tehdä käsityötä samalla kun keskittyy miettimään monimutkaisia asioita"¹²⁹. Voisiko käsityötä hyödyntää myös muissakin oppimisen konteksteissa? Mielenkiintoinen, ja toimivakin näkökulma kehitettäväksi teoreettisiin ainealueihin.

5.3.2 Kehon ja mielen hoito

Käsityössä on mieltä ja kehoa hoitavia ominaisuuksia. Monesti käsillä tekeminen liittyy ongelmien prosessointiin, mielen nollaamiseen tai toimii muistipolkuna menneeseen.

¹²⁹ Myllyoja 2012, <http://www.talouselama.fi/tyoelama/kudo+tyohuolesi+pois/a2135025>

Richard Shustermanin mukaan somaestetiikka parantaa aistien tarkkuutta, lihasten liikkuvuutta ja kokemusperäistä tietoisuutta, se hoitaa kehoa ja mieltä. Voidaanko sitä soveltamalla hyödyntää käsityössä itsessään olevia hoitavia ominaisuuksia? Johdattaako somaestetiikka kehoa ja mieltä hoitavaan käsityötekniikkaan tai -tuotteeseen? Entä tarvitseeko käsityö filosofiaa tuekseen, vai onko sen hoitava ominaisuus arvo itsessään?

Käsityöllä on dokumentaarinen arvo. Käsityönä valmistettu tuote toimii muistijälkenä elämässä, tekee merkin menneeseen. Käsityö avaa dialogin kehon ja mielen välillä, kosketus materiaaliin herättää muistot. Vuosia sitten Nykyaiteen museo Kiasmassa oli näyttely, jossa saliin oli koottu kymmenittäin erilaisia tuoksua sisältäviä astioita. Tuoksu toimi muistijälkenä, nuuhkaistu astiaan toi mieleen muiston. Erilaiset tuoksut synnyttivät polkuja menneeseen. Tuoksu johdatti ihmisten ja tapahtumien äärelle, menneeseen, omaan elettyyn elämään, muistojen äärelle, lapsuusajan mummulaan, vanhan, jo edesmenneen kissan luokse, harrastusten pariin. Purkkeihin säilötyt tuoksut avasivat muiston hajuaistin kautta, ne toimivat polkuina muistikuihin. Käsityön taktilinen ominaisuus - materiaali, tekniikka ja tuoksu toimivat samalla tavalla. Käsityö toimii polkuna muistikuihin. Kehollinen kokemus, kosketus materiaaliin herättää muiston, palauttaa mieleen kuvan tapahtumasta, ihmisestä tai tunteesta. Tekeminen henkistyy. Käsityön muistia hoitava ominaisuus on havaittu vanhusten hoitolaitoksissa ja palvelutaloissa. Voisiko käsityön hoitavaa ominaisuutta kehittää edelleen muistisairaiden viriketoiminnassa? Miten käsityö kehon kautta hoitaa, ja ammentaa kokemuksia?

Somaestetiikka avaa uusia mahdollisuuksia näkö- ja liikuntavammaisten viriketoiminnassa. Painopisteen siirtyessä produktista prosessiin, avautuu uusi

kokemukseen ja kehon ja mielen hoitoon keskittyvä maailma. Parantaessaan aistien tarkkuutta, lihasten liikkuvuutta ja kokemuseräistä tietoisuutta, somaestetiikka yhdessä käsityön taktiilisen ominaisuuden kanssa luo kokemuksellisia, kehoa ja mieltä hoitavia toimintoja. Mitä tapahtuu, kun käsityöhön yhdistetään musiikki, tanssi ja kehon liike? Kehotietoinen ajattelu mahdollistaa uudenlaisen materiaalin ja tekniikan sekä kehon ja mielen vuoropuhelun. Kuinka villa muuttuu huovaksi tanssien? Kuinka yksi silmukka taltioi kokonaisen tarinan? Millaiseen räsymattoon musiikki johdattaa? Millainen materiaali hoitaa mieltä? Millaisen muodon keraamiseen astiaan tekee kämmen tai kyynärvarsi?

Somaestetiikassa on potentiaalia kehittää toimintoja muistisairaiden sekä näkö- ja liikuntavammaisten viriketoimintaan. Somaattinen ajattelu henkistää käsityötä ja innoittaa pohtimaan, voiko kehollisella ajattelulla kehittää kehoa ja mieltä hoitavan käsityötekniikan tai -tuotteen? Käsityö on hyvän elämän symboli, tie mielen rauhaan, tapa rentoutua ja irtautua arjen kiireestä. Löytyisikö somaestetiikkaa soveltamalla käsityön ja kehotietoisien ajattelun yhdistävä rentoutusharjoitus tai somaesteettinen käsityönkurssi? Richard Shustermanin somaesteettisessä harjoituksessa keho skannattiin, analysoitiin osa osalta, ja tarkasteltiin kehon tilaa eri asennoissa ja sen taktiilisia tuntemuksia.¹³⁰ Tarkasteltaessa kehoa käsityön kontekstissa, kehon skannaaminen ei johdata somaesteettisen käsityönkurssin äärelle, se tarkastelee kehoa irrallisena ympäristöstä. Harjoitusta käsityöhön soveltaen voidaan harjoitella, miten asia tai tapahtuma muuttuu kokemukseksi kehon kautta, miten esimerkiksi käsissä muotoutuva villa tai silmukoiksi kulkeutuva lanka synnyttää kehollisen, somaesteettisen

¹³⁰ Shusterman 2012, 115.

kokemuksen. Mindfulness-harjoituksissa on somaattista ulottuvuutta. Voisiko sitä soveltaa käsityössä? Tunnettu mindfulness-harjoitus on hedelmän syöminen:¹³¹

Hedelmän syöminen

1. Katsele hedelmää ensin kädessäsi, tarkkaan ja joka puolelta, sen väriä/värejä ja muotoja.
2. Pitele sitä kädessäsi ja tunnustele, miltä sen pinta tuntuu?
3. Nuuhki sitä, miltä se tuoksuu?
4. Kuori (jos tarpeen) se ja seuraa, miltä se silloin tuntuu?
5. Ota pala kerrallaan suuhusi, pureskele HITAASTI, maistele ja seuraa, miten maku muuttuu hetki hetkeltä.
6. Samalla kun syöt hedelmää nautinnollisesti ja tietoisesti pala kerrallaan, keskity tietoisesti, miten olet yhteydessä maahan, ilmaan, koko kosmokseen, sillä ilman maata, aurinkoa, vettä ja ilmaa ei hedelmää olisi olemassa.

Harjoitus avaa aistimaailman ja johdattaa tietoisuuden refleктоivalle tasolle. Käsityöhön sovellettuna esimerkki somaesteettisestä huovutuskurssista:

¹³¹ Mindfulness internetsivu <http://www.mindfulsolutions.fi/2010/11/harjoittaminen/>. Sivustolla mindfulness harjoituksia, taustoja ja periaatteita.

Piiwet huovuttaen

1. Kaikki tarvitsevat siivet. Millaiset ovat Pinun siipesi? Minkä muotoiset?

Minkä väriset? Lennä, kaartelee, tunnustele ilmaa siipiesi alla.

2. Piirrä siivet. Katsele siipiäsi, niiden muotoa. Lennättäväkö ne Pinut haluamaasi paikkaan?

3. Katsele villaa ja sen värejä. Mitä näet?

4. Tunnustele villaa käsissäsi. Miltä se tuntuu? Miltä se tuoksuu? Millaisia kuvia se piirtää mieleesi?

5. Tutki villaa. Huomaatko, että se muodostuu kerroksista. Irrota villasta suikaleita ja asettele ne siipien muotoon huovutuslustalle.

6. Ota neulain käteesi. Tutki, millainen se on. Millainen terä neulaimessa on?

Miten se toimii? Miten se valmistaa villasta huopaa?

7. Aloita neulaaminen. Villa on hauras, pistele ensin varovasti. Katso, miten pinta muuttuu. Kun villakuidut takertuvat toisiinsa, siivet pysyvät koossa.

Irrota siivet varovasti alustasta ja neulaa toiselta puolelta. Lisää villaa ja jatka neulaamista.

8. Katsele siipiä. Kantavatko ne? Haluatko lisätä värejä tai muuttaa muotoa?

9. Lisää villaa ja jatka neulaamista, kunnes siivet kantavat ja voit lähteä matkaan.

Somaattista harjoitusta, kehon skannaamista käsityöhön soveltaen voidaan harjoitella, miten asia tai tapahtuma muuttuu kokemukseksi kehon kautta, miten käsissä muotoutuva villa tai silmukoiksi kulkeutuva lanka saa merkityksen ja synnyttää kehoollisen, somaesteettisen kokemuksen. Somaestetiikkaa voidaan soveltaa käsityössä, kun ensisijainen päämäärä on mielen ja kehon rentoutuminen ja esteettinen kokemus. Somaestetiikka toimii käsityössä rentoutumisharjoituksessa, sekä sellaisissa toiminnoissa, missä ensisijainen päämäärä, tekemisen painopiste ei ole produktissa vaan prosessissa. Toimiiko se muissa konteksteissa? Millainen olisi somaesteettinen käsityön kurssi? Se keskittyy kehon ja mielen hyvinvointiin. Se avaa aistimaailmaa, tarkkailee liikeratoja ja torjuu kiirettä. Se avaa kehon ja mielen dialogin ja johdattaa kokemukseen. Somaesteettisessä käsityön kurssissa on mieltä hoitava ominaisuus. Se on mielen terapiaa, tapa rentoutua ja irtautua arjen kiireestä. Somaesteettisellä ajattelulla tulemme tietoisemmiksi kehostamme. Voiko käsillä tekemisen tekniikkaa harjoittaa somaesteettisellä ajattelulla ergonomisemmaksi, keholle ystävällisemmäksi? Somaestetiikka parantaa aistien tarkkuutta, lihasten liikkuvuutta ja kokemuseräistä tietoisuutta. Oppiessamme tekniikoiden oikeat liikeradat, vältymme tekemisen aiheuttamilta lihaskivuilta. Kuunnellessamme kehoa, tunnistamme kehon levon tarpeen, ja opimme työskentelyn oikean fysiologian.

Somaestetiikka henkistää maailmaa ja sen objekteja. Taiteellista tekemistä voimistavaa ominaisuutta voidaan hyödyntää prosessissa ja produktissa. Richard Shusterman ja valokuvaaja Yann Toma sovelsivat somaestetiikkaa yhteisessä taidevalokuvan produktiossa. Objektina oli Shusterman. Toma vangitsi valokuvaan Shustermanin kehon energian ja auran hyödyntäen tilaa, valoa, varjoa ja sekä omaa että objektin kehoa. Prosessina kokemus oli elämyksellinen ja moniulotteinen sekä valmiit tuotteet,

syntyneet valokuvat jännittäviä.¹³² Käsityössä somaestetiikan hyödyntäminen avaa taiteellisen havaitsemisen ja tuntemisen polun. Somaestetiikka tuo käsityöhön tuulahduksen nykytaiteesta. Se avaa performanssin, installaation tai taide-elokuvan maailman.

Voiko käsityötuote olla somaesteettinen? Onko käsityötuotteella kehoa hoitavia ominaisuuksia? Materiaalina villan hoitavia, ehkäiseviä ja kuntouttavia ominaisuuksia on selvitetty Lapin yliopiston ja Rovaniemen ammattikorkeakoulun Hoitava villa -hankkeessa, missä villasta valmistettiin erilaisia tuotteita, hattuja ja tossuja. "Hoitava villa -hankkeessa olleet koehenkilöt ovat kokeneet saaneensa apua erilaisiin kiputiloihin lämmön tunteena, kipua lievittävänä, rauhoittavana ja ääreisverenkiertoa vilkastuttavana tekijänä. Villan hoitavat ominaisuudet ovat parantaneet selvästi reumaattikkojen, diabeetikkojen ja erilaisista kiputiloista kärsivien koehenkilöiden yöunta ja elämänlaatua"¹³³. Artikkelissa kerrotaan, että villan hoitavat ominaisuudet säilyvät, kun tuote valmistetaan pientuotannossa, osaksi käsityönä, ei tehdasvalmisteisesti. Somaesteettinen käsityötuote hoitaa kehoa ja mieltä materiaalin ja muotoilun kautta. Sen hoitava ominaisuus voi olla myös toiminnallinen, kuten liikuntaväline tai soitin. Esimerkkejä kehoa hoitavista, käsityönä valmistetuista tuotteista ovat leikkimatto, punoen valmistettu jumppahäntä ja liisteriteknikalla valmistettu marakassi. Tuotteiden valmistusprosessissa kehoa hoitava ominaisuus ja materiaalin taktiilisuus on huomioitu. Käsityötuotteessa voi olla somaattisesti kehoa ja mieltä hoitavaa ulottuvuutta.

¹³² Shusterman, 2011.

¹³³ Välimaa 2007. Sanomalehti Kalevan artikkeli: *Villa lievittää kipua ja parantaa yöunta*. <http://www.kaleva.fi/uutiset/pohjois-suomi/villa-lievittaa-kipua-ja-parantaa-younta/34329/>

5.3.3 Kokemus

Kädentaidon prosessin synnyttämä kokemus voi olla kokonaisvaltainen, jossa tekijä, objektit, ympäristö ja tapahtumat sulautuvat yhdeksi. Käsityön prosessi voi olla kokemuksellinen matka. Mistä käsityön kokemus syntyy? Mikä on kokemus? Mitä kokemus käsityössä tarkoittaa? Pohditaan kokemusta - mitä kokemus tarkoittaa? John Deweyn kokemuksen perustana on hetkessä oleminen, ajatus kokonaisuudesta. Hänen mukaansa suurin esteettinen kokemus saavutetaan hetkessä, jossa olemme itse läsnä: ”esteettinen kokemus on aina enemmän kuin esteettinen. Sen eri materiaalit, jotka eivät sinällään ole esteettisiä, muuttuvat esteettisiksi tullessaan osaksi täsmällistä rytmistä liikettä kohti täyttymystä”¹³⁴. Dewey oivaltaa, että kokemus on saavutettavissamme. Hän tuo kokemuksen arkeen, lähelle ihmistä: ”kokemusta esiintyy jatkuvasti, koska vuorovaikutus elävän olennon ja sitä ympäröivien olosuhteiden välillä sisältyy elämän itsensä kulkuun [...] usein kuitenkin kokemuksemme on jäsentymätöntä. Koemme asioita, mutta emme sillä tavoin, että ne muodostaisivat yksittäisen kokemuksen. Vallitsee sekavuus ja hajaannus: havaintomme ja ajatuksemme riitelevät keskenään, samoin haluamamme ja saamamme. Käymme työhön käsiksi ja laskemme sen käsistämme. Ryhdymme johonkin ja lopetamme, mutta lopettamisemme ei johdu kokemuksemme pääsemisestä alkuperäiseen päämääräänsä, vaan ulkoisista keskeytyksistä tai sisäisestä tympääntymisestämme. Tällaisen kokemisen sijasta saamme kokea jonkin kokemuksen, jos kokemamme aines toteutuu kulkunsa kuljettuaan täydellisesti”¹³⁵. Koemme asioita Deweyn mukaan jatkuvasti, mutta kokemamme asiat synnyttävät vain harvoin kokemuksen. Dewey peräänkuuluttaa

¹³⁴ Shusterman 1997, 45.

¹³⁵ Dewey 1934, 49.

hetkessä olemista, kokonaisuuden ajatusta. Löytyykö somaestetiikasta keino hetkessä olemiseen, avain kokonaisuuden syntymiseen ja kokemuksen saavuttamiseen? Somaestetiikka keskittyy kehon ja mielen vuorovaikutteiseen yhteyteen. Yhteyttä pyritään vahvistamaan kehittämällä kehotietoisuutta ja aistimaailmaa. Somaestetiikka kiinnittää mielen kehoon ja kehon mieleen, avaa aistimaailman käsillä olevaan hetkeen, kehittää kehotietoisuutta tietoisuuden syvimmälle, refleктоivalle tasolle. Somaattisessa kontekstissa, kokemus saa alkunsa kehon ja aistimaailman välisessä yhteydessä. Kokemuksen syntyyn vaikuttavat kehossa toimivat aistit ja kehon kyky vastaanottaa aisteja, kehotietoisuus. Keho on yhteydessä mieleen, joka selittää kehon vastaanottaman aistiärsyksen. Tämä mielen synnyttämä selitys vastaanottamalleen aistiärsykkeelle on kokemus.

Kädentaidon prosessin synnyttämä kokemus voi olla kokonaisvaltainen, jossa tekijä, objektit, ympäristö ja tapahtumat sulautuvat yhdeksi. Mistä käsityön kokemus syntyy? Mitä somaestetiikka käsityön esteettisessä kokemuksessa tarkoittaa? Käsityö kiinnittää mieleemme kehoon ja päinvastoin - jokainen tapahtuma, kosketus, tuoksu tai ääni jonka kehomme kohtaa synnyttää yhdessä mieleemme kanssa kokemuksen. Kehittämällä aistimaailmaa ja kehotietoisuutta, mielen ja kehon välinen vuorovaikutus parantaa kokemusmaailmaa: "Esteettinen kokemus on kognitiivinen elämys tai aistien diskriminaatio. Somaestetiikka pyrkii terävöittämään havaintokykymme kapasiteettia ja näin parantamaan kokemustamme"¹³⁶. Kokemus on aina subjektiivinen. Se, millaisen kokemuksen kehomme vastaanottanut tapahtuma, kosketus, tuoksu tai ääni yhdessä mieleemme kanssa synnyttää, riippuu kokijasta, omasta eletystä elämästä. Somaestetiikka lisää kehon tietoisuutta prosessissa. Se voimistaa kehon ja mielen

¹³⁶ Soulez, *Tale(s)* -magazine 05/2010.

dialogia. Käsityö on kehollinen tapahtuma, jonka esteettiseen kokemukseen vaikuttavat materiaali, taito, riitti, tila ja kollektiivisuus. Kuten Dewey on todennut, kokemuksen ainekset ovat lähellä meitä, kokemuksen mahdollisuus tässä hetkessä. Tavoittaaksemme kokemuksen, meidän tulee olla läsnä, kiinnittää mieleemme hetkeen - avata aistimaailma ja tietoisuus kehosta - kulkea somaesteettisen ajattelun polkua. Kehon rooli on kompleksinen. Itsestään selvänä objektina sen olemassaolo arjen toimintojen rutinoituneena suorittajana unohtuu ja yhteys mieleen ei muodostu. Käsityön tekeminen, sukan neulominen, hatun huovuttaminen, keraamisen astian muotoileminen tai moninaisten muiden tekniikoiden tekeminen, sisältää kokemuksen mahdollisuuksia. "Olen tähdentänyt, että jokainen täyskokemus liikkuu kohti jotakin loppuhuipennusta, päätepistettään, sillä se lakkaa vasta siinä vaikuttavien voimien tehtyä tekosensa"¹³⁷. Käsityön tekemisen prosessi liikkuu kohti loppuhuipennusta, mahdollistaa täyskokemuksen kun teos valmistuu kehon ja mielen yhdistävänä kokonaisvaltaisena, mielihyvää tuottavalla tavalla. Somaestetiikka käsityön esteettisessä kokemuksessa tarkoittaa kehon ja mielen dialogin syntymistä aistimaailmaa ja kehotietoisuutta kehittämällä.

Deweyn mukaan kokemus on arjessa, lähellä meitä, mutta miksi niin harvoin kokemamme muuttuu kokemukseksi? Mikä on kokemuksen uhka? Miksi somaesteettinen ajattelu vaatii harjoittelua? Miksi kehon ja mielen dialogin avaaminen on haaste? Vastaukset löytyvät läheltä meitä, olosuhteista. Merkittävä este kehon ja mielen dialogin syntymiselle on kiireinen elämä. Hektinen arki ja virikkeiden äärimmilleen täyttämä vapaa-aika ovat luoneet muurin kehon ja mielen välille. Emme tunnista aisteja, emme kuule kehoa, emme löydä tietä mielen ja kehon välille. Kokemus

¹³⁷ Dewey 1934, 56.

edellyttää rauhoittumista. Olemme kanssakäymisissä maailman kanssa. Materiaali, tekniikka ja oma ilmaisumme kietoutuvat toinen toisiinsa, mutta olosuhteet katkaisevat tien kokemukseen: "koettaessa asioiden tuottamista ja havaitsemista juuri tämä elämisen täyteläisyys erottaa taidoissa taiteellisen tai esteettisen siitä, mikä ei ole taiteellista tai esteettistä [...] elleivät olosuhteet salli jonkin asian tuottamisen olla kokemus, jossa olento on kokonaisvaltaisesti elossa ja nauttii omasta tekemisestään, jää sen tuottama asiakin vajaaksi esteettisenä olemisesta"¹³⁸. Miten vallitsevat olosuhteet vaikuttavat käsityön kokemukseen? Kokemus on subjektiivinen, tieteellisen määritelmän ja matemaattisen kaavan ulottumattomissa. Kokeva keho on yksilöllinen. Käsityössä on esteettisen kokemuksen aineksia - materiaali, taito, riitti, tila ja kollektiivisuus. Havaitsemalla kokemuksen ainekset - vapauttamalla aistimaailman, kuuntelemalla kehon ja mielen syntyvää dialogia - käsityö on kokemus, joka vastaanotetaan oman yksilöllisen kehon kautta. Kokemus on subjektiivinen. Somaesteettinen ajattelu auttaa löytämään tien kokemukseen.

Käsityön kokemukselle on löydettävissä muitakin esteitä: negatiivinen asenne ja ennakkoluulo. Käsityö on materiaalin, tekniikan ja somaattisen taidon vuoropuhelua. Mielikuvan tuottaminen käsityöksi vaatii materiaalin tuntemusta ja teknistä taitoa. Puutteelliset taidot ja kokemus voivat olla esteenä mielikuvan siirtämisestä tuotteeseen sellaisena kuin me sen haluamme. Epäily taidon riittämättömyydestä saattaa olla este ilmaisulle ja kokemukselle tai käänteisenä toimia innoituksena ja motivaationa uuden taidon oppimiselle ja kädentaidon kehittymiselle, ja samalla toimia kokemuksen lähteenä. Ennakkoluulo materiaalista, negatiivinen muisto tai asenne uuden tekniikan oppimisesta tai muistikuva epäonnistuneesta työstä voivat katkaista mielen ja kehon

¹³⁸ Dewey 1934, 38-39.

yhteyden, sulkea oven aistimaailmaan ja tietoisuuteen ja muodostaa esteen kokemuksen syntymiselle. Voiko asenteisiin tai ennakkoluuloihin vaikuttaa? Voiko luomisprosessin vapauttaa? Richard Shusterman pohtii näkökulmaa valokuvauksen kontekstissa. Hänen mukaansa valokuvataiteessa on laiminlyötyjä ulottuvuuksia, joista olisi löydettävissä esteettinen kokemus ja arvo - ulottuvuuksia kuten inhimillisen kohteen valokuvaaminen sekä valokuvausprosessiin liittyvä taiteellinen työskentely ja esteettinen kokemus. Shusterman lainaa Walter Benjaminin ajatuksia luonnostellessaan valokuvan roolia ja luonnetta. Benjamin oivalsi, että valokuva vapautti taiteilijan luomisprosessin. Kamera vapautti katseen, taiteen tekemisen prosessi sai uusia ulottuvuuksia.¹³⁹ Löytyykö käsityöstä luomisprosessin vapauttavaa ja kokemuksen mahdollistavaa tekijää - tekniikkaa tai työvälinettä? Prosessin merkitys on tiedostettu, mutta onko käsityön arvo kulminoitunut edelleen valmiiseen tuotteeseen? Tuote määrittää teknisen toteutuksen välineistön ja valmistukseen tarvittavan tekniikan ja valittavan materiaalin. Työvälineitä kehitetään käyttäjäystävällisemmiksi ja tekemisen prosessia nopeuttavammiksi. Neulojille on kehitetty neulepuikkojen rinnalle neulekone, huovuttajille on tarjolla esihuovuttuja levyjä jne. Käsityön merkitys on käsin tekemisessä. Käsityö on materiaalin, tekniikan ja somaattisen taidon vuoropuhelua. Toisin kuin valokuvauksessa, somaesteettisessä kontekstissa voidaan ajatella että käsityön prosessia helpottamaan ja nopeuttamaan kehitetyt työvälineet katkaisevat kehon ja mielen dialogin, toimivat esteenä kehon kautta syntyvälle kokemukselle. Käsityössä työskentelään käsin materiaalista tuotteesta. Kokemus on käsityössä. Kokemus on subjektiivinen, tieteellisen määritelmän ja matemaattisen kaavan ulottumattomissa. Havaitsemalla kokemuksen ainekset - vapauttamalla aistimaailman, kuuntelemalla kehon ja mielen syntyvää dialogia - käsityö on kokemus.

¹³⁹ Shusterman 2012, 240-241.

6. Minä tarvitsen siivet - käsityön somaesteettinen kokemus

Siivet ovat siniset. Ne muodostuvat eri materiaaleista: villasta, silkistä ja sifongista.

Minä taruitsen siivet. Lennättämään ja suojaamaan. Mahdollisuudeksi. Kaunistukseksi.

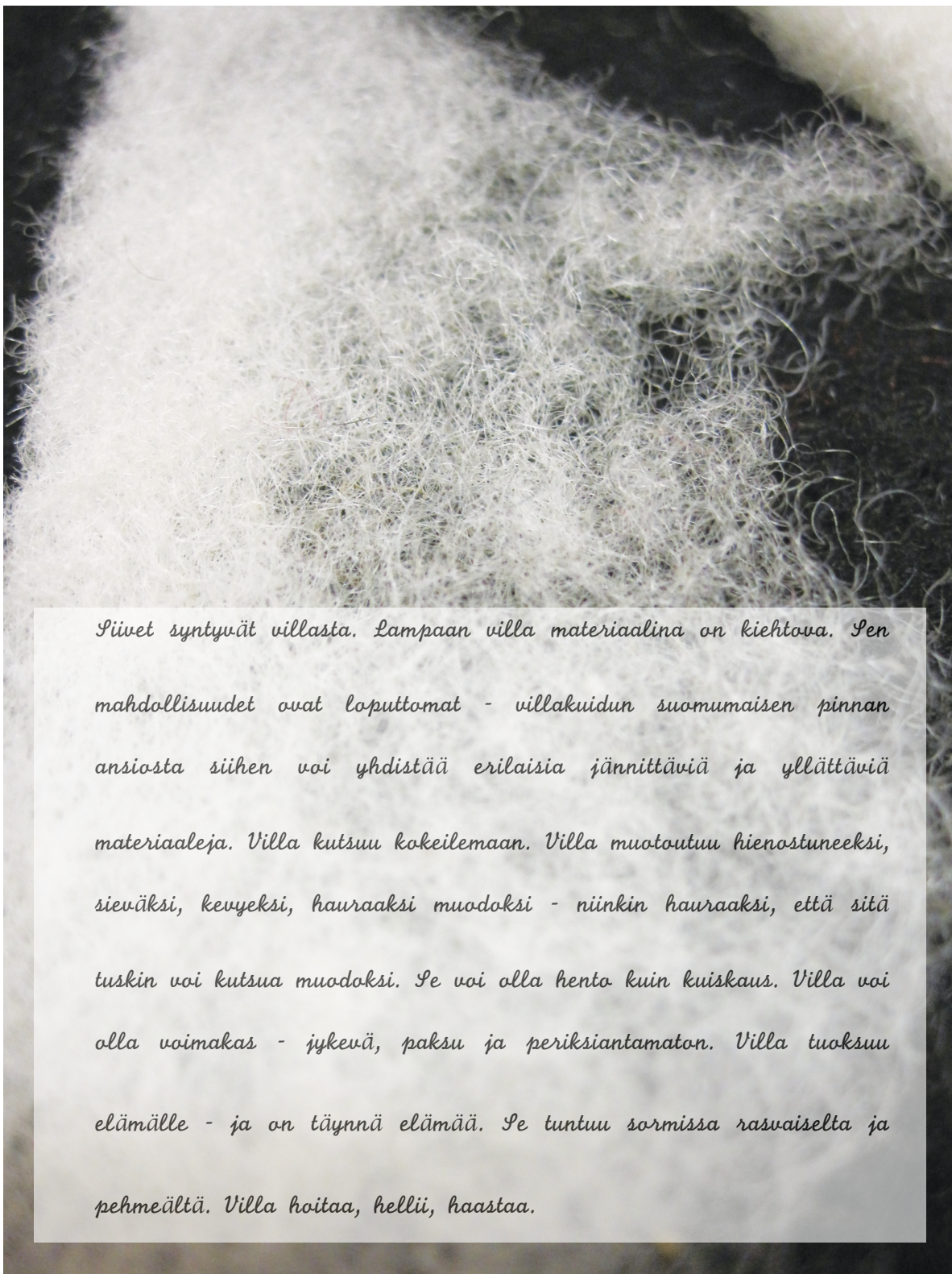
Piivet kertovat voimasta, rohkeudesta, mahdollisuuksista, turvasta, vapaudesta. Piivet kertovat tarinoita. Koettelemusten keskellä siivet kannattavat.

Materiaali on kiehtova. Se avaa tarinan. *Pen tuntee*. Se avaa aistit. Se taltioi muiston tai muodostaa merkityksen. Materiaali kutsuu koskemaan. Miltä tuntuu kosketus? Mitä tapahtuu kosketuksessa? Millaiset ovat käsissä tuntuvan materiaalin ominaisuudet? Miten se toimii? Millaisia työvälineitä sen työstämiseen tarvitaan? Millaisiin muotoihin ja tarinoihin materiaali johdattaa?

Materiaali piirtää mieleen kuvia, heijastaa muotoja. Materiaali on polku ihastuttavaan tuotteeseen. Se voi synnyttää ajatuksen, tahtotilan että minäkin haluan osata tehdä tuon. Sellainen ajatus on villasukan neulominen. Mummu neuloi villasukkia, tuleekohan se tunne mummulan tunnelmasta. Ajattelenko, että jos osaan neuloa villasukan kantapään, taito tuo tullessaan ihanan mummulan tunnelman.

Käsityö on merkityksenmuodostaja.

Piiwet syntyvät villasta. Lampaan villa materiaalina on kiehtova. Sen mahdollisuudet ovat loputtomat - villakuidun suomumaisen pinnan ansiosta siihen voi yhdistää erilaisia jännittäviä ja yllättäviä materiaaleja. Villa kutsuu kokeilemaan. Villa muotoutuu hienostuneeksi, sieväksi, kevyeksi, hauraaksi muodoksi - niinkin hauraaksi, että sitä tuskin voi kutsua muodoksi. Se voi olla hento kuin kuiskaus. Villa voi olla voimakas - jyrkeä, paksu ja periksiantamaton. Villa tuoksuu elämälle - ja on täynnä elämää. Se tuntuu sormissa rasvaiselta ja pehmeältä. Villa hoitaa, hellii, haastaa.

Villa muuttuu huovaksi käsien kosketuksesta. Sen valmistuu kehosta kumpuavasta voimasta - tai lempeästä, sivelevästä, hellästä kosketusta. Huopaan siirtyy pala itseä. Käsien kosketus villaan siirtää huopaan voimaa ja rohkeutta. Huopa taltioi tekijänsä käden kosketuksen - tekijänsä tarinan, kertomuksen elämästä, muiston hetkestä.

Siipiä on erilaisia. Ovatko siivet läpikuultavat ja lasiset kuten sudenkorenon, vai uljaat, määrätietoiset ja voimakkaat kuten kotkan? Piirrän kaavan. Lyijykynä piirtää kiemuroita ja tekee kurveja. Siiven muoto hahmottuu. Kantavatko nämä? Onko niissä suoja ja mahdollisuus?

Oma soppeni, suojaisa, levollinen työhuoneeni virittää mieleni ja kehoni prosessiin. Se antaa mielikuvituksen luvan irrotella, antaa voimaa siipien alle, vapauttaa ilmaisun. Se on tila, jossa tuntee olevansa *vapaa*.

Valkoinen, kevyt ja hauras
villalevy leviää lattialle. Lattia
on kylmä, mutta seinät hehkuvat
lämpöä.

Villa käsissäni on harsomainen,
repaleinen ja läpikuultava. Pitä
on kosketettava varoen, ettei
mene se rikki. Syntyykö
hauraasta materiaalista kantavat
siivet? Lennättääkö se uusiin
mahdollisuuksiin?

Villalevy on kaunis.

Se on pehmeä, rasvainen ja tuoksuu kesälle.

Villalevy odottaa muodonmuutosta.

Kaava toimii kompassina kädelle, kun levystä leikataan siipi.

Villan päälle rypyttyy

valkoinen sifonki.

Sifonki tuntuu käsissä

karhealta. Se on

laskentuva ja raskas.

Sifongista siipi saa

voimaa. Sifonki ja villa

luovat siipeen

kontrastisuutta –

luonteen rosoisuutta ja

pinnan monimuotoisuutta.

Villa muuttuu huovaksi saippuan, veden ja mekaanisen muokkaamisen dialogissa. Huovuttamiseen tarvitaan kehon energiaa, käsien kosketusta. Huovuttamisessa on vahva taktiilinen ote - käsien kosketus rouheaan, rasvaiseen villaan ja lämpimään saippuaveteen synnyttää voimakkaan aistikokemuksen. Pinta on ensin takertuva ja irtonainen. Pintaa on kosketeltava lempeästi, hellästi sivellen. Mekaanisen muokkauksen myötä pinta alkaa hitaasti tiivistyä. Se vahvistuu - sen tuntee sormissaan.

Huovuttaminen on kehollinen tapahtuma. Se vaatii kehon voimaa ja somaattista taitoa. Taito syntyy kokemuksesta. Taito on villan luonteen ymmärtämistä ja ominaisuuksien tuntemista. Huovuttaminen on dialogi.

Huovuttaminen alkaa riiteillä. Valmistelen tilan. Valmistelen kahvin. Pukeudun työvaatteisiin. Rauhoitan mieleni, kohdistan keskittymiseni käsissäni olevaan villaan.

Astiassa on lämmintä vettä ja saippuaa, se tuntuu sormissa liukkaalta. Pirskkottelen saippuavettä siiven päälle, se jää helmeksi villan pintaan. Kaunista, helminauha villapedillä. Käärin siiven ison puuvillakankaan sisään ja rullaan muovisen putken ympärille.

Saippuakuplista helminauha.

Asetan rullan pöydälle. Kangas on hetken kuiva ja sileä, villakuidut ei vielä tunkeudu kankaan läpi. Rullaan kääriä käsivarsillani. Villan tuoksu tunkeutuu puuvillakankaan läpi. Vesi kastelee hitaasti puuvillakankaan. Tunnen käsivarsillani jo viilenneen saippuaveden. Se tuoksuu lampaalle. Rullaan kääriä käsivarsillani, väsymys tuntuu selässä. Entisaikaan paimentolaiset valmistivat huopajurtia matkoillaan laittaen huoparullan hevosen perään, niin että jurtta valmistui matkan aikana, pyörien hevosen takana. Villalla on pitkä perinne käsityökulttuurissa. Voisiko polkupyörä toimia huovutustyön tekemisessä hevosen sijasta nykyaikana? Millainen kokemus olisi?

Avaan kääriä. Villakuidut ovat tarttuneet hennosti toisiinsa. Sifonki on mennyt poimuille ja rypyille villan sylissä. Se on muodostanut pintaan puroja ja lammikoita. Kuten kevätaurinko maahan. Irrotan siiven puuvillakankaasta. Se on vielä hauras ja irrallinen. Siipi ei vielä kannaa.

Astiassa on lämmintä vettä ja saippuaa. Pirskottelen lämmintä, liukasta saippuavettä siiven päälle. Vesi jää helmeksi villan päälle. Hieron palasaippuaa käsiini. Tuoksu tuo mieleeni kesäisen mattolaiturin ja räsymatot. Se tuo mieleen vapauden. Myös siipi kertoo vapaudesta. Tunnustelen siiven pintaa sormillani. Se on hauras ja irrallinen. Painan kämmneni kevyesti siiven pintaan. Villakuidut liikkuvat sormieni kosketuksesta, pinta on kuiva ja lisää vettä. Vesi on lämmin ja saippuasta liukas. Kämmnenet liukuvat saippuasta liukkaan huovan päällä. Sifonki tekee pinnasta mielenkiintoisen. Pinta on toisaalla sileä ja valkoinen, toisaalla rypyinen ja voimakkaan struktuurinen - graafinen ja veistoksellinen. Saisiko tekniikalla tehtyä vaatekankaan? Ommeltua kankaasta ihanan takin? Olisiko se lämmin?

*Näen ikkunasta kevätauringon
tervehtivän. Se herättelee
lempeästi uneliasta luontoa. Se
silittelee esiin tummaa, heräävää maata.*

Villan pinta on liukas. Sormeni piirtää saippuaiseen pintaan kuvioita, ihan kuin luistin jäähän. Jos villan pinta onkin jää jonka pinnalla luistelee jäätanssija? Jos pinta onkin kaunis luminen maisema?

Valmis huovutettu villa on tiivis. Se ei mene rikki, vaikka sitä puristaa. Valmiin huovan tuntee käsissään. Laitan vaahdosta valkoisen, saippuaisen siiven alkaaseen ja avaan hanan. Vesi on ensin kylmää ja se nipistää sormia. Pesen huovasta saippuan pois lämpimällä vedellä. Puristan puhtaan veden pois siivestä. Levitän siiven lattialle muovin päälle. Se valuu vettä ja on ryppyinen. Se on hukannut muotonsa. Taputtelen rypyt pois siiven pinnalta ja venutan sen oikeaan muotoonsa. Siipi on kaunis.

Sekoitan voimaa lisäävän väriliemen. Keitän sopan. Hyppysellinen tuota ja ripaus tätä. Siipi on kauneuskylvyssä. Sininen vesi porisee. Kattilasta nousee höyry.

Kylvyn jälkeen taputtelen rypyt pois siiven pinnalta ja venutan sen oikeaan muotoonsa. Kuivuttuaan siipi on valmis matkaan.

6. Loppusanat

Teollinen vallankumous käynnisti ihmiskunnan elämää ravisuttaneen, historiallisesti ja kulttuurisesti merkittävän ajanjakson. Elämme muuttuvassa maailmassa. Onko informaatioteknologia aikamme ihmisen kokema vastaavanlainen muutos, joka ravistaa ja vaikuttaa elämään kokonaisvaltaisesti? Tietotekninen kehitys on huimaa. Se on muuttanut maailmaa ja luonut uudenlaista kulttuuria. Se on muuttanut monien ihmisten työnkuvaa ja tehnyt ammatteja tarpeettomiksi, mutta samalla luonut uusia työpaikkoja ja tehtävänimikkeitä, helpottanut ja lisännyt tehokkuutta - ja samalla vieraannuttanut meitä luonnosta ja omasta kehostamme. Informaatioteknologinen kehitys vaikuttaa elämään kokonaisvaltaisesti. Käsityön ollessa osa elämää, se heijastaa yhteiskunnallisia kulttuurisia muutoksia. Käsityö kuvastaa aikaamme. Se dokumentoi elämää. Millaista historiaa nykykäsityö tallentaa tuleville sukupolville? Nykykäsityö on vastalause teknologiaa, teollisuutta ja kiirettä vastaan. Se symboloi rauhaa, hyvää elämää ja iloa. Kertooko nykykäsityö tuleville sukupolville ilmaisun vapaudesta, rohkeasta kokeilemisesta, rauhasta, tekemisen ilosta ja käsityön yhteen kokoamisen, yhteisöllisyyttä lisäävästä ominaisuudesta? Nykyisyydessä voi olla niin, että selvitäksemme arjesta, tarvitsemme käsityötä. Entä mitä se on tulevaisuudessa?

Elämme muuttuvassa maailmassa. Arts and Craft -liike oli vastalause teollisen vallankumouksen aiheuttamille yhteiskuntaa ravisuttaneille muutoksille. Liike pyrki kohottamaan käsityön statusta, nostamaan käsityön päteväksi taiteen muodoksi. Onko nyt käsillä samanlainen ilmapiiri? Onko muutos käsillä? Käsityöaktivismi leviää, se kookuttaa. Käsityössä pulppuaa. Sen ympärillä kuhisee. Käsityöaktivismiin ja informaatioteknologian velloessa käsityö on järjestäytymässä, kokoamassa rivejään.

Onko käsityömaailma syntymässä? Jotain on tekeillä. Toisaalta käsityö nauttii suunnattomasta vapaudesta, kaikenlaisen tekemisen ihanasta ilosta, mutta toisaalta se hakee identiteettiään, pyrkii tarkentamaan merkitystään ja luomaan ympärilleen sopivat raamit, toimivan käsitteen. Rakentaako käsityömaailma polkua, raivaa tietä, mitä pitkin käsityö löytää mahdollisuuden kehittyä ja kasvaa?

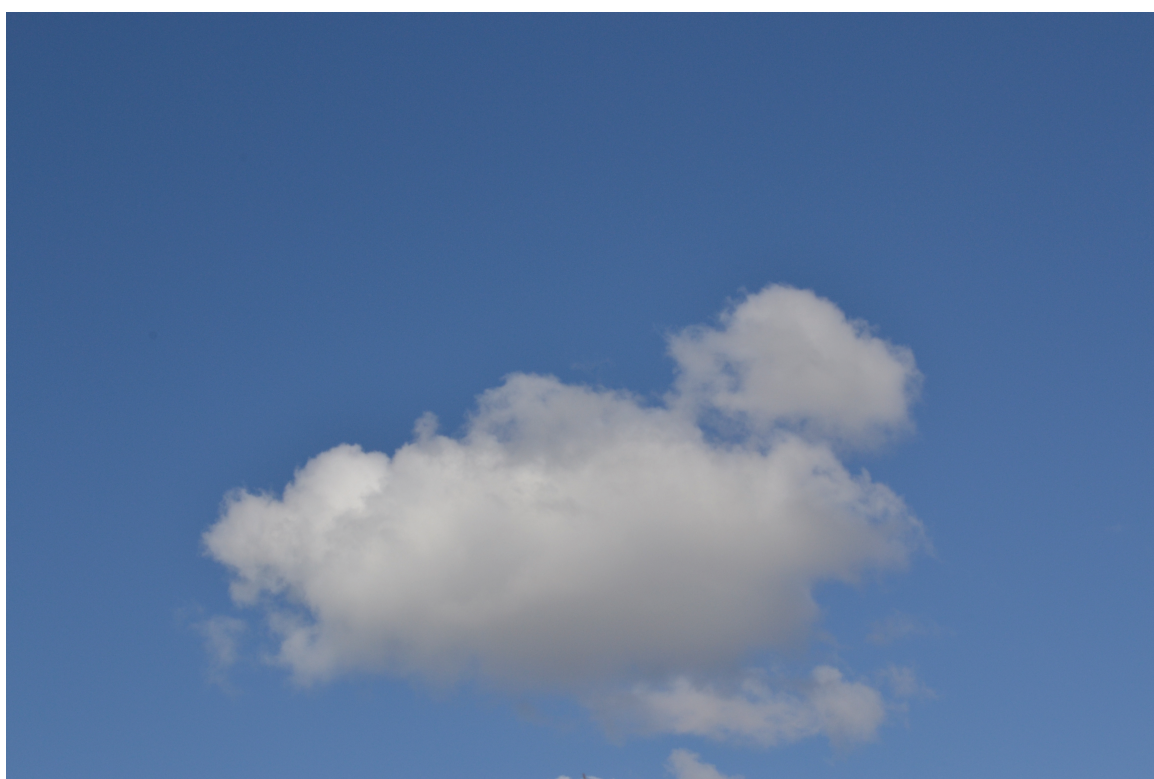
Mihin polku käsityötä kuljettaa? Oma polkuni käsityön parissa on johdattanut etsimään käsityön kokemuksen juuria. Filosofia keskustelevana tieteenä tarjoaa toimivan ja mielenkiintoisen näkökulman käsityön esteettisen kokemuksen muodostumisessa. Käsityön filosofinen ominaisuus, sen mahdollisuus aseman lunastamiseen filosofian kentällä oli ilmeinen jo Arts and Crafts -liikkeen aikana - suuntausta voidaankin kutsua filosofiaksi, sillä liikkeen taustalla oli elämäntapa, jossa yhteisöllisyys ja ihmissuhteet yhdistyivät taiteeseen. Käsityö nykykäsityössä sisältää mielenkiintoisia filosofisia pohdinnan paikkoja. Tässä työssä käsityön esteettistä kokemusta tarkasteltiin kehotietoisien filosofian, somaestetiikan kontekstissa - perusteluna valinnalle oli pragmatismen oivallinen ideologia sekä käsityössä oleva kehon ilmenen rooli, ja Bruce Metcalfin nykykäsityön ominaisuuksiin liittämän kehon rikas potentiaali. Richard Shustermanin kehittämässä filosofiassa keholla on keskeinen rooli. Somaestetiikka on oivallinen filosofia käsityön esteettisen kokemuksen kontekstissa.

Työn tavoitteena oli selittää käsityön tekemisen iloa, käsillä tekemisen esteettistä kokemusta somaesteettisessä kontekstissa, sekä pohtia kehotietoisien ajattelun mahdollisuuksia kädentaidon kentällä. Matkaa tehtiin siivin. Työn valmistuttua, voin todeta että käsityön somaesteettinen ajattelu, esteettinen kokemus somaattisesti, innoittaa tutkimaan kehossa piilevää potentiaalia tarkemmin. Somaestetiikka herättää

kiinnostuksen ympäröivään maailmaan, omaan kehoon ja aisteihin. Se määrittää ympäristön objekteineen uudella kiehtovalla tavalla. Juuri kiinnostuminen on somaestetiikassa avainasemassa - mielenkiinto elämään ja omaan itseen. Se palauttaa ihmisen elämän perusasioiden juurelle. Käsityössä somaestetiikka rikastuttaa prosessia tehden siitä kokonaisvaltaisen, elämyksellisen matkan. Se auttaa ymmärtämään taiteita, ja sen harjoittaminen on innostavaa produktioiden suunnitteluvaiheessa. Se tarjoaa elämyksellisen, uusia polkuja avaavan matkan.

Somaestetiikka avaa käsityölle mielenkiintoisen polun, se kutsuu matkalle. Somaestetiikkaa tulisi tutkia tarkemmin ja kehittää toimintamalleja muistisairaiden sekä näkö- ja liikuntavammaisten keskuudessa. Käsityön kulttuuri- ja kontekstisidonnaisuuden johdosta mielenkiintoinen tutkimisen kohde olisi käsityön somaestetiikka muissa kansallisuuksissa ja kulttuureissa, sellaisissa missä käsityön tekemiseen liittyy filosofisia, kulttuurisia ja historiallisia merkityksiä. Japanilaista käsityön somaestetiikkaa olisi mielenkiintoista tutkia zenissä - zen on meditaatiota, jonka oppeja myös Richard Shusterman soveltaa somaestetiikassa. Tämä työ tehtiin suomalaisuuden kontekstissa.

John Dewey kuvasi kokemuksen syntyä mäkeä alas vierivän kiven matkaan. Lähdin etsimään käsityön esteettisen kokemuksen juuria ja siemeniä somaestetiikan parista. Matkaani olen pyrkinyt tekemään kuten Deweyn mäkeä alas vierivä kivi, tarkkaillen ympäristöä, aistien sen tuoksuja, värejä, pintoja, tapahtumia, ilmiöitä, tunteita. Olen tullut päätepisteeseen, vierinyt tämän mäen alas, tehnyt matkani. Nyt laitan siivet selkään ja lennän uusien kokemusten pariin.

Lähteet

- Dewey, John.** 1934. *Taide kokemuksena*. Suom. Antti Immonen & Jarkko S. Tuusvuori sekä Eurooppalaisen filosofian seura ry. Tampere: niin & näin.
- James, William.** 1913. *Pragmatismi*. Suom. K. W. Silfverberg. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.
- Jokisalo, Kaisa-Maija.** 17.6.2012. Koukuttavaa mielen joogaa. *Satakunnan kansa*. s.8.
- Halper, Vicki & Douglas, Diane.** (toim.) 2009. *Choosing craft. The artist's viewpoint*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Heikkinen, Kaija.** 1997. *Käsityöt naisten arjessa. Kulttuuriantropologinen tutkimus pohjoiskarjalalaisten naisten käsityön tekemisestä*. Helsinki: AKATIIMI Oy.
- Heinänen, Seija.** 1990. Teollisuus ja käsityö 1880-1930. Teoksessa *Käsityön ulottuvuuksia*. Jyväskylä: Suomen kotiteollisuusliiton julkaisuja 7. s. 24-32.
- Heinänen, Seija.** 2006. *Käsityö-taide-teollisuus. Näkemyksiä käsityöstä taideteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehdissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Honkasalo, Laura.** 2011. *Kotikutoista*. Helsinki: Kirjapaja.
- Maksimainen, Heini.** Mieli kuntokuurilla. *Me naiset* -lehti 27/2012. s. 60-62.
- Metcalf, Bruce.** 1999. Contemporary Craft: A Brief Overview. http://www.brucemetcalf.com/pages/essays/contemporary_craft_print.html (katsottu 11.2.2013)
- Mindfulness** internetsivu. Mindfulness-harjoituksia arkeen. <http://www.mindfulsolutions.fi/2010/11/harjoittaminen/> (katsottu 11.2.2013)
- Myllyoja, Ninni.** 2012. Kudo työhuolesi pois. <http://www.talouselama.fi/tyoelama/kudo+tyohuolesi+pois/a2135025> (katsottu 11.2.2013)
- Niiniluoto, Ilkka.** 1986. Pragmatismi. Teoksessa *Vuosisatamme filosofia*. Helsinki: WSOY. s. 40-55.
- Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa.** (toimi.) 1986. *Vuosisatamme filosofia*. Helsinki: WSOY.
- Philström, Sami.** Pragmatismi. <http://filosofia.fi/node/2409/> (katsottu 11.2.2013)
- Shusterman, Richard.** 1992. *Pragmatist Aesthetics. Living beauty, rethinking art*. 2nd ed. United States of America: Rowan & Littlefield Publishers.
- Shusterman, Richard.** 1997. *Taide, elämä ja estetiikka*. Suom. Vesa Mujunen. Helsinki: Gaudeamus.

Shusterman, Richard. 2011. *A Philosopher in Darkness and in Light. Practical Somaesthetics and Photographic Art.* Montreal : Le Mois de la Photo à Montréal, 2011.

Shusterman, Richard. 2012. *Thinking through the body. Essays in Somaesthetics.* United States of America: Cambridge University Press.

Sommer, Robin Langley. (toim.) 1995. *The Arts and Crafts movement.* New Jersey: Chartwell books.

Soulez, Juliette. From Pluralism to Meliorism, From Experience to the Body, Richard Shusterman. *Tale(s)* -magazine 05/2010. http://www.tales-magazine.com/style-harmony-life-vision/richard_shusterman (katsottu 12.2.2013)

Stürmer-Hiltunen, Ditte. 1990. Sopeutumisen sota-aikaan 1940-1950. Teoksessa *Käsityön ulottuvuuksia*. Suomen kotiteollisuusliiton julkaisuja 7. s. 41-46.

Suomen käsityön museon internetsivu <http://www.craftmuseum.fi/tutkimus.htm> (katsottu 11.2.2013)

Suomen käsityön museon internetsivu. Mitä käsityö on? <http://www.avoinmuseo.fi/craftmuseum/muotoilusanat/sana.php?sana=kasityo> (katsottu 11.2.2013)

Suomen käsityön museon internetsivu. Kotiteollisuus-käsiteollisuus. http://www.avoinmuseo.fi/craftmuseum/muotoilusanat/sana.php?sana=kotiteollisuus_kasiteollisuus (katsottu 11.2.2013)

Svinhufvud, Leena. 1997. Nykykäsityön kuviot syynissä. Huomioita käsityön kentiltä. Teoksessa *Käsityö viestinä*. Suomen käsityön museon julkaisuja 13. s. 5-11.

Triggs, Oscar Lovell. 1902. *Chapters in the History of the Arts and Crafts Movement.* United States, Carolina: BiblioLife.

Varto, Juha. 2008. Onko fysiologia filosofiaa? Teoksessa *Tanssi maailman kanssa. Yksittäisen ontologiaa*. Tampere: niin & näin. s. 63-64.

Välimaa, Siina. 2007. Villa lievittää kipua ja parantaa yöunta. <http://www.kaleva.fi/uutiset/pohjois-suomi/villa-lievittaa-kipua-ja-parantaa-younta/34329/> (katsottu 11.2.2013).

Painamattomat lähteet:

Haastattelut. Työhön haastateltiin kolmea henkilöä. Haastattelut säilytetään työn tekijän arkistossa.

Kyselyt. Työhön kerättiin käsillä tekemisen kokemuksia. Kokemuksia palautettiin 14 kpl kirjallisella lomakkeella ja sähköpostiin. Vastaukset säilytetään työn tekijän arkistossa.

Richard Shustermanin kanssa käyty sähköposti keskustelu.

Kuvat: Piritta Mäkinen

